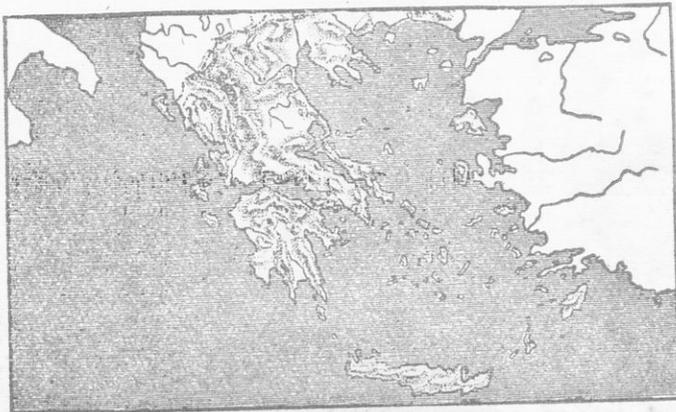

6600
ΑΝΤ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ - ΠΑΝ. Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ-ΑΤΛΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Συνοστάται υπό τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας
διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1318/37 Ἐγκυκλίου του.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ
ΠΕΤΡΟΥ

ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ

Α

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ-ΑΤΛΑΣ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΧΑΡΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ·Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Συνιστάται υπό του Υπουργείου τής Παιδείας διά τής υπ' αριθ. 13180]37 Έγκυκλιου του.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΑ ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,

ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Δημοδιδασκάλου

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.
ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 9-ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΑΣ

Α' - ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Όση και έκταση. Η Έλλάς κατέχει το νοτιότερο τμήμα της Ευρώπης. Το βορειότερο σημείο της βρίσκεται κοντά στη Νέα Ορσειάδα (Θρακή), το νοτιότερο στην Κρήτη, το ανατολικότερο στη Σάμο και το δυτικότερο στην Κέρκυρα. Το μήκος (μήκος) της Έλλάδος από το βορειότερο ως το νοτιότερο σημείο της φθάνει τα 880 χιλιόμετρα (κατ' ευθείαν γραμμήν) και πλάτος της από το ανατολικότερο ως το δυτικότερο σημείο τα 680 χλμ. Η έκταση της Έλλάδος είναι 130.200 τετραγωνικά χιλιόμετρα, από τα οποία τα 22.230 τ. χλμ. είναι νησιά.

Όρη. Τα όρη Κεραύνια, Νεμέτεια, Βόιον, Βαρνούς, Βόρας, Παίκον, Κερκίνη, Όρθλος και Ροδόπη χωρίζουν την Έλλάδα από τις άλλες βαλκανικές χώρες και αποτελούν τα βόρεια σύνορά της.

Στο κέντρο ογεδόν της Έλλάδος βρίσκεται ένας μεγάλος ορεινός όγκος, ο Όλυμπος, απ' όπου διακλαδίζονται άλλα όρη, όπως η Όσσα, τα Πύρια και τα Καμβούνια. Επίσης από βόρρα προς νότον η Έλλάδα διασχίζεται από μια μεγάλη οροσειρά, την Πίνδο, απ' όπου διακλαδίζονται άλλες μικρότερες οροσειρές, οι εξής:

- Αάκιος, Τύμφη, Σμόλικας, Γράμμος, Βόϊον.
- Τζουμέρικα, Μακρινόνος, Άκαρνανικά και τα όρη της Πελοποννήσου.
- Τα Άγραφα και η Όθρυς.
- Τυμφησιός, ΟΤη, Γκιώνια, Παρνασσός, Έλικώνας, Κιθαΐρώνας, Πάρνηθα και Πεντέλη.

Κλίμα. Οι εποχές του έτους. Κατά τα μέσα Δεκεμβρίου αρχίζει τις την Έλλάδα ο χειμώνας. Κατά τα μέσα Μαρτίου η άνοιξη, κατά τα μέσα Ιουνίου το καλοκαίρι και κατά τα μέσα Σεπτεμβρίου το φθινόπωρο. Κάθε μία από τις εποχές αυτές διαρκεί περίπου τρεις μήνες.

Οι εποχές αυτές δεν έρχονται απότομα, αλλά αιγά-αιγά. Έτσι η άλλαγή κάθε εποχής γίνεται χωρίς να το καταλαβαίνουμε.

Η ύγρασία. Η ατμόσφαιρα κάθε τόπου έχει πάντα υδρατμούς, άλλοτε περισσότερους και άλλοτε ολιγότερους. Όταν η ατμόσφαιρα είναι τόσο περιέχει πολλούς υδρατμούς λέγεται **υγρή ατμόσφαιρα**. Όταν οι υδρατμοί είναι λίγοι λέγεται **ξηρή ατμόσφαιρα**.

Η ατμόσφαιρα της Έλλάδος έχει κατά μέσον όρο ύγρασία 68 βαθμών και γι' αυτό θεωρείται έξηρη. Η υγρή ατμόσφαιρα ωφέλει τα φυτά, αλλά βλάφτει την υγεία των ανθρώπων. Η έξηρη ατμόσφαιρα ωφέλει την υγεία, αλλά δεν ενοεί την ανάπτυξη των φυτών. Η μεγαλύτερη ύγρασία στην Έλλάδα φθάνει τους 81 βαθμούς (Καβάλλα) και η μικρότερη τους

62 (Άθίνα). Η ύγρασία στις άλλες πόλεις της Έλλάδος φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Καβάλλα	81	Χανιά	68
Κέρκυρα	75	Άλρισα	67
Άργοςτόλι	75	Χαλκίδα	67
Νάξος	73	Τρικαλά	66
Άργα	72	Ναύπλιο	66
Βόλος	70	Σύρα	66
Πάτρα	70	Ήράκλειο	65
Θεσσαλονίκη	69	Κύθηρα	64
Σαντορίνη	69	Λαμία	62
Ζάκυνθος	69	Άθίνα	62
Άνδρος	68		

Η θερμοκρασία. Η θερμοκρασία στην Έλλάδα το καλοκαίρι ήμπορεί να φθάσει και τους 40 βαθμούς (40°), και το χειμώνα να κατέβει κάτω από το 0°. Τέτοιες θερμοκρασίες όμως είναι σπάνιες. Η συνηθισμένη θερμοκρασία της Έλλάδος (ή μέση θερμοκρασία) είναι η εξής:

Το καλοκαίρι	28°	το χειμώνα	10°
Το φθινόπωρο	19°	την άνοιξη	15°

Γενικά η μέση (ή συνηθισμένη) θερμοκρασία της Έλλάδος όλο το χρόνο είναι περίπου 18°.

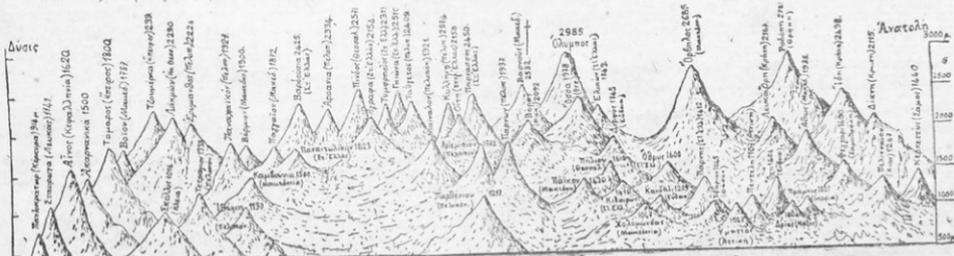
Η μέση θερμοκρασία σε διάφορες πόλεις της Έλλάδος φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Μυτιλήνη	19°	Άθίνα	16°
Ζάκυνθος	19°	Θεσσαλονίκη	16°
Χανιά	19°	Ιωάννινα	15°
Κέρκυρα	17°	Όρσειάδα	13°
Βόλος	17°	Φλώρινα	11°
Σαντορίνη	17°		

Η νέφωση (συννεφία). Ο ούρανός της Έλλάδος επί 50 ημέρες όλο το χρόνο είναι έντελως σκεπασμένος από σύννεφα (νεφροσκεπής), 100 ημέρες δεν έχει διόλου σύννεφα (αθίθρος) και τις άλλες ημέρες έχει άλλοτε λιγότερα και άλλοτε περισσότερα σύννεφα (νεφελώδης). Επομένως η Έλλάδα είναι χώρα ηλιόλουστη και γι' αυτό εδώ στην πατρίδα μας ευδοκίμουν ίδιως μερικά φυτά, που δεν ευδοκίμουν σε χώρες που έχουν λιγότερο ήλιο (έλια, σταφίδα, όσκα κλπ.).

Οι άνεμοι. Το καλοκαίρι στην Έλλάδα φυσούν συνηθώς βόρειοι άνεμοι και ίδιως τον Ιούλιο και Αυγουστο. Οι καλοκαίρι αυτοί βόρειοι άνεμοι είναι τα γνωστά μας **μετέτμα (στρίαι)**. Άλλά και το χειμώνα φυσούν βόρειοι άνεμοι. (Δέν λέγονται όμως τότε μετέτμα).

Το φθινόπωρο φυσούν συνηθώς νότιοι ή νοτιοδυτικοί άνεμοι. Επίσης πολλές φορές, ίδιως κατά τον Άπρίλη, φθάνει στην πατρίδα μας ο ζεστός άνεμος

Συγκριτικός πίνακας του ύψους των βουνών της Έλλάδος.

της 'Αφρικής, ο αίρκος (νοτιοανατολικός), που προξενεί μεγάλες ζημιές στα φυτά.

Οι βροχές. Οι νότιοι και νοτιοδυτικοί άνεμοι του φθινοπώρου φέρνουν μαζί τους πολλούς ύδατους, όπως και συναντήσουν τα βουνά της Δυτικής 'Ελλάδος. Έκει οι ύδατοι ψύχονται (κρυσθαίνουν), συμπυκνώνονται και μεταβάλλονται σε άφρονες βροχές. Εάν τὸ νερὸ τῆς βροχῆς πού πέφτει ὄλο τὸ χρόνο στὴν 'Ελλάδα ἤμπορούσε νὰ συγκρατηθῆ κα νὰ μὴν ἀπορροφηθῆ ἀπὸ τὴ γῆ ἢ νὰ τρέξη πρὸς τὴ θάλασσα, θὰ ἐσκέπαζε τὴν ἐπιφάνεια ὅλης τῆς 'Ελλάδος μέχρι ὕψους 70 πόντων (0,70 μ.). Ἐννοεῖται ὅτι ὁ ὅλος τὸς τόπος τῆς 'Ελλάδος δὲν πέφτει τὸ ἴδιο ποσὸ τῆς βροχῆς. Ἐάν χωρισομε τὴν 'Ελλάδα σὲ μέρη μὲ μιά φανταστικὴ γραμμὴ ἀπὸ τὸ βορρᾶ πρὸς τὸ νοτιᾶ, στὸν τόπος πού εἶναι δυτικὰ τῆς γραμμῆς αὐτῆς βρέχει περισσότερο κα στὸς τόπους πού εἶναι ἀνατολικά βρέχει ὀλιγώτερο.

Τὸ ὕψος τῆς βροχῆς στὸς διάφορους τόπους τῆς 'Ελλάδος φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα:

Κέρκυρα	1,30	Κύθηρα	0,69
Ἰωάννινα	1,26	Πάτραι	0,68
Δημητσάνα	1,20	Ἄνδρος	0,66
Ζάκυνθος	1,12	Χανιά	0,63
Ἄρτα	1,11	Λαμία	0,60
Ἀγρίνιο	0,92	Αἴγιον	0,56
Κυπαρισσία	0,92	Ἄλιμος	0,54
Λιδωρικὸ	0,89	Σῶρος	0,53
Πύργος	0,86	Ἡράκλειο	0,52
Ἀργυροτόλι	0,85	Λάρισα	0,51
Καλάμαι	0,84	Ναύπλιον	0,49
Σπάρτη	0,82	Θεσσαλονικὴ	0,48
Τρίπολις	0,80	Βόλος	0,45
Δεκέλεια	0,76	Χαλκίς	0,43
Τρίκαλα	0,75	Ἀθήναι	0,40
Μεσολόγγι	0,72	Νάξος	0,38
Δομοκός	0,71	Θήρα	0,36

Τὰ χιόνια. Τὸ χειμῶνα πού φυσοῦν οἱ ψυχροὶ βορεινοὶ άνεμοὶ πολλὲς φορές χιονίζει, ἰδίως στὰ ψηλότερα βουνὰ τῆς πατρίδος μας. Στὶς χαράρες τῶν πῶ ψηλῶν βουνῶν (Ὀλύμπου, Πίνδου, Παρασσού) τὰ χιόνια διατηροῦνται χειμῶνα-καλοκαίρι (αἰώνια χιόνια). Καὶ εὖ κα χιμλὰ μέρη πέφτουν χιόνια, ἀλλὰ δὲν διατηροῦνται πολὺν καιρὸ, γιὰτι λιώνουν γρήγορα.

Οἱ ποταμοί. Οἱ μεγαλύτεροι ποταμοὶ τῆς 'Ελλάδος βρίσκονται στὴ Μακεδονία, ὅπως ὁ Ἐβρος, ὁ Νέστος, ὁ Στρυμόνας, ὁ Ἄξιός καὶ ὁ Ἀλιάκμονας. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὶς πηγὲς τῶν στὴ Γουγκοσλαβία κα τὴ Βουλγαρία, καὶ μόνο ὁ Ἀλιάκμονας ἔχει τὶς πηγὲς τὸς μέσα στὴν 'Ελλάδα. Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ἔχουν πολλὰ νερὰ κα τρέφουν πολλὰ ψάρια, δὲν εἶναι ὁμοῦς πλωτοὶ, γιὰτι ἔχουν ὀρηκτικὰ ρεῦματα. Οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας ἔχουν διευθύνθη ἀπὸ τὸ βορρᾶ πρὸς τὸ νοτιᾶ κα ἤμποροῦν νὰ τὴν ποτίζων ὀλόκληρη, ἀν γίνωυν τὰ κατάλληλα ἔργα (ἀρδευτικά, ἀπορρυτιαντικά κα ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα).

Ἀπὸ τὴν Πίνδο κα τὶς διακλάσεις τῆς πηγάζωυν πολλοὶ κα μεγάλοι ποταμοὶ, ὅπως ὁ Πηνειὸς ὁ Σπερχειὸς, ὁ Ἐθνος, ὁ Ἀχελῷος, ὁ Ἀραχθός, ὁ Λοῦρος, ὁ Καλαμᾶς κα ἄλλοι μικρότεροι. Ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τὸς ποταμοὺς τὰ περισσότερα νερὰ τὰ ἔχει ὁ Πηνειὸς κα τὸ μεγαλύτερο μέρος ὁ Ἀχελῷος. Ὁ Λοῦρος εἶναι πλωτός ἀπὸ μικρὰ κατὰ.

Οἱ μεγαλύτεροι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι

ὁ Ἀλφειὸς, ὁ Πηνειὸς, ὁ Βουραϊκός κα ἄλλοι. Αὐτοὶ ὁμοῦ εἶναι μικρότεροι ἀπὸ τὸς προηγουμένους κα ἔχουν ρεῦματα πολὺ ὀρηκτικὰ.

Ἐπειδὴ ἀκριβῶς οἱ περισσότεροὶ ποταμοὶ τῆς 'Ελλάδος ἔχουν ὀρηκτικὰ ρεῦματα, πολλὲς φορές τὸ χειμῶνα ἀπὸ ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα, πολλὲς μεγάλες καταστροφές. Τὶς μεγαλύτερες ζημιές τὶς προκαλεῖ ὁ Πηνειὸς τῆς Θεσσαλίας. Μόνον στὸ Στρυμόνα ἔχουν γίνεῖ ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα.

Ἐπίσης δὲν ἔχουν γίνεῖ στὸν τόπο μας ἔργα ἀρδευτικά (ποτιστικά). Γι' αὐτὸ πολλὰ μέρη τῆς 'Ελλάδος μένουν ἀκαλλιεργητὰ τὸ καλοκαίρι, μολοντὶ διασχίζονται ἀπὸ ποταμοὺς. Ἐάν ἔγίνωυαν ἔργα ποτιστικά, ὥστε τὸ καλοκαίρι, πού συνήθως δὲν βρέχει στὸν τόπο μας, νὰ ποτίζωμε μὲ τὸ νερὸ τῶν ποταμῶν, τὸ εθνικὸ εἰσοδήμα τῆς 'Ελλάδος θὰ ἐμεγαλῶνε σημαντικά.

Ἐπίσης τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν τῆς 'Ελλάδος, ἐπειδὴ καταρκοῦν ἀπὸ ψηλὰ μέρη πρὸς τὰ κάτω, θὰ ἤμποροῦσαν νὰ χρησιμοποιηθῶν κα νὰ κινῶν διάφορα ἐργοστάσια κα νὰ παράγωυν ηλεκτρισμό.

Υπάρχουν βέβαια, σήμερα, στὴν 'Ελλάδα ἐργοστάσια πού κινῶνται ἢ παράγωυν ηλεκτρισμὸ μὲ τὰ νερὰ (καταρράκτες), ὅπως στὴν Ἐδεσσα, στὴν Πάτρα, στὸ Γοργοπόταμο, στὴ Λειβαδιά. Τὰ ἐργοστάσια ὁμοῦ αὐτὰ εἶναι ἐλάχιστα κα θὰ ἤμποροῦσαν νὰ γίνωυν πολὺ περισσότερα.

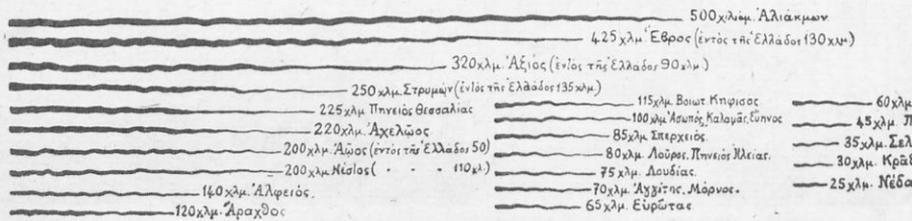
Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο εἶχε ἀρχίσει μὰ καλὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἴδρυση τέτοιων ἐργοστασίων. Δυστυχῶς ὁμοῦ ὁ πόλεμος καὶ οἱ καταστροφές πού ἐπαθεῖ ἡ Πατρίδα μας ἐσταμάτησαν τὴν προσπάθεια αὐτὴ.

Τὸ μέκος τῶν ποταμῶν τῆς 'Ελλάδος φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα.

Ποταμὸς	Μήκος εἰς χιλιόμετρα	Ποταμὸς	Μήκος εἰς χιλιόμετρα
Ἀλιάκμονας	325	Ἄξιός	85
Ἀχελῷος	240	Ἐρεβός	85
Ἐβρος	230	Σπερχειός	80
Πηνειὸς Θεσσαλίας, 230		Πηνειὸς Ἠλείας	80
Νέστος	150	Γαλλικός	75
Ἀραχθός	133	Λοῦρος	70
Στρυμόνας	122	Πάμισος	45
Θύαμις (Καλαμᾶς)	120	Σελινόυς	45
Ἀλφειός	110	Λουδίαι	40
Ἐθνος	100	Ἄρδας	40
Εὐρώτας	100	Νέδωυ	30

Ὁ Ἐβρος ἔχει συνολικὸ μήκος 530 χιλιόμετρα ἀπ' αὐτὸ ὁμοῦ τὰ 300 βρίσκονται στὴ Βουλγαρία. Σὲ Βουλγαρικὸ ἔδαφος βρίσκονται ἀκόμη 90 χιλ. τοῦ Νέστου κα 108 τοῦ Στρυμόνα. Ὁ Ἄξιός ἔχει στὸ Νοτιοαλβανία 240 χιλιόμετρα.

Λίμνες κα ἔλη. Οἱ λίμνες τῆς 'Ελλάδος δὲν περνοῦν τὶς 50, κα βρίσκονται ἄλλες σὲ ψφλὰ κα ἄλλες σὲ χαμηλὰ μέρη. Ὅλες σχεδὸν οἱ λίμνες σχηματίζωυν στὶς ὄχθεις τῶν ἔλη. Ἐπίσης ἔλη σχηματίζωυνται καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς 'Ελλάδος χωρὶς νὰ ὑπάρχωυν λίμνες. Ἀπὸ τὰ ἔλη, ὅπως ἔξομο, γεννιῶνται κουνούπια, πού μὰς μεταδίδωυν τὸς ἐλαῶδες περνετοῦς. Γι' αὐτὸ ἡ ἀρρώστεια αὐτὴ εἶναι πολὺ ἐπιπλωμένη στὴν Πατρίδα μας. Ὅλες οἱ λίμνες μαζί ἔχουν ἔκ-

Σύγκριση τοῦ μήκους τῶν ποταμῶν τῆς 'Ελλάδος.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτοῦτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ταση 1055 τετρ. χιλιομέτρα. Το μέγεθος κάθε μιάς φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Λίμνη	*Έκταση εἰς τ. χιλμ.	*Υψος εἰς τὸ ὅποιον εὐδαίμονται
Τριχωνίς	100	18
Γιαννιτσῶν (μὲ τὰ ἔλη)	100	10
Βολή	71	50
Ὀστρόβου	53	530
Λαγκαδά	53	80
Βοιθίης	52	49
Μικρὴ Πρέσπα	46	845
Μεγάλῃ Πρέσπα	38	845
Κερκινίτης (τ' Ἄχινοῦ)	37	45
Εὐνάς	26	560
Ὁρεσιπέδος (Καστορ.)	25	620
Παμβώτις (Ἰωαννίνων)	22	450
Υλίκη	22	450
Δοιράνης	16	150
Λουμαχία	14	18
Κιτρινή (Σαρικιάλ.)	13	660
*Ἀμβρακία	12	16
*Σηπρῆς	11	23
Στυμφαλία	4	620

Ἡ λίμνη Μεγάλῃ Πρέσπα ἔχει ἔκταση 290 τετρ. χιλμ., ἀπ' αὐτὰ ὅμως μόνο τὰ 38 ἀνήκουν στὴν Ἑλλάδα, τὰ ἄλλα ἀνήκουν στὴ Σερβία καὶ στὴν Ἀλβανία. Ἐπίσης ἡ λίμνη τῆς Δοιράνης ἔχει ἔκταση 33 τετρ. χιλμ. Ἀπ' αὐτὰ ὅμως τὰ 16 ἀνήκουν στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ 17 στὴ Σερβία.

Τὸ ἔδαφος. Οἱ πεδινὲς ἐκτάσεις (οἱ κάμπου) τῆς Ἑλλάδος πᾶνουν μιά ἔκταση ἀπὸ 10.000 τετρ. χιλμ. Στὸν παρακάτω πίνακα φαίνεται ἡ ἔκταση τῶν κυριωτέρων πεδίων τῆς Ἑλλάδος.

Πεδίον	*Έκταση εἰς τ. χιλμ.
Τρικκάλων — Καρδίτσης	1.250
Γιαννιτσῶν	1.200
Θεσσαλονίκης	1.100
Σερρῶν	700
Λαρισῶν — Τυρνάβου	600
Κομοτινῆς	500
Δράμας	430
Ξάνθης	430
Κοζάνης — Πτολεμαίδος	430
Νέας Ὁρεσιπέδος	370
Κατερίνης	350
Χρυσουπόλεως	350
Λαμίας	320
Κοπαίδος	320
*Ἀμαλιάδος	260
Δομοκοῦ	250
Φαρσάλων	200
Φλωρίνης	185
*Ἀλιευροῦ	160
Μανωλάδος	150
*Ἀγρινίου	95
Βλεσσίνου	80
*Ἐλασσόνας	70
*Ἐκβολῶν Πηνειοῦ	65
Σερβίων	65
Αἰτωλικῶ	55

Τὰ ὀροπέδια τῆς Ἑλλάδος, ὅσα καλλιεργοῦνται, ἔχουν ἔκταση 13.000 τ. χιλμ. Τὰ δασωμένα ἔδαφῃ ἔχουν ἔκταση 24.000 τ. χιλμ. Οἱ βοσκοτόποι ἔσφαζονται σὲ 5.000 τ. χιλμ. Γενικὰ ἀπὸ ὅλο τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος τὸ μισὸ σχεδὸν εἶναι πετρώδες καὶ ἄγονο, ὥστε δὲν μποροῦμε νὰ τὸ καλλιεγήσωμε.

Β' — ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα καὶ εἰσοδήματα. — *Γεωργικά.* Στὴν Ἑλλάδα παράγονται τὰ εὐγενέστερα γεωργικὰ προϊόντα, τὸ λάδι, ὁ καπνός, ἡ σταφίδα κ.ἄ. Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα φαίνεται ἡ ποσότητα καὶ ἡ ἀξία τῶν

κυριωτέρων γεωργικῶν προϊόντων ποὺ παράγονταν στὴ χώρα μας πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο.

Προϊόντα	*Ὄκαιδες	Ἄξια εἰς δογ.
Σιτηρὰ	1.300.000.000	8.500.000.000
Ὀσπρία	42.000.000	500.000.000
Κηπευτικά	400.000.000	1.000.000.000
Καπνός	50.000.000	3.500.000.000
Βαμβάκι	50.000.000	1.000.000.000
Σανὸς καὶ ἄχρου	2.500.000.000	1.500.000.000
Σταφύλια καὶ μοῦστος	400.000.000	2.000.000.000
Σταφίδα	200.000.000	2.000.000.000
Λάδι καὶ ἐλιές	100.000.000	2.000.000.000

Κτηνοτροφικά. Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα σημειώνεται πόσα ζῶα ἐτρέφονταν στὴν Ἑλλάδα προπολεμικὰ καὶ πόσο ἦταν τὸ εἰσοδήμα των.

Ζῶα	*Αριθμὸς ζῶων	Εἰσοδήμα εἰς δογ.
Βόδια — Ἀγελάδες	1.000.000	6.000.000.000
Ἴπποι	365.000	1.000.000.000
Ἡμίονοι	185.000	600.000.000
*ὄνοι	400.000	400.000.000
Πρόβατα	8.000.000	4.500.000.000
Ἄγες	4.000.000	2.500.000.000
Χοῖροι	450.000	300.000.000
Πουλερικά	12.000.000	1.000.000.000

Τὸ εἰσοδήμα τῶν ζῶων αὐτῶν προέρχεται ἀπὸ τὰ ἑξῆς προϊόντα:

Προϊόντα	Ἄξια εἰς δογ.
Ἔργασια	7.000.000.000
Κρέας	3.000.000.000
Γάλα	2.000.000.000
Τυρὶ	1.500.000.000
Βούτυρο	500.000.000
Μαλλία καὶ τρίχες	300.000.000
Ἀγά	1.000.000.000
Δέρματα	500.000.000

Δασικά. Τὰ δάση τῆς Ἑλλάδος πᾶνουν μιά ἔκταση ἀπὸ 24.000 τετρ. χιλμ. Ἔβαν δὲ κατ' ἔτος τὰ ἑξῆς προϊόντα:

Προϊόντα	Ἄξια εἰς δογ.
Κάρβουνα	200.000.000
Καυσόξυλα	80.000.000
Εὐλεία	100.000.000
Ρετσίνα	80.000.000

Ἀλιευτικά. Μὲ τὸ ψάρεμα στὴν Ἑλλάδα ἀπασχολοῦνταν 15.000 ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἐρησιμοποιοῦσαν 3.300 πλοίαρκα καὶ βάρκες, ἔπιπταν δὲ 13.000.000 ὄκ. ψάρια, 250.000 ὄκ. γαπτοβία, σουπιές καὶ καλαμαρία καὶ 130.000 ὄκ. ἄλλα θαλασσινά. Ἡ ἄξια ὅλων αὐτῶν τῶν ἀλιευτικῶν προϊόντων ἔφθανε τὰ 300.000.000 δραχμῶν.

Ὄρυζα. Τὸ ὕδαφος τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἀρκετὰ μεταλλεύματα καὶ μεγάλης ποσότητος λιγνίτη. Ἡ ἐξαγωγή τῶν ὀρυκτῶν αὐτῶν ἦταν μικρὰ καὶ ἔφθανε κατ' ἔτος εἰς 250.000 τόνους μεταλλευμάτων, καὶ 100.000 τόνους λιγνίτη συνολικῆς ἀξίας 400.000.000 δραχμῶν.

Βιομηχανικά. Ἡ Βιομηχανία καὶ ἡ Βιοτεχνία ἀπασχολοῦσαν προπολεμικὰ 500.000 περίπου ἐργάτες μικροῦς καὶ μεγάλους, ἡ δὲ ἀξία τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἔφθανε τὰ 12-14 δισεκατομμύρια δραχμῶν. Τὰ κυριώτερα βιομηχανικά προϊόντα καὶ ἡ προπολεμικὴ ἀξία των φαίνονται στὸ κατωτέρω πίνακα.

Προϊόντα	Ἄξια εἰς δογ.
Μέταλλα	100.000.000
Πλοία καὶ ἀντικείμενα ἀπὸ σίδηρο	2.000.000.000
Τοιμίνα, τοῖβλα, κεραμίδια, ἀσβέστης	500.000.000
Κλωστές, υφάσματα, υφάσματα	
Ἀλευρία, ζυμαρικά, ποτὰ, χαλβάς, λουκούμια	2.500.000.000
Σαποῦνα, λιπασμάτα, γυαλικά, χρώματα, μπαροῦτι	1.000.000.000
Κατεργασία δερμάτων	800.000.000
Χαρτιά	400.000.000
*Ἐπιπλά, σκευὴ, κουφώματα	400.000.000
Κατεργασία καπνοῦ	250.000.000
Παραγωγή ἡλεκτρισμοῦ	1.500.000.000

Ἐν γένει τὸ ὅλο εἰσοδήμα τῆς Ἑλλάδος (ἐθνικὸν εἰσοδήμα) ἔφθανε τὰ 60—65 δισεκατομμύρια προπολεμικῶν δραχμῶν. Τὸ εἰσοδήμα αὐτὸ βέβαια δὲν

ήταν σταθερό, διότι τα προϊόντα άλλοτε είναι εύθιγότερα και άλλοτε ολιγώτερα ή περισσότερα.

Έμποδο. Πολλά από τα προϊόντα μας πλεονάζουν: Ο καπνός, η σταφίδα, το λάδι, τα σόκα κ. ά. Τα πλεονάσματα αυτά τα πουλούσαμε στο εξωτερικό και εισπράτταμε 7—8-δισεκατομύρια δραχμές. Από το εξωτερικό αγοράσαμε σιτηρά, όσπρια, κάρβουνα, πετρέλαιο, καφέ, ζάχαρη και άλλα τα οποία δεν παράγει ο τόπος μας, επληρώσαμε δε γι' αυτά 8—10 δισεκατομύρια δραχμές. Έπομένως επληρώσαμε κατ' έτος 2—4 δισεκ. άπ' ό,τι εισπράτταμε από την πώληση των προϊόντων μας. Πού τα εύρισκαμε αυτά τα χρήματα; Μάς τα έφεραν οι περιηγητές, οι Έλληνες και τα ελληνικά φορτηγά πλοία που έργάζονταν στο εξωτερικό.

Συγκοινωνία. Η συγκοινωνία μας έξυπνερτείο με σιδηροδρόμους, άμαξιτούς δρόμους, πλοία, αεροπλάνα. Το μήκος των σιδηροδρομικών μας γραμμών είναι 2686 χιλιόμετρα, τα οποία μοιράζονται στους εξής σιδηροδρόμους:

Έλληνικό Κράτους	χλμ.	1326
Πειραιώς—Πελοποννήσου	»	813
Θεσσαλίας	»	230
Ανατολικών	»	175
Βορειοδυτικών	»	76
Τοπικών Μακεδονίας	»	42
Αττικής	»	14
Ηλεκτρικού Αθηνών—Πειραιώς	»	10

Οι άμαξιτοί δρόμοι έχουν μήκος 12.000 χιλιόμετρα. Σ' αυτούς εκκινούνταν προπολεμικά 22.000 μικρά έπιβατικά και 8.000 φορτηγά αυτοκίνητα, 4.000 λεωφορεία και 8.000 κάρρα και οσούτες. Οι τροχιόδρομοι (τα τραίνα) έχουν μήκος 110 χιλιόμετρα.

Πρό του πολέμου ο έμπορικός μας στόλος είχε 600 περίπου ατμόπλοια που είχαν χωρητικότητα 1.600.000 τόνων (1.250.000 άκάδες), δε τά κατ'ικα και βενζινοκίνητα πλοία ήταν περίπου 1100 με χωρητικότητα άνω των 60.000 τόνων.

Τα μεγαλύτερα λιμάνια της Ελλάδος είναι του Πειραιά, των Πατρών, της Θεσσαλονίκης, του Βόλου, της Κερκύρας, του Ηρακλείου, της Μυτιλήνης και της Κεφαλλας.

Αεροπορική συγκοινωνία υπάρχει μεταξύ Αθηνών—Θεσσαλονίκης, Αθηνών—Ηρακλείου, Αθηνών—Ιωαννίνων, Αθηνών—Ρόδου και Αθηνών—Τριπόλεως—Καλαμάου.

Επίσης από τας Αθήνας περνούν πολλές αεροπορικές γραμμές που έκτελούν τη συγκοινωνία με την Εσθονία, Ασία, Αφρική και Αυστραλία.

Δυστυχώς όμως ο πόλεμος κατέστρεψε μέσα μέρος του θητικού πλοίου και ελάττωσε πολύ το θητικό εισόδημα, ώστε η Ελλάς και έπομένως και ο Έλληνες είναι σήμερα πολύ φτωχοί. Είς τους παρακάτω πίνακες φαίνονται οι καταστροφές της Έθνικής οικονομίας, που έγιναν εξ αιτίας του πολέμου.

Είς τα ζώα :

Ζώα	Προπολεμικός αριθμός	Σημερινός αριθμός
Μεγάλα: Βόδια, αγελάδες, άλογα, μουλόρια κλπ.	2.000.000	850.000
Μικρά: Πράττα, αιγες, χοίριοι 13.000.000	11.000.000	6.000.000
Πουλερικά		

Είς τα πλοία:

Πλοία	Αριθμός το 1940	Βυθισθέντα κατά τον πόλεμο
Φορτηγά	448	374
Έπιβατικά	65	50
Ιστιοφόρα κλπ.	1.100	400

Άλλες καταστροφές:

Σιδηροδρομικών δίκλων 1940	Καταστροφών δίκλων
Μηχανές 336	294
Βαγόνια διάφορα	6.318

Σιδηροδρομικές γραμμές:

Από 2.686 χιλιόμετρα σιδηροδρομικών γραμμών η κυκλοφορία σε περισσότερα από 1.500 χιλιόμετρα είναι άδύνατη, διότι όλος ο εύφορος, που είχαν άνοιγμα μεγαλύτερο από 10 μέτρα καταστράφηκαν.

Από τα αυτόματα καταστροφών περισσότερα

άπό τα μέσα. Η καταστροφή των γεωργικών κεφαλαίων και του εισοδήματος υπολογίζεται σε 120.000.000.000 προπολεμικές δραχμές.

Μεγάλες υπήρξαν επίσης οι καταστροφές της Έλληνικής Βιομηχανίας. Μετά την άπελευθέρωση άρχισε αιγά-αιγά να αναλαμβάνει και αυτή, αλλά η βιομηχανική παραγωγή σήμερα υπολείπεται πολύ από την προπολεμική. Μόλις φθάνει τά 60%—70% αναλόγως των βιομηχανιών.

Γ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Η Ελλάδα διαιρείται σήμερα σε 45 νομούς, 141 έπαρχιες, πολλούς Δήμους και Κοινότητες. Δήμοι είναι οι πρωτεύουσες των νομών, οι πόλεις που έχουν πάνω από 10.000 κατοίκους, πόλεις Ιστορικές, όπως η Θήβα, ο Λουτροπόλεως, όπως η Αίδηψος, το Λουτράκι, τά Μέθανα κλπ.

Σε κάθε νομό διορίζεται Νομάρχης, σε πολλές έπαρχιες διορίζεται Έπαρχος και σε κάθε Δήμο εκλέγεται από τους πολίτες ο Δήμαρχος και το Δημοτικό Συμβούλιο και σε κάθε Κοινότητα εκλέγεται Πρόεδρος και Κοινοτικό συμβούλιο.

Γιά να εξετασόμε τη Γεωγραφία της Ελλάδος εύκολώτερα τη διαίρεσε σε 11 γεωγραφικά διαμερίσματα ή γεωγραφικές περιοχές.

Ο πληθυσμός της Ελλάδος σύμφωνα με την απογραφή του 1928 έφθανε τά 6.500.000. Σήμερα υπολογίζεται περί τά 7.500.000. Οι μισοί από τους κατοίκους είναι άντρες.

Ιστορία της Ελλάδος. Η Ελλάδα είναι πολύ άρχαία χώρα. Από τό 2500 π. Χ. ως τό 1100 αναπτύχθηκε στην Κρήτη σπουδαίος πολιτισμός (Μινωικός πολιτισμός) και στις Μυκήνες (Μυκηναϊκός πολιτισμός). Πέρι τό 1100 ο Έλληνες έκαμαν έκρατορία εναντίον της Τροίας και την κατέστρεψαν. Από τό 490 ως τό 480 π. Χ. επολέμησαν εναντίον των Περσών και τους ήνικησαν στο Μαραθώνα, στη Σαλαμίνα και στις Πλαταιές.

Από τό 460 ως τό 420 π. Χ. στην Ελλάδα εζησαν σπουδαίοι φιλόσοφοι, ποιητές και καλλιτέχνες που κατασκεύασαν τά άραια μνημεία της Ακρόπολεως, άραία ανάμιατα, όπως τον Ερμή του Πραξιτέλη, ναούς και άλλα καλλιτέχνηματα.

Τό 336 π. Χ. ο Έλληνας με άρχηγό τό βασιλιά της Μακεδονίας Αλέξανδρο έκorieψαν την Άσία και διάδωσαν στις χώρες αυτές τον Έλληνικό πολιτισμό.

Από τό 146 π. Χ. ως τό 330 π. Χ. ο Έλληνας ήταν ύπόδουλοι στους Ρωμαίους. Τό 330 ίδρύθηκε η Βυζαντινή Αυτοκρατορία, που διατηρήθηκε ως τό 1453 μ. Χ. Από τό 1453 ο Έλληνας έγιναν σκλάβοι στους Τούρκους, αλλά τό 1821 επανάστατήσαν και τό 1828 έλευθερώσαν ένα τμήμα της Ελλάδος. Τό 1881 έλευθερώθηκε η Θεσσαλία και ένα κομμάτι της Ηπείρου. Τό 1912—1913 έλευθερώθηκε η Ηπειρος, η Μακεδονία, η Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου. Τό 1922 έλευθερώθηκε η Δυτική Θράκη και τό 1946 τά Δωδεκάνησα.

Σημειώσεις: α) Ο χάρτης της Ελλάδος έγινε με κλίμακα ένα πρós 2.450.000 (1: 2.450.000). Άηλ. μήκος ενός πόντου στο χάρτη αναλογεί με μήκος 24500 μέτρων. Άσο πντοι το χάρτη αναλόγουν πρós διπλάσια μέτρα, δηλ. 2X24500=49000 μέτρα και ούτω καθ' έξης:

β) Οι μαθητές πρέπει να βρίσκουν από τό χάρτη τις διευθύνσεις των βουνών και των ποταμών, τις πηγές και τις εκβολές των ποταμών, τις λίμνες, τις θέσεις των πόλεων και να κάνουν νοερά ταξίδια με τό σιδηρόδρομο, με αυτοκίνητο ή με τό άτμόπλοιο.

γ) Οι πόλεις που είναι σημειωμένες στο χάρτη είναι πρωτεύουσες των επαρχιών.

δ) Οι μαθητές να βρουν στο χάρτη τά όρια των 11 γεωγραφικών περιοχών της Ελλάδος. (1. Ανατολική Στερά, 2. Θεσσαλία, 3. Θεσσαλία, 4. Πελοποννήσος και Ζάκυνθος, 5. Κρήτη, 6. Δυτική Μακεδονία, 7. Μέση και Ανατολική Μακεδονία, 8. Δυτική Θράκη, 9. Λέσβος, 10. Σάμος, 10. Κυκλάδες, 11. Δωδεκάνησα).

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση και έκταση. Ἀπέχει ἀπὸ τὸν ἰσημερινὸ 4.400 χιλιόμετρα καὶ ἔχει ἔκταση 17.447 τετρ. χιλιόμετρα.

Ὅρη. Ἡ **Ὄθρυς** μὲ ὕψος 1.700 μέτρα, ὁ **Τυμφρηστός** ἢ **Βελούχι** (2.300), ἡ **Οἶτη** (2.150), τὸ **Καλλίδρομον** (1.375), τὰ **Βαρδοῦσια** (2.500), ἡ **Γκιώνα** (2.500), ὁ **Παροσσός** (2.460), ὁ **Ἐλικώνας** (1.750), ὁ **Κιθαριώνας** (1.470), ὁ **Πατέρας** (1.090), τὰ **Γεωάνεια** (1.570), ἡ **Πάρνηθα** (1.400), ἡ **Πεντέλη** (1.100), ὁ **Υψητός** (1.000), τὸ **Πεσσόν** (750), ἡ **Ὀχη** (1.400), ἡ **Δέλφη** ἢ **Διέφυρος** (1.750), ὁ **Ὀλυμπος** (1.200), τὸ **Κανὴμι** (1.200), τὸ **Τελέθριον** (1.000).

Ἄνεμοι καὶ θερμοκρασίες. Τὰ ρεύματα τοῦ ἀέρα κυκλοφοροῦν κανονικὰ στὰ παράλια τῆς περιοχῆς αὐτῆς καὶ κάνουν τὸ καλοκαίρι ὁροσπρὸ καὶ τὸ χειμῶνα μέτριον. Ἔτσι ἡ συνήθισμένη (μέση) θερμοκρασία τοῦ καλοκαιριοῦ εἶναι +27°, τοῦ χειμῶνα +9° καὶ ὅλου τοῦ χρόνου +17°.

Βροχές καὶ χιόνια. Οἱ ἀνατολικοὶ ἀνεμοὶ παρασύρουν τοὺς ὑδατῆτους ὡς τὴν ἀνατολικὴν πλαγιὰς τοῦ Τυμφρηστό, τῆς Οἶτης, τῆς Γκιώνας καὶ τοῦ Παρασσού, ὅπου πέφτουν σὲ βροχές. Στὰ ὄρη αὐτὰ τὸ ὕψος τῆς βροχῆς φθάνει τοὺς 80 πόντους (0,80 μ.), ἐνῶ στὴ Λαμία εἶναι 60 πόντοι (0,60), στὴ Χαλκίδα 43 (0,43 μ.) καὶ στὴν Ἀθήνα 0,40. Τὸ χειμῶνα πέφτουν πολλὰς βροχὰς καὶ χιόνια στὰ ὄρη τῆς Στερεῆς Ἑλλάδος καὶ βροχὰς.

Ποταμοὶ καὶ λίμνες. Οἱ βροχὲς καὶ τὰ χιόνια τῆς Ἀνατολικῆς Στερεῆς Ἑλλάδος σχηματίζουν τοὺς ποταμοὺς **Σπερχειὸν** (Ἀλφειῶνα), **Βοιωτικὸν Κηφισὸν**, **Μόρνον**, **Μαυροπόταμον** καὶ **Βοιωτικὸν Ἀσπὸν**.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτοὺς σχηματίζονται καὶ πολλοὶ χειμῶνες, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους σπουδαιότεροί εἶναι ὁ **Χάραδρος**, ὁ **Κηφισὸς** καὶ ὁ **Ἰλισσὸς**. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Χάραδρος, πρὶν φθάσῃ στὸ Μαραθῶνα, περνᾷ ἀπὸ μιᾶ στενῆς χαράδρας. Στὴν ἀρχὴ τῆς χαράδρας αὐτῆς ἐχτίσθηκε ἓνα μεγάλο φράγμα καὶ ἐσχηματίσθηκε μιὰ τεχνητὴ λίμνη, ἀπ' ὅπου ὠρεύεται ἡ Ἀθήνα καὶ ὁ Πειραιᾶς. Ἡ λίμνη αὕτῃ γεμίζει τὸ χειμῶνα, γιὰτὸ ὁ Χάραδρος, σὴν χειμῶνος ποὺ εἶναι, τὸ καλοκαίρι δὲν ἔχει νερά. Στὴν Εὐβοίαν ὑπάρχει μόνον ἓνα μικρὸς ποταμὸς, ὁ **Βούδορος**.

Σὲ ὕψος 460 μέτρων σχηματίζεται ἡ λίμνη **Συνιάς** στὴ Φθιώτιδα, στὴ Βοιωτία ἡ **Ἰλίκη** καὶ ἡ **Παράλιμνη** καὶ στὴν Εὐβοίαν ἡ **Δύστος**.

Ἔδαφος. Στὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰ καὶ στὴν Εὐβοίαν σχηματίζονται οἱ πεδιάδες τῆς Λαμίας, τῆς Βοιωτίας (Κωπαίδας), τῶν Σαλῶνων, τῆς Ἐθῆρας, τῆς Ἐλευσί-

νας, τῆς Ἀθῆνας, τῶν Μεσογείων καὶ τῆς Χαλκίδας. Οἱ μεγαλύτερες εἶναι τῆς Λαμίας καὶ τῆς Βοιωτίας. Οἱ πεδιάδες αὐτὲς ἔχουν ἔκταση 1 1/2 ἑκατ. στρέμματα, ἄλλη τὴσὲ δὲ εἶναι ἡ ἔκτασις καὶ τῶν λόφων καὶ τῶν ὄρεστων ποὺ καλλιεργοῦνται. Σὲ μερικὰ χαμηλὰ μέρη καὶ ἰδίως στὶς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν σχηματίζονται καὶ ἐλαί.

Κόλποι καὶ ἀκρωτήρια. Ἀνάμεσα στὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰ καὶ τὴν Εὐβοίαν σχηματίζεται ὁ **Εὐβοϊκὸς κόλπος**. Τὰ νερά του κινεῖται 6 ὥρες πρὸς τὸ νότιον καὶ ἄλλες 6 ὥρες πρὸς τὸ βορῆον. Ἡ ταχύτητα τοῦ ρεύματος αὐτοῦ δὲν εἶναι πάντα ἡ ἴδια, πολλὰς φορὲς ὁμως φθάνει τὰ 10 χιλιόμετρα τὴν ὥρα. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ, νὰ τρέχουν ἄλλ. τὰ νερά πρὸς τὴ μιὰ διεύθυνση καὶ πότε πρὸς τὴν ἄλλη ὀριζήμιον χρονικὸ διάστημα, λέγεται **Παλίεσις**.

Στὸ νότιον ἄκρον τῆς Εὐβοίας σχηματίζεται τὸ ἀκρωτήριο **Καφηρέας** (Κάρβ - ντορος), ὅπου κάνει σχεδὸν πάντα τρικυμία. Ἐπίσης στὸ νότιον ἄκρον τῆς Ἀττικῆς ὑπάρχει τὸ ἀκρωτήριο **Σούνιο**.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα καὶ ἐισοδήματα. Γεωργικά.

Στὴν Ἀνατολικὴν Στε-

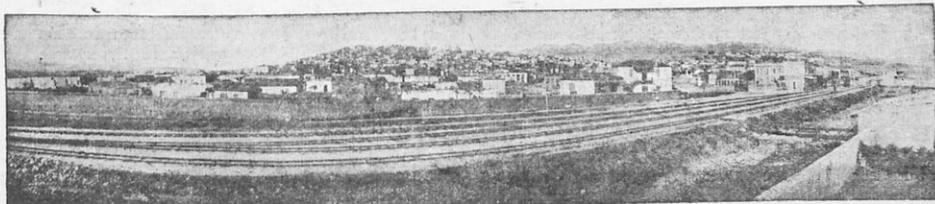
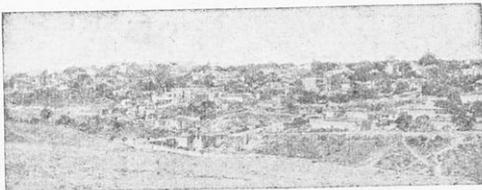
Αἱ Ἐθῆαι.

ρεὰ καὶ τὴν Εὐβοίαν καλλιεργοῦνται 3 ἑκατ. στρέμματα καὶ παράγουν κάθε χρόνον προϊόντα ποὺ ἔχουν ἀξία 2 δισεκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς. Τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι: μπαμπάκι, σιτάρι, ὄσπρια, ἐλιές φαγητοῦ, λάδι, σταφύλια, λαγανικά, πατάτα καὶ ἄλλα. Μπαμπάκι παράγεται στὶς πεδιάδες τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Λαμίας, ἐλιεὺς στὴν πεδιάδα τῶν Σαλῶνων (Ἄμφισσος), σιτάρι στὶς πεδιάδες τῆς Ἐθῆρας καὶ τῆς Ἐλευσίνας, σταφύλια στὶς πεδιάδες Μεσογείων καὶ Χαλκίδας, λαγανικά καὶ πατάτα στὶς πεδιάδες τῆς Ἀθῆνας, τῆς Χαλκίδας καὶ ἄλλων.

Κτηνοτροφικά. Στὴν περιοχὴ αὕτῃ ὑπῆρχαν προπολεμικὰ τὰ ἑξῆς ζῶα:

Βόδια	10.000
Ἀγελῶδες	35.000
Ἄλογα	60.000
Μοῦλάρια	35.000
Γαῖδούρια	45.000
Πρόβατα	1.000.000
Κατσίκια	600.000
Χοῖροι	50.000
Πουλερικά	1.500.000
Κουβέλια	100.000

Τὰ ζῶα αὐτὰ εἶδιναν κάθε χρόνο εἰσοδήματα ἀπὸ γάλα, κρέας, μαλλιά, τρίχες, αὐγά, δέρματα, κοπριά

Τὰ Μεγαρα.

και εργασία ένα δισεκατομμύριο (1.000.000.000) προπολεμικές δραχμές.

Δοσικά. Στην Ανατολική Στερεά και την Εύβοια τὰ δόση πλάνων με έκταση από 6 εκατομ. στρέμματα. Έδιναν δε κάθε χρόνο εισόδημα από ξύλα, κάρβουνα, ρετσίνα και άσβεστη 50 εκατομ. προπολεμικές δραχμές.

Αλιευτικά. Στον Ευβοϊκό κόλπο ψαρεύονται κάθε χρόνο 1.700.000 όκάδες ψάρια, στο Σαρωνικό 500 χιλ. και στις λιμένες Ξυιάδα και Υλίκη 150 χιλ. όκάδες. Ψαρεύονται γατόπδια, σουπιές, καλαμάρια και χέλια 200 χιλ. όκάδες. Όλα αυτά τὰ προϊόντα έχουν αξία 75 εκατομ. προπολεμικές δραχμές.

Τὰ σόκα της Κύμης, τὰ ψάρια του Ευβοϊκού, τὸ τυρί του Παρνασσού, τὸ μέλι του Ψηττού, οἱ ἐλιές των Σαλώνων, τὸ κρασί των Μεσογειών είναι ἀπὸ τὰ πιο ἐκλεκτὰ προϊόντα της Ἑλλάδος.

Ορυκτά. Στὸ ὑπέδαφος της Ἀνατολικής Στερεᾶς και της Εύβοιας υπάρχουν και ἐξάγονται τὰ παρακάτω μεταλλεύματα.

- Αιγινίτης στὸν Ὠρωπὸ, τὸ Ἀλιβέρι, τὴν Κύμη, τὰ Ψαγὰ και τὴν Ἀγαλάνη.
- Λευκοσίδηρος στη Χαλκίδα, τὸ Μαντούδι και τὴν Λίμνη Εύβοιας.
- Βωξίτης (άλουμινο) στὸν Παρνασσὸ και τὴν Ἰτέα.
- Σίδηρο στὸ Λαύριο, τὸ Γραμματικὸ του Μαρα-

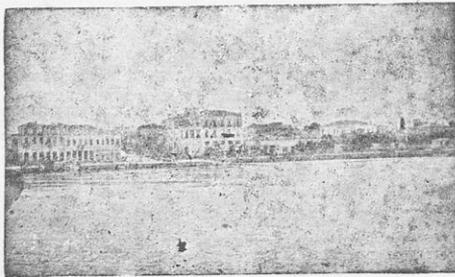
τῶσα ἐφεύγαν. Σήμερα ἡ κίνησις αὐτὴ εἶναι πολὺ περιορισμένη. Οἱ δρόμοι της περιοχῆς αὐτῆς ἔχουν μᾶκρος 2075 χιλιόμετρα και οἱ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς 450 χιλιόμετρα. Σήμερα ὁ σιδηρόδρομος πηγαίνει μόνο ὡς τὴ Χαλκίδα και ὡς τὴ Λάρσα.

Ἀσχολίες τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τοὺς κατοίκους της Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος και της Εύβοιας ἐργάζονται πάρα πολλοί. Προπολεμικὰ οἱ ἐργαζόμενοι ἦταν 540.000 και ἐργάζονταν στὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, ὅπως φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα.

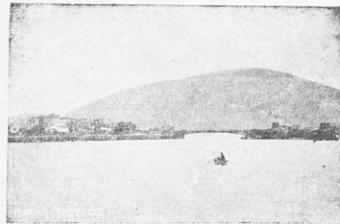
Γεωργία	140.000	Τράπεζες.....	15.000
Κτηνοτροφία	30.000	Κουρεία	.....
Ἀλιεία	5.000	Σταλβατήρια	30.000
Μεταλλεία.....	4.000	Ὑψηρέτες	.....
Βιομηχανία	.....	Γιατροὶ	.....
Βιοτεχνία	160.000	Δικηγόροι	33.000
Μεταφορῆς	.....	Παπάδες	.....
Συγκοινωνίες	50.000	Ἐμπόριο.....	75.000

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ

Ἡ Ἀνατολική Στερεά Ἑλλάδα περιλαμβάνει 4 νομούς: τὴν Ἀττικῆς, τὴς Βοιωτίας, τὴς Φθιώτιδας και τὴς Φοκίδας. Ἡ Εύβοια ἀποτελεῖ ἰδιαιτερο νομό. Όλη αὐτὴ ἡ περιοχή ἔχει σήμερα 2 εκατομμύρια κατοίκους περίπου.

Ἡ Χαλκίδα.

Ἡ γέφυρα της Χαλκίδας
πὸ ἑνώμιε τὴ Στερεά με τὴν Εύβοια.

θῶνα, τὴ Λάρυμνα και τὴν Ἀγαλάνη.

- Χαλκός και τσίγκος στὸ Λαύριο.
  - Μολύβι στὸ Λαύριο και τὸν Ἄλμυροπόταμο.
  - Μάρμαρα στὴν Κάροστο και τὴν Πεντέλη.
- Ἐπίσης υπάρχουν και ἱασητικὰ λουτρά στὴν Αἰδηψό, τὴν Ὑπάτη και τὴς Θερμοπύλες.
- Τὸ εισόδημα της περιοχῆς ἀπὸ τὰ μεταλλεύματα και τὰ λουτρά ἐφθάνε τὰ 200 εκατομ. προπολεμικές δραχμές.

Βιομηχανικά. Στις πόλεις της Ἀνατολικῆς Στερεᾶς και της Εύβοιας λειτουργοῦν 29 χιλ. βιομηχανικὰ ἐργοστάσια και βιοτεχνικὰ ἐργαστήρια, ὅπου δουλεύουν 140 χιλ. ἐργάτες και τὰ προϊόντα των ἐργοστασίων αὐτῶν ἔχουν αξία 4 δισεκατομμύρια προπολεμικές δραχμές.

Ἐμπόριο. Ἀπὸ ἄλη τὴν Ἑλλάδα μεταφέρονται στὴν Ἀθήνα και τὸν Πειραιά γεωργικὰ και κτηνοτροφικὰ προϊόντα γιὰ νὰ τρέφονται οἱ κάτοικοι των δύο αὐτῶν πόλεων. Ἐπίσης εἰσάγονται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ μεγάλας ποσότητες ἀπὸ ἐμπορεύματα, μηχανήματα, ὑφάσματα, ἀποικιακὰ (καφῆς, ρομί, χθάρρη). Τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ ἡ ἐφοδούονται ὁ αὐτῆς τις δύο πόλεις ἢ μεταφέρονται στις ἄλλες πόλεις της Ἑλλάδος. Όλο τὸ ἐμπόριο της περιοχῆς αὐτῆς ἀπασχολοῦσε προπολεμικὰ 70.000 ἀνθρώπους και εἶχε αξία 6 δισεκατομμύρια δραχμές.

Συγκοινωνία. Στὸ λιμάνι του Πειραιά ἐφθάναν κάθε μέρα πρὸ του πολέμου 25 ἀντράπλια και ἄλλα

Νομὸς Ἀττικῆς. Ἐχει έκταση 3500 τετρ. χιλιόμετρα και 1.500.000 κατοίκους. Περιλαμβάνει και τὰ νησιά Αἴγινα, Σαλαμίνα και Πόρο και διαίρεται στις ἐπαρχίες Ἀττικῆς, Αἰγίνης, Μιγαθίδος και Τροιζηνίας.

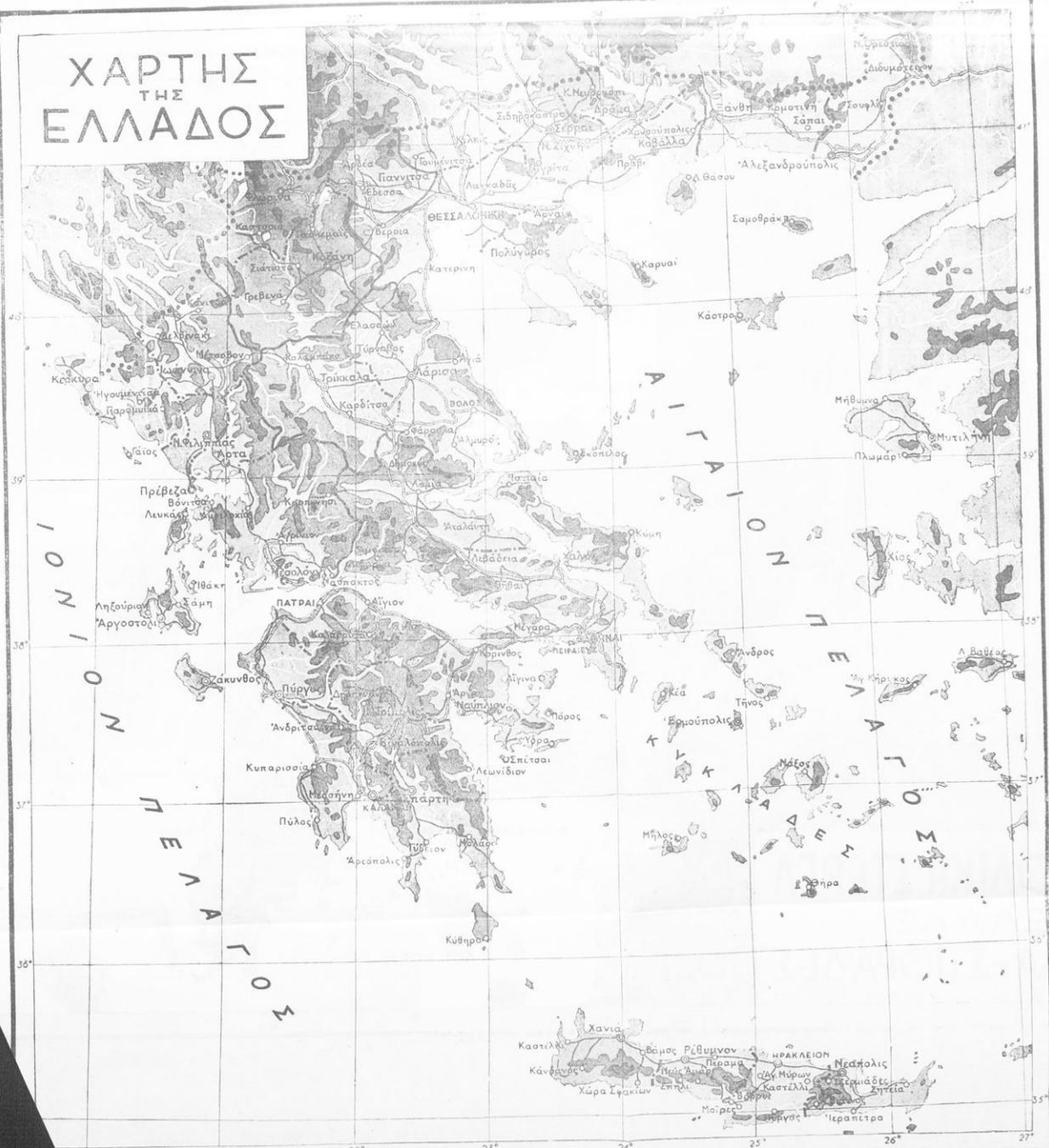
Ἐπαρχία Ἀττικῆς. Πρωτεύουσα της ἐπαρχίας, τὸ νομὸ και δόλοκληρης της Ἑλλάδος εἶναι ἡ Ἀθήνα με περισσότερους ἀπὸ 800 χιλ. κατοίκους. Εἶναι μίς ἀπὸ τις φησιότερες πόλεις του κόσμου, με κλίμα ἐξαιρετικὸ, οὐρὰν πάντα ἀγεθδὸν γαλανά.

Ἡ Ἀθήνα στολιζέται με φάρὰ δημοσία οικοδομηματα, ὅπως εἶναι ἡ Βιβλιοθήκη, τὸ Πανεπιστήμιο, ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πολυτεχνεῖο, τὸ Μουσεῖο, τὸ Ζάππειο τὰ ἀνάκτορα, τὸ Στάδιο κλπ.

Ἐπίσης λαμπρὸ στολιζέ τις Ἀθήνας ἀποτελοῦν και τὰ ἀρχαία μνημεία, ὁ Παρθενώνας, τὰ Προπύλαια, τὸ Ἐρεχθεῖο, ὁ Ναός της Ἀπτερου Νίκης, τὸ Θέατρο του Διονύσου, τὸ Θέατρο Ἡρώδου του Ἀττικῆ, τὸ Μνημεῖο του Φιλοπάππου, τὸ Θηροεῖο και ἄλλα.

Στὴν Ἀθήνα μένει ὁ Βασιλιάς, ἡ Κυβέρνηση, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, ὁ Νομάρχης Ἀττικῆς, ὁ Ἀρειος Πάγιος, τὸ Συμβούλιο Ἐπικρατείας, οἱ Ἀνώτερες Στρατιωτικῆς Ἀρχῆς, τὰ Ἀρχηγεία της Χαροφυλακῆς και της Ἀστυνομίας, οἱ ἔνομοι πρεσβευτῆς και ἄλλες ἀνώτατες ἀρχῆς. Ἐπίσης στὴν Ἀθήνα λειτουργοῦν

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

22°

23°

24°

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ
- ΕΛΛΑΣ -
ΕΥΒΟΙΑ - ΣΠΟΡΑΔΕΣ

23°

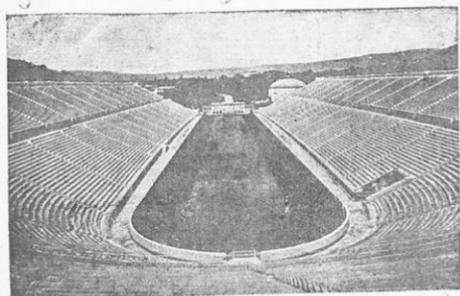
24°

Ἡ Ἀθήνα καὶ ὁ Λυκαβητός.

Ἐνα μέρος τοῦ λιμένα τοῦ Πειραιᾶ.

Τὸ Στάδιον.

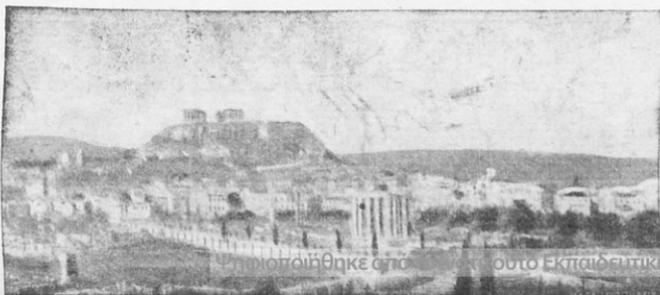
Ἐνα μέρος τοῦ λιμένα τοῦ Πειραιᾶ μὲ γερανοὺς γιὰ τὸ φόρτωμα καὶ τὸ ξεφόρτωμα τῶν πλοίων.

Τὸ Θηρεῖο καὶ τὰ περίεθρα φαίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνο.

Τὸ Ἀκρωτήριο Σούνιο. Εἰς τὴν κορυφὴν φαίνονται τὰ εἶρεπτα τοῦ Ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνα.

Ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ Ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

οι ανώτερες σχολές, τὸ Πανεπιστήμιο, τὸ Πολυτεχνεῖο, ἡ σχολὴ τῶν Εὐελπίδων κ. ἄ.

"Ἄλλη σπουδαία πόλις τῆς Ἀττικῆς εἶναι ὁ Πειραιάς, τὸ μεγαλύτερο ἔμπορικὸ λιμάνι τῆς Ἑλλάδος. Στοιχίζεται καὶ αὐτὸς με' ὄρατα κτίρια καὶ πλατεῖες, ἔχει ὄρατους δρόμους καὶ μεγάλα ἔργοστάσια.

"**Ἐπαρχία Αἰγίνης.** Πρωτεύουσα ἡ Αἴγινα με' 5 χιλ. κατοίκους.

"**Ἐπαρχία Μεγαρίδος.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ Μέγαρα με' 12 χιλ. κατοίκους. "Ἄλλες πόλεις εἶναι ἡ Ἐλευσίνα με' 6 χιλ. κατοίκους, ἡ Σαλαμίνα, ὁ Ναύσταθμος, ἡ Μάνδρα, τὰ Βίλλια.

"**Ἐπαρχία Τροιζηνίας.** Ἡ ἐπαρχία Τροιζηνίας ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησί Πόρο καὶ ἓνα κομμάτι τῆς Πελοποννήσου. Πρωτ. εἶναι ὁ Πόρος, με' 5.000 κατοίκους. "Ἄλλη πόλις εἶναι τὰ Μέθανα, γνωστὴ ἀπὸ τὰ ὀνόματά ἑαυτῶν. (Ἡ ἐπαρχία αὕτη βρίσκεται στὸ χάρτη τῆς Πελοποννήσου).

Νομὸς Βοιωτίας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐπαρχίας: Θηβῶν καὶ Λεβαδείας.

"**Ἐπαρχία Λεβαδείας.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ Δειβαδὰ με' 15.000 κατοίκους. "Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι ἡ Δαύλεια (2.500) καὶ ἡ Ἀράχωβα (4.000).

"**Ἐπαρχία Θηβῶν.** Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Θήβα με' 7.000 κατοίκους. Εἶναι χτισμένη ἐπάνω σὲ λόφο καὶ ἔχει ὕγινο κλίμα. Εἶναι πόλις ἱστορικὴ καὶ ἔνδοξη. "Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι οἱ Πλαταιεὶς (1.000), ἡ Δουβραῖνα (2.500), τὸ Βαθῶ (1.500).

Νομὸς Φθιώτιδος. Διαιρεῖται σὲ τρεῖς ἐπαρχίας: Φθιώτιδος, Δομοκοῦ καὶ Λοκρίδος.

"**Ἐπαρχία Φθιώτιδος.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ Λαμία με' 15.000 κατοίκους. Στὴ Λαμία ὑπάρχει Γυμνάσιο, Πρακτικὸ Λύκειο, Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία. "Εκεῖ ἐδρεύει καὶ ὁ Νομάρχης. Σὲ μιά ἀπὸ τὶς πλατεῖες τῆς ὑπάρχει τὸ ἀγαλματὸ τοῦ Ἀθανασίου Διάκου.

"Ἄλλες μικρὲς πόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι: ἡ Στυλῖδα (3.000), τὸ Διανοκλάδι (1.000), ἡ Ὑπάτη (1.400), ἡ Σπερχειάδα (1.300), ἡ Μακρονόμη (1.500).

"**Ἐπαρχία Λοκρίδος.** Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Ἀταλάντη με' 3.000 κατοίκους. "Ἄλλες μικρὲς πόλεις εἶναι ὁ Μω-

λος (2.000), ἡ Μαλεσίνα (2.000), τὸ Λαδί (4.000) κ. ἄ. "Ἐπαρχία Δομοκοῦ Πρωτεύουσα εἶναι ὁ Δομοκός με' 2.000 κατοίκους.

Νομὸς Φωκίδος. Διαιρεῖται σὲ δύο ἐπαρχίες: Παρνασσίδος καὶ Δωριδος.

"**Ἐπαρχία Παρνασσίδος.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ Ἄμφισσα (Σάλωνα) με' 6000 κατοίκους. "Ἄλλα χωριὰ εἶναι οἱ Δελφοὶ (1.200), ἡ Ἰτέα (2000), ἡ Δεσφίνα (3000), τὸ Γαλαξιδί (3000).

"**Ἐπαρχία Δωριδος.** Πρωτεύουσα εἶναι τὸ Λιδωρικὸ με' 2000 κατοίκους.

Νομὸς Εὐβοίας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ νησιά Εὐβοία, Σκῆρο, Σκιάθου, Σκόπελου, Ἀλόνησο κλπ. (Βόρειες Σποράδες). "Ἐχει ἔκταση 4100 τετρ. χιλιόμετρα καὶ 200.000 κατοίκους περίπου. Διαιρεῖται σὲ 4 ἐπαρχίες: Χαλκίδος, Καρυστίας, Ἰστιαίας καὶ Σκοπέλου.

"**Ἐπαρχία Χαλκίδος.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ Χαλκίδα με' 20.000 κατοίκους. "Ἐχει ὄρατο λιμάνι καὶ συνδέεται με' τὴν Ἀττικὴν με' γέφυρα, ἡ ὁποία ἀνοίγει ὅταν πρόκειται νὰ περάσουν τὰ πλοῖα.

"Ἄλλες μικρὲς πόλεις εἶναι ἡ Βάθεια (2000), ἡ Ἐρέτρια (2000), ἡ Στενή (2000), ἡ Ἀγία Ἄννα (2000), ἡ Αἴμυνη (3000).

"**Ἐπαρχία Καρυστίας.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ Κόμη με' 4000 κατοίκους. "Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι ἡ Σκῆρος (3000), ἡ Ἀλιέμη (3000), ἡ Κάρυστος (2000).

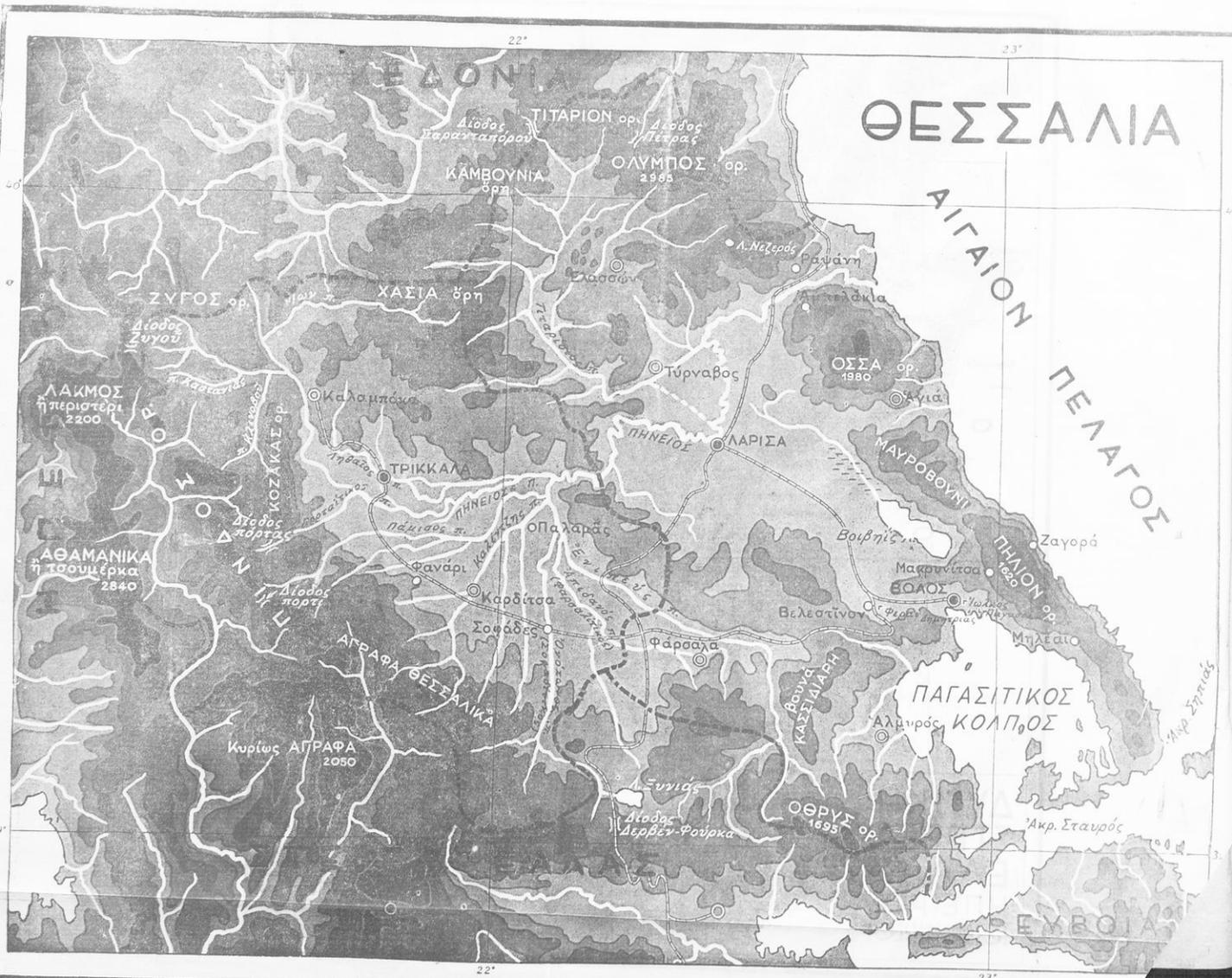
"**Ἐπαρχία Ἰστιαίας.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ Σηροχώρι με' 3500 κατοίκους. "Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι ἡ Αἰδηψός (1500) καὶ τὰ Λουτρὰ Αἰδηψοῦ (1500).

"**Ἐπαρχία Σκοπέλου.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ Σκόπελος (4000). "Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι ἡ Σκίαθος (3500).

Ἀσκήσεις:

"Ὁ χάρτης τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι με' κλίμακα ἓνα πρὸς 808'00 (1:808000). Δηλ. μῆκος ἑνὸς πόντου στὸ χάρτη ἀντιστοιχεῖ με' 808'00 πόντους στὸ ἔδαφος, ἢ με' 8.080 μέτρα. Ἐξορτάς αὐτὸ οἱ μαθητὲς νὰ βροῦν τὶς πραγματικὰ ἀποστάσεις μεταξὺ διαφόρων πόλεων κλπ. τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς.

22° 23°

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

ΕΔΟΝΙΑ
Δίοδος Παρνασσού
ΤΙΤΑΡΙΟΝ ορ.
Δίοδος Πετραίας
ΟΛΥΜΠΟΣ ορ. 2965
ΚΑΜΒΟΥΝΙΑ ορ.
ΣΥΓΟΣ ορ.
Δίοδος Ζυγού
ΛΑΚΜΟΣ ή περισσότερα 2200
ΑΘΑΜΑΝΙΚΑ ή Τσουμέρικα 2840
Δίοδος ποσειδ.
ΚΟΖΑΚΑΣ ορ.
ΑΓΡΑΦΑ ΘΕΣΣΑΛΙΚΑ
Κυρίως ΑΓΡΑΦΑ 2050
ΑΝΝΙΟΣ Δίοδος Δερβεν-Φουρκα

Α. Νεζερός
Βασιλάνη
Αρταράκια
ΟΙΣΙΑ ορ. 1980
Άγία
ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙ
ΠΗΝΙΟΝ ορ. 1650
Ζαγορά
Μακρινίτσα
ΕΘΛΟΣ
Μηλεαίο
Βελεστίνον
Φάρσαλα
ΚΑΣΣΙΔΙΑΡΤΗ
ΘΗΡΥΣ ορ. 1695
Αλμυρός ΚΟΛΠΟΣ
Άκρ. Σταυρός

22°

23°

ΕΥΒΟΙΑ

ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΙ ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Όρη και έκταση. Το τμήμα αυτό της Ελλάδος απέχει από τον Ισημερινό 4250—4500 χιλιόμετρα και έχει έκταση 18.348 τετρ. χιλιόμετρα.

Όρη.—Από την οροσειρά της Πίνδου σχηματίζονται, σαν διακλαδώσεις της, τα όρη *Συβόλικας* με ύψος 2600 μέτρα, *Τύμφη* (2500), *Λάκμος* (2200), *Τζουμέρκα* ή *Αθαμανικά* (2340), *Τυμφρηστός* (2300), *Αγιοραφα* (2050), *Όξυά* (2100), *Παναγιωλινό* (1900) και *Μακρυνόρος* (950).

Άλλη οροσειρά σχηματίζουν τα *Νεμέτσια* (1200), *Τόμαρο*: (1100), *Ακαρνανικά* (1600) και *Αράκυνθος* ή *Ζυγός* (950).

Άνεμοι και θερμοκρασίες. Στη Δυτική Στερεά Έλλάδα, την Ήπειρο και τα νησιά του Ιονίου φυσούν συνήθως δυτικοί άνεμοι. Οι άνεμοι αυτοί, επειδή έρχονται από θάλασσα, το μέν καλοκαίρι είναι δροσεροί, το δέ χειμώνα δέν είναι πολύ ψυχροί. Η συνθηματική θερμοκρασία όλου του χρόνου στην περιοχή αυτή είναι +17°.

Βροχές και χιόνια.—Οι δυτικοί και βορειοδυτικοί

Τό βουνό Τυμφρηστός.

άνεμοι παρασύρουν μαζί τους πολλούς υδατμορφοσώπου να φθάσουν στα όρη της Ήπειρου και της Αιτωλοακαρνανίας. Έκει οι υδατικοί φύονται και μεταβάλλονται σε αφθονες βροχές. Το ύψος της βροχής στην Κέρκυρα φθάνει 1 μέτρο και 30 πόντους, (1,30 μ.), στα Ιωάννινα 1,25 μ., στην Άρτα 1,10 μ., στο Άγρινιο 0,90 μ., στο Άργοστόλι 0,84 μ., και στο Μεσολόγγι 0,84 μ. Γενικά το ύψος της βροχής σε όλη αυτή την περιοχή φθάνει το 1 μέτρο. Και χιόνια πολλά πέφτουν το χειμώνα στα όρη της Πίνδου, που διατηρούν ως τους πρώτους μήνες του καλοκαιριού.

Ποταμοί και λίμνες. Οι πολλές βροχές και τα χιόνια της Αιτωλοακαρνανίας σχηματίζουν και πολλούς ποταμούς και λίμνες με πολλά νερά. Οι κυριώτεροι, από τους ποταμούς αυτούς είναι ο *Μόγος* (ή *Δάφνος*), ο *Εύηνος* (ή *Φειδαρης*), ο *Άχελώος* (ή *Ασπροπόταμος*) με τους παραπόταμους του *Αγροαίωτικο* και *Μέγδοβα*, ο *Άραχθος* (ποτάμι της Άρτας), ο *Λούρος*, ο *Αχέροντας*, ο *Θάμις* (ή *Καλαμάς*), ο *Αρίος*, ο *Αώος* (Βοιούσα) και άλλοι.

Σπουδαιότερες λίμνες είναι η *Ουδία*, ή *Τριχωνίς*, ή *Μεσολύσι*, ή *Αμβρακία*, ή *Λογαρού*, ή *Τσουγκαλιά*, ή *Παμβώλις* (των Ιωαννίνων).

Έδαφος. Το έδαφος της Αιτωλοακαρνανίας και της Ήπειρου είναι όρεινο. Μόνα μερικές κοιλάδες σχηματίζονται στις ποταμικές περιοχές των μεγάλων ποταμών. Επίσης και ανάμεσα στα όρη σχηματίζονται διάφορες κοιλάδες και μικρά οροπέδια. Έλη σχηματίζονται στις έκβολες των ποταμών, *Αχελώου*, *Αράχθου* και *Αχέροντα* και στις όχθες των διαφόρων λιμνών της περιοχής.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

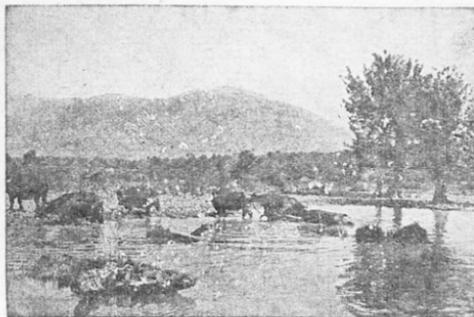
Προϊόντα και εισόδημα. Γεωργικά. Στην Αιτωλοακαρνανία, στην Ήπειρο και τα νησιά καλλιεργούνται περί το 1 έκταμο, στρέμματα γής. Παράγονται δέ κυρίως σιτάρι, καλαμπόκι, καπνός, λάδι και άλλα προϊόντα, που η αξία των έφθανε προπολεμικά τα 1500 εκατομμύρια δραχμών.

Κτηνοτροφικά. Η περιοχή αυτή έχει πολλούς βοσκοτόπους, όπου έβρασκον πρό του πολέμου τα έξη ζωα:

Γιδεπρόβατα	2.500.000
Βόδια	100.000
Χοίροι	80.000

Επίσης έβρασκαν άλογα, μουλάρια, πουλερικά, μελίτσια και άλλα ζώα, που έδιναν εισόδημα πάνω από 2 δισεκατομμύρια δραχμής.

Άλιευτικά. Στις λίμνες του Μεσολογγίου και της Πρέβεζας, στον Άμβρακικό κόλπο και στη θάλασσα της περιοχής αυτής, ψαρεύονται κάθε χρόνο Ισαμε 2

Ο ποταμός Λούρος.

έκταμο, όκ. ψάρια, αξίας 50 έκταμο. δραχμών.

Δασικά. Τα δάση της Αιτωλοακαρνανίας και της Ήπειρου πιάνουν μια έκταση από 2 έκταμο, στρέμματα, δίνον δέ εισόδημα 50 έκταμο. δραχμής.

Βιομηχανικά. Στις κυριώτερες πόλεις της περιοχής αυτής λειτουργούν διάφορα εργοστάσια, όπως βυροσοδείφεια, καπνεργοστάσια, αλευρόμυλοι, ύφαντουργεία κ. ά. που τα βιομηχανικά προϊόντα των φθάνουν τα 500 έκταμο. προπολεμικές δραχμής.

Γενικά το εισόδημα της Δυτικής Στερεάς, της Ήπειρου και των νησιών φθάνει ως 4.000 εκατομμύρια προπολεμικές δραχμής.

Βέβαια το εισόδημα αυτό σήμερα είναι μικρότερο ύστερα από τις καταστροφές του πολέμου. Όμως με την έργασια και τις προσπάθειες έδωμ μας θά το φθάσουμε πάλι.

Εμπόριο. Τα σπουδαιότερα λιμάνια της περιοχής αυτής είναι του Μεσολογγίου, του Άστακού, της Πρέβεζας, της Κέρκυρας και του Άργοστολίου. Από τα λιμάνια αυτά εξάγονται προϊόντα που παράγονται εκεί και εισάγονται έμπορεύματα, που είναι άναγκαία, όπως άλευρα, μηχανήματα, φάρμακα, καφές, ζάχαρη, ρόζι κλπ.

Συγκοινωνία. Από το Κρονέρι ως το Άγρινιο λειτουργεί ένας μικρός σιδηρόδρομος, μήκρους 70 χλμ. Στους άλλους νομούς η συγκοινωνία γίνεται με

αμαξίτους δρόμους. Το μήκος των αμαξίτων δρόμων σε κάθε νομό φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Νομοί	χιλιόμετρα
Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας . . .	700
Άρτας	150
Πρεβέζης	200
Ιωαννίνων	200
Θεσπρωτίας	300
Κερκύρας	600
Κεφαλληνίας	600

΄Ασολιές τών κατοίκων. Από τούς κατοίκους της περιοχής έργάζονται σε διάφορα επαγγέλματα περί τις 300.000 άνθρωποι, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Γεωργία	170.000
Κτηνοτροφία	37.000
Άλιεία	3.000
Βιομηχανία	16.000
Εμπόριο	16.000
Μεταφορές—Συγκοινωνία	9.000
Γιατροί, Δικηγόροι, Παπάδες	8.000
Δημοσίοι υπάλληλοι	4.000

Γ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

΄Η Δυτική Στερεά ΄Ελλάδα, ή ΄Ηπειρος, ή Κέρκυρα

είναι ο Άστακος (3.000), ή Κατούνα (3.000), ή Ζαβέρδα (2.000).

3) **΄Επαρχία Τριχωνίδος.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι το **Άργείο**. Μέσα στην πόλη υπάρχουν τεράστιες καπναποθήκες, όπου εργάζονται αρκετές χιλιάδες εργάτες, γιατί ή περιοχή ολόκληρη παράγει πολλά και εκλεκτά καπνά. Οι κάτοικοι του Άργιού είναι περί τις 15 χιλ.

4) **΄Επαρχία Ναυπακτίας.** Πρωτεύουσα ή **Ναυπακτος**, με 4 χιλ. κατοίκους.

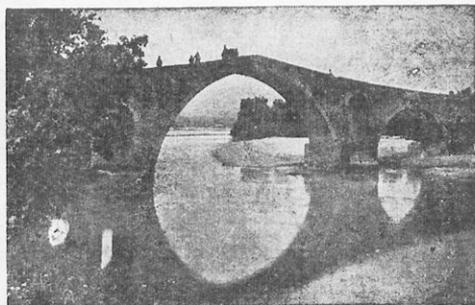
Νομός Ευρυτανίας. Ο νομός αυτός αποτελείται από μία έπαρχία που έχει το ίδιο όνομα. Πρωτεύουσα του νομού και της έπαρχίας είναι το **Καρπενήσι** με 3 χιλ. κατοίκους. Άλλο αξιόλογο χωριό είναι ο **Φουρνάς**.

Νομός Άρτης. Ο νομός αυτός έχει έκταση 1730 τετρ. χιλόμε. και 60 χιλ. κατοίκους περίπου. Αποτελείται και από μία έπαρχία μόνο, την έπαρχία **Άρτης και Τζουμέρκων**.

Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι ή **Άρτα** με 8 χιλ. κατοίκους. Είναι χτισμένη στις όχθες

΄Ο ποταμός Άχέρων.

΄Η γέφυρα της Άρτας.

και ή Κεφαλληνία περιλαμβάνουν τούς εξής 9 Νομούς: **Αιτωλοακαρνανίας, Ευρυτανίας, Άρτης, Πρεβέζης, Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας, Κερκύρας, Κεφαλληνίας και Λευκάδος.**

Νομός Αιτωλίας και Άκαρνανίας.—Έχει έκταση 7.000 τετρ. χιλμ. και 250.000 κατοίκους περίπου και διαιρείται σε 5 έπαρχίες: **Μεσολογγίου, Βονιτίας και Σηρομέρου, Βάλτου, Τριχωνίδος, και Ναυπακτίας.**

1) **΄Επαρχία Μεσολογγίου.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι το **Μεσολόγγι**. Στη λιμνοθάλασσα του ψαρεύονται κάθε χρόνο περί τις 500 χιλ. οκάδες ψάρια, απ΄ όπου βγαίνει το περιφημο αυγόταρχο. Το εμπόριο και ή βιομηχανία του Μεσολογγίου είναι μικρά.

Το Μεσολόγγι είναι ένδοξη πόλη από τόν καιρό της ΄Επανάστασεως του 21. Στην άκρη της πόλεως βρίσκεται ο κήπος τών ΄Ηρώων, μέσα στον οποίο βρίσκονται οι τάφοι και τα μνημεία του **Μάρκου Μπότσαρη**, του **Κυριακούλη Μανρωμιγάλη**, του **Καυάλη** του λόρδου **Βόγωνα** κ. ά. Οι κάτοικοι του Μεσολογγίου φθάνουν τις 10 χιλ. Άλλες μικρές πόλεις της έπαρχίας είναι το Αιτωλικό, ή Γαβαλού, ή Ματαράγκα, το Νεοχώρι, το Κρυονέρι.

2) **΄Επαρχία Βονιτίας και Σηρομέρου.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι ή **Βόνιτσα** (2.500). Άλλες πόλεις

του ποταμού ΄Αράχθου, κατά τόν πόλεμο δέ έπαθε καταστροφές από τούς βομβαρδισμούς.

Άλλα αξιόλογα χωριά της έπαρχίας είναι το **Κομπότι**, (4.000), το **Πίτα** (2.800), τα **Άγναντα**, το **Βουλγαρέλι** κ. ά.

Νομός Πρεβέζης. Έχει έκταση 1100 τετρ. χιλόμετρα και 80 χιλ. κατοίκους. Αποτελείται από δύο έπαρχίες: **Νικοπόλεως** ή **Πρεβέζης** και **Φιλιππιάδος**.

1) **΄Επαρχία Νικοπόλεως** ή **Πρεβέζης.** Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι ή **Πρεβέζα** με καλό λιμάνι. Στην πόλη υπάρχουν έλαιουργεία, σαπωνοποιεία, αλευρόμυλοι και μακαρονοποιεία. Επίσης από το λιμάνι της εξάγονται τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα της ΄Ηπειρου. Έκει έδρευε ο νομάρχης και οι άλλες άρχές. Στόν πόλεμο ή πόλη έπαθε μεγάλες καταστροφές από τούς συχνούς βομβαρδισμούς.

2) **΄Επαρχία Φιλιππιάδος.** Πρωτεύουσα είναι ή **Φιλιππιάδα** με 2 χιλ. κατοίκους.

Νομός Λευκάδος. Αποτελείται από το νησί Λευκάδα. Πρωτεύουσα είναι ή **Λευκάδα** με 6 χιλ. κατοίκους.

Νομός Ιωαννίνων.—Έχει έκταση 5850 τετρ. χιλ.

λίωμετρα και 150 χιλ. κατοίκους, αποτελείται δὲ ἀπὸ τῆς ἐξῆς ἐπαρχίας: **Δωδώνης** ἢ **Ἰωαννίνων**, **Κονίτιος**, **Μετσόβου** καὶ **Παγωνίου**.

1) **Ἐπαρχία Δωδώνης** ἢ **Ἰωαννίνων**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι τὰ **Ἰωάννινα**, χτισμένη στὶς ὄχθες τῆς λίμνης. Ἡ πόλις αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἠπείρου μετὰ τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Αἰτωλοακαρνανία. Εἶναι ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ, τοῦ Μητροπολίτη καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν. Ἡ πόλις εἶναι παλαιά, ἔχει ὅμως καὶ ὠραία νέα κτίρια. Κατὰ τὸν πόλεμο ἔπαθε μεγάλες καταστροφές ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς. Οἱ κάτοικοι τῆς ὑπολογίζονται σὲ 25 χιλιάδες.

Ἄλλα ἀξιόλογα χωριὰ τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ **Δολιανά**, ἢ **Ζίτσα**, ἢ **Λαφίσα**, τὰ **Πόρμαντα**.

Ἡ Ναύπακτος.

Ἱστορικές τοποθεσίες εἶναι τὸ **Μπιζάνι** καὶ τὸ **Καλπάκι**.

2) **Ἐπαρχία Κονίτιος**. Πρωτεύουσα ἢ **Κόνιτσα** μετὰ 2.000 κατοίκους.

3) **Ἐπαρχία Μετσόβου**. Μετὰ πρωτεύουσα τὸ **Μέτσοβο**.

4) **Ἐπαρχία Παγωνίου**. Μετὰ πρωτεύουσα τὸ **Δελβινάκι**.

Νομός Θεσπρωτίας. Ἔχει ἔκταση 1.000 τετρ. χιλ. μετὰ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐπαρχίας: **Θανάμυδος** καὶ **Παρανθηϊάς**.

1) **Ἐπαρχία Θανάμυδος**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Ὑγουμενίτσα**, μικρὴ πόλις κοντὰ στὴ θάλασσα. Ἄλλα ἀξιόλογα χωριὰ τῆς ἐπαρχίας εἶναι οἱ **Φιλιάτες** καὶ ἡ **Σαγιάδα**.

2) **Ἐπαρχία Παρανθηϊάς**. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Παραμυθιά** μετὰ 2.500 κατοίκους. Ἀξιόλογες κωμοπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ **Μαργαρίτι** καὶ ἡ **Πάγος**.

Νομός Κερκύρας. Ἔχει ἔκταση 650 τετρ. χιλ. μετὰ καὶ 120 χιλ. κατοίκους, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ δύο ἐπαρχίας: **Κερκίρας** καὶ **Παξῶν**. Ἡ πρώτη ἐπαρχία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησι τῆς Κερκύρας, ἡ δευτέρα ἀπὸ τὰ νησιά **Παξῶν** καὶ **Ἀντίπαξος**.

1) **Ἐπαρχία Κερκίρας**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Κέρκυρα**, μετὰ ὠραίο λιμάνι. Εἶναι ὠραία πόλις καὶ στολιζέται μετὰ μεγάλες πλα-

τείες, κήπους καὶ ὠραία χιτρία, ὅπως τὸ ἀνάκτορον **Ἀχιλλεῖο**, τὸ δημαρχεῖο, τὸ θέατρο, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Σπυριδωνά, τὰ μουσεῖα, τὸ Ὄβειον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, ποὺ δίδουν στὴν Κέρκυρα τὴν ὄψη εὐρωπαϊκῆς πόλεως. Κατὰ τὸν πόλεμο ἔπαθε μεγάλες καταστροφές.

Ἀξιόλογες κωμοπόλεις τῆς Κερκύρας εἶναι: Ἡ **Δουκίμη**, ὁ **Ἅγιος Μακθαῖος**, οἱ **Ἀργυράδες**, τὸ **Γαστούρι**, οἱ **Ἅγιοι Δέκα** κ. ἄ.

2) **Ἐπαρχία Παξῶν**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ **Γάιος**.

Νομός Κεφαλληνίας. Ἔχει ἔκταση 885 τ. χ. καὶ 70 χιλ. κατοίκους, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ 4 ἐπαρχίας: **Κρανναίας**, **Πάλης**, **Σάμης** καὶ **Ἰθάκης**.

1) **Ἐπαρχία Κρανναίας**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας

καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ **Ἀργυσιόλι**, μετὰ ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ πιὸ ἀσφαλισμένα λιμάνια τῆς Ἑλλάδος, πόλις μετὰ ὠραίες οἰκοδομές, δρόμους καθαρούς καὶ ὠραίους κήπους, ἂν καὶ στὸν πόλεμο ἔπαθε ζημιές. Ἔχει μουσεῖο, βιβλιοθήκη καὶ γυμνάσιο. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀργυσιολίου φθάνουν τὶς 10 χιλ.

Ἄλλες κωμοπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ **Βαλομάτα**, **Δελινάτα**, **Φαρακλάτα** κλπ.

2) **Ἐπαρχία Πάλης**. Πρωτεύουσα τὸ **Ληξούρι**, μετὰ 5.500 κατοίκους.

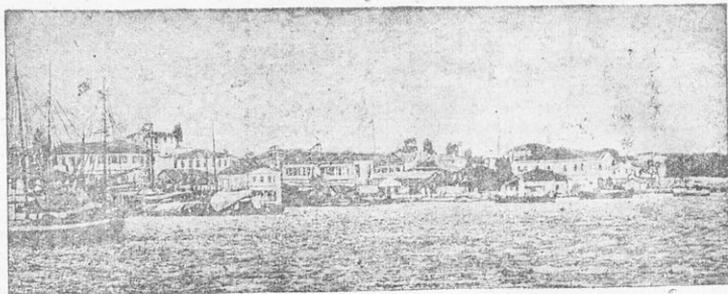
3) **Ἐπαρχία Σάμης**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Σάμη** (Αἰγιαλός) καὶ τὰ σπουδαιότερα χωριὰ εἶναι ἡ **Ἄγιο Εἰρήνη** καὶ τὸ **Φισκάρδο**.

4) **Ἐπαρχία Ἰθάκης**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο νησί, εἶναι ἡ **Ἰθάκη**.

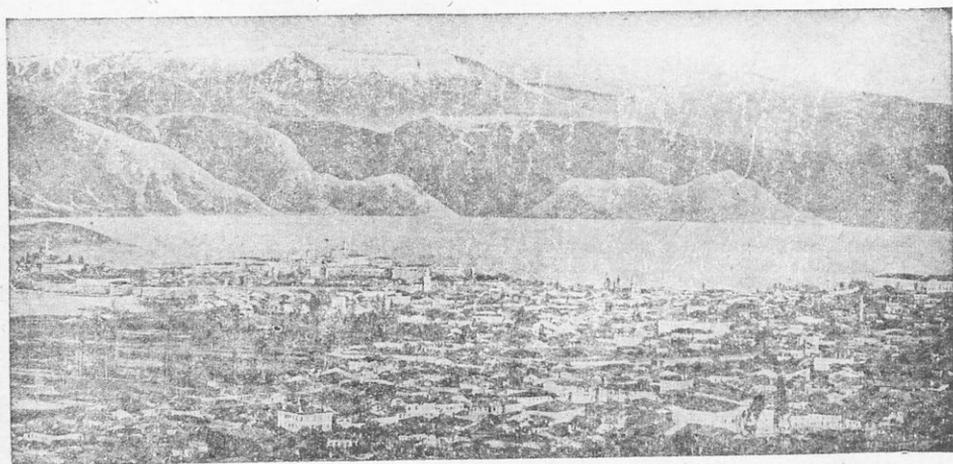
Ἀσκήσεις.

Ὁ χάρτης τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νησιῶν ἔγινε μετὰ κλίμακα 1: 480.000. Ἀπλ. 1 πόντος σὺν χάρτις εἶναι 180.000 πόνοι στὴν πραγματικότητα ἢ 4800 μέτρα.

Ξερόντας αὐτὸ οἱ μαθητὲς νὰ ὑπολογίσουν τὶς ἀποστάσεις μετὰν διαφόρων πόλεων καὶ χωριῶν τῆς περιοχῆς κατ' εὐθεία γραμμὴ.

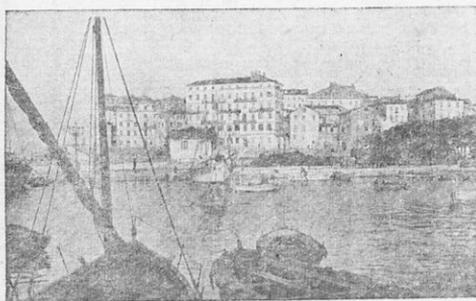

Ἡ Πρέβεζα.

Τὰ Ἰωάννινα.

Ἀριστερὰ μέσα στὴ λίμνη εἶναι τὸ Φρούριο τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Εἰς τὸ βάθος εἶναι τὸ βουνὸ Μιτακίλι.

Ἡ Κέρκυρα.

Τὸ Ἄργοςτόλι.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση και έκταση. Ἡ Θεσσαλία βρίσκεται στὴ μέση περίπου τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰ βόρεια τῆς Στερεᾶς καὶ ἔχει ἔκταση 13,334 τετρ. χιλιομέτρα.

Ὅρη. Ὁ Ὄλυμπος μὲ ὕψος 2918 μέτρα, τὸ ψηλότερο ὄρος τῆς Ἑλλάδος. Τὸ Τίταρον (1850 μ.). Ἡ ὄροσειρά τῆς Πίνδου σχηματίζει τὰ *Καμβούνια* (1600 μ.), τὸν *Κάσκα* (2200), τὰ *Άγραφα* (2050), τὴν *Ὀθρὴν* (1700). Ἄλλα ὄρη τῆς Θεσσαλίας εἶναι ἡ *Ὀσσα* (Κίσαβος) μὲ ὕψος 1980 μέτρα καὶ τὸ *Πήλιο* μὲ 1620.

Ἄνεμοι καὶ θερμοκρασίες. Ἡ Θεσσαλία εἶναι ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴ θάλασσα μὲ ψηλά βουνὰ καὶ γι' αὐτὸ στὰ παράλια τῆς δὲν σχηματίζονται οὐτὲ ἡ ἀπόγειος, οὐτὲ ἡ θαλασσίνα αὔρα, ἐκτός ἀπὸ τὸ Βόλο. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ καλοκαίρι στὶς πεδιάδες τῆς Θεσσαλίας κάνει μεγάλη ζέση. Στὴ Λάρισα π.χ. καὶ τὰ Τρίκαλα

μοὶ αὐτοὶ ἐπάνω στὰ βουνὰ εἶναι πολλοὶ καὶ μικροὶ Ὅσο ὁμως κατεβαίνουν πρὸς τὴν πεδιάδα ἐνώνονται καὶ σχηματίζουν μεγαλύτερους. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ὅλοι ἐνώνονται σὸ τέλος καὶ σχηματίζουν ἕνα μόνο ποταμὸ πολὺ μεγάλου, τὸν *Πηνειό*. Αὐτὸ γίνεται καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι δόλοκληρη ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάδα ἔχει μόνο ἕνα ἀνοιγμα πρὸς τὴ θάλασσα. Ὁ Πηνειὸς πηγάζει ἀπὸ τὸ *Ζυγὸ* καὶ ἀφοῦ περᾶση δόλοκληρη τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας, σὰν ἕνα τεράστιον φίδι, χύνεται στὴ θάλασσα ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῶν *Τεμπῶν*, κοντὰ στὸ χωριὸ *Τσαγγεῖ*.

Στὸν Πηνειὸ χύνονται πολλοὶ παραπόταμοι, οἱ ὅποιοι πηγάζουν ἀπὸ τὰ βουνὰ ποὺ κλείνουν ὀλόγυρα τὴ Θεσσαλία. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι τὰ ποτάμια τῆς *Καστανιάς*, καὶ τοῦ *Κλινοβουῖ*, ὁ *Πορταίτικος* καὶ ὁ *Ἐνπιᾶς*. Ὁ ποταμὸς αὐτὸς πρὶν νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Πηνειὸ δέχεται τὰ νερά ἄλλων παραποτάμων, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους κυριώτεροι εἶναι ὁ *Καλέντζης*, *Πάρι-*

Ἡ Λάρισα.

ἡ συνηθισμένη (μέση θερμοκρασία) τοῦ καλοκαιριοῦ εἶναι +27°. Τὸ χειμῶνα ἀπὸ τὰ γύρω βουνὰ κατεβαίνουν ἀνεμοὶ ψυχροὶ. Οἱ ἀνεμοὶ αὐτοὶ μέσα στὴν πεδιάδα δὲν βρίσκουν κανένα ἐμπόδιο. Γι' αὐτὸ καὶ φυσοῦν μὲ μεγάλη ὄρμη καὶ προκαλοῦν δυνατὸ κρύο. Ἐταὶ στὴ Λάρισα καὶ στὰ Τρίκαλα ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ χειμῶνα εἶναι -5°, ἐνῶ στὸ Βόλο εἶναι +8°.

Βροχὲς καὶ χιόνια. Ὄταν στὴ Θεσσαλία φυσοῦν ἀνατολικὸ ἀνεμὸν παρασύρουν πολλοὺς ὕδατινοὺς ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος καὶ τοὺς φέρνουν πάνω ἀπὸ τὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα, ὥσπου νὰ φθάσουν τὴ ἀνατολικὴς πλαγιᾶς τῆς Πίνδου. Ἐκεῖ οἱ ἀτμοὶ αὐτοὶ ἐμποδίζονται νὰ προχωρήσουν, κρᾶνουν, πυκνώνονται καὶ γίνονται βροχὴ. Γι' αὐτὸ στὴν Πίνδα καὶ τὴν πεδιάδα τῶν Τρικάλων τὸ ὕψος τῆς βροχῆς φθάνει τοὺς 75 πόντους (0,75 μ.), ἐνῶ ἐπάνω στὴν Πίνδα φθάνει τὸ 1,20 μ. Σὲ λίγα μέρη τῆς Ἑλλάδος βρέχει τόσο πολὺ. Ἐπίσης στὰ ὄρη τῆς Θεσσαλίας χιονεῖ πολὺ. Πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ χιόνια αὐτὰ, ἰδίως στὰ ψηλότερα βουνὰ, διατηροῦνται καὶ τὸ καλοκαίρι.

Ποταμοὶ καὶ λίμνες. Τὰ χιόνια καὶ οἱ βρογές τῆς Θεσσαλίας σχηματίζουν πολλοὺς ποταμούς. Οἱ ποτα-

μοὶ, ὁ *Ὀνόχωνος* (Σοφαδίτικος) καὶ ὁ *Ἀπιδανὸς* (Φαρσαλίτικος). Ἄλλοι παραπόταμοι εἶναι ὁ *Ληθαῖος* (Τρικκαλίτικος) καὶ ὁ *Τισαφάιος* (Σεριᾶς). Ὅλοι αὐτοὶ οἱ παραπόταμοι ἔχουν νερὰ χειμῶνα-καλοκαίρι.

Ὄταν βρέχη πολὺ οἱ παραπόταμοι τοῦ Πηνειοῦ ξεχειλίζουν καὶ πολλὰς φορὲς πλημμυρίζουν μεγάλες ἐκτάσεις καὶ προξενοῦν μεγάλες καταστροφές, σχηματίζουν δὲ καὶ ἔλη. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ πολλὰ νερά ξεχειλίζει καὶ ὁ Πηνειὸς, ὅποτε οἱ καταστροφές εἶναι μεγαλύτερες.

Στὴ Θεσσαλία σχηματίζονται καὶ οἱ λίμνες *Συνιάς*, ποὺ ἀνήκει μὲν στὴ Φθιώτιδα, τὰ νερά τῆς ὁμως χύνονται πρὸς τὴ Θεσσαλία. Ἡ *Βοιβήϊς* ἢ *Κάρλα*, ἢ *Ἀσπουριῖς* καὶ ἡ *Νεζερός*.

Ἀνάμεσα στὸν Ὄλυμπο καὶ τὴν Ὀσσα σχηματίζεται μιὰ στενὴ κοιλάδα. Εἶναι τὰ *Τέμπεη*. Δεξιά καὶ ἀριστερὰ τοῦ στενοῦ αὐτοῦ ὑψώνονται πανόψηλα βουνά, ποὺ οἱ βράχοι σχηματίζουν μεγάλους γκρεμοὺς, ποὺ νομίζει κανεὶς πὸς θέλουσ νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ κλείσουν τὴν κοιλάδα. Μέσα ἀπὸ τὰ Τέμπεη περνᾷ ὁ Πηνειὸς. Ἐπίσης ἀπ' ἐκεῖ περνᾷ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ ὁ ἀμαξιτὸς δρόμος ποὺ ὀδηγοῦν πρὸς τὴ Μακεδονία.

Έδαφος. Από όλη τη έκταση της Θεσσαλίας 2500 τετρ. χιλμ. (2.500.000 στρέμματα) είναι πεδιάδα, 1000 τετρ. χιλμ. (1.000.000 στρέμματα) είναι χαμηλά ύψώματα και το υπόλοιπο είναι βουνά. Οι ποταμοί, οι λίμνες και τὰ έλη της Θεσσαλίας πίνουν μιά έκταση από 200 τετρ. χιλμ. (200 χιλ. στρέμματα).

Οι πεδιάδες της Θεσσαλίας δεν έχουν δέντρα. Τά

Ο Βόλος, από αεροπλάνο.

βουνά της όμοσ σκεπάζονται από πυκνά δάση (από βελανιδιές, δρυές, πεύκα και καστανιές, τὸ δὲ Πήλιο είναι κατάφυτο από ήμερα δέντρα (μηλιές, έλιές κ.ά).

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα και εισόδημα. Γεωργικά. Στὴ Θεσσαλία καλλιεργούνται 3 έκατομ. στρέμματα γης και παράγουν σιτάρι, καπνὸ, σιανὸ, έλιές, φρούτα, λαχανικά κ.ά, πὸς έχουν αξία 3.500 έκατ. προπολεμικῆς δραχμῆς. Μόνὸ τὰ σιτηρὰ φτάνουν τὰ δυὸ δισεκατομμύρια.

Κτηνοτροφικά. Στὰ μεγάλα λιβάδια της Θεσσαλίας έτρέφονται προπολεμικά 3 έκατομ. περίπου ζῶα, όπως φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα.

Βόδια	45.000
Άγελάδες	40.000
Βουβάλια	5.000
Άλογα	55.000
Μουλάρια	15.000
Γαϊδούρια	45.000
Πρόβατα	1.200.000
Κατσίκια	500.000
Χοίροι	70.000
Πουλερικά	1.100.000

Τὰ ζῶα αὐτὰ έδιναν κάθε χρόνο εισόδημα 1 1/2 δισεκατομμύριο δραχμῆς. Σήμερα, ύστερα από τὸν πόλεμο, φαίνεται ότι τὰ ζῶα αὐτὰ είναι λιγώτερα.

Λαοικά. Τὰ δάση της Θεσσαλίας πίνουν μιά έκταση από 2.600.000 στρέμματα και έδιναν εισόδημα 25 έκατομ. δραχμῆς.

Άλιενικά. Στὴ θάλασσα τοῦ Βόλου ψαρεύονται κάθε χρόνο περί τὸ 1 έκατομ. όκάδες ψάρια και στὴ λίμνη Κάρλα 500.000. Ἡ αξία τῶν ψαριῶν αὐτῶν έφθανε τὰ 40 έκατομ. δραχμῆς.

Όρυκτά. Στὸ έδαφος της Θεσσαλίας ύπάρχει χρῶμιο, λευκόλιθος, μάρμαρα και σίδηρο, άλλα σὲ πολὺ μικρῆ ποσότητες.

Βιομηχανικά. Στις πόλεις της Θεσσαλίας έλειτουργοῦσαν και λειτουργοῦν και σήμερα αρκετὰ εργοστάσια. Τὰ προϊόντα τους προπολεμικά είχαν αξία 500 έκατομ. δραχμῆς.

Γενικά όλο τὸ εισόδημα της Θεσσαλίας προπολεμικά έφθανε τὰ 5 1/2 δισεκατομμύρια δραχμῆς.

Έμπόριο. Ἀπὸ τὰ προϊόντα της Θεσσαλίας έξά-

γονται σιτηρὰ, μήλα, κάστανα, λάδι, έλιές και άλλα, πὸς προπολεμικά είχαν αξία 2 δισεκατομμύρια δραχμῆς, εισάγονται δὲ μηχανήματα, ύφασματα, φάρμακα, άποικιακά και άλλα πὸς είχαν τὴν ίδια αξία. Τὰ σπουδαιότερα έμπορικά κέντρα της Θεσσαλίας είναι ὁ Βόλος και ἡ Λαρίσα.

Συγκοινωνία. Οι αὐτοδρόμοι της Θεσσαλίας έχουν μάρκος 350 χιλμ. Ἀρχίζουν από τὸ Βόλο και φθάνουν ὡς τὴν Καλαμπάκα. Ἀπὸ τὴ Θεσσαλία επίσης περνά ἡ γραμμὴ Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης. Ἡ γραμμὴ ὅμοσ αὐτὴ σήμερα δεν λειτουργεῖ. Ἐπίσης πολλοὶ ἀμαξίτοι δρόμοι συνδέουν τις Θεσσαλικῆς πόλεις. Πυκνὴ επίσης είναι και ἡ θαλασσίνη συγκοινωνία από τὸ Βόλο.

Άσχολίες τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τὸς κατοίκους της Θεσσαλίας οι περισσότεροί ασχολοῦνται στὴ γεωργία, έπειτα στὴν κτηνοτροφία και τὴ βιομηχανία, όπως φαίνεται από τὸν παρακάτω πίνακα.

Γεωργία	140.000
Κτηνοτροφία	20.000
Βιομηχανία	35.000
Έμπόριο	15.000
Υπάλληλοι	25.000

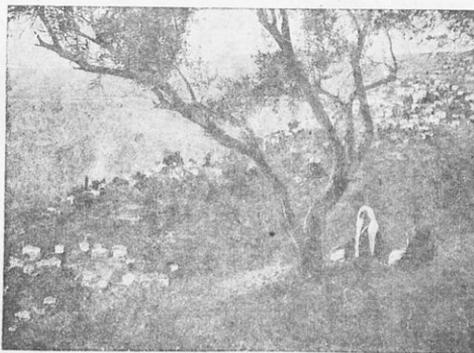
Γ' ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Ἡ Θεσσαλία ή Θεσσαλία διαίρεται σὲ τέσσερις Νομοὺς: **Λαρίσης, Τιτάνων, Καρδίσης και Μαγνησίας** (Βόλου), έχει δὲ περί τὸς 600 χιλ. κατοίκους.

1. **Νομὸς Λαρίσης.** Ὁ νομὸς Λαρί-

σης ἀποτελεῖται από 5 έπαρχίες: **Λαρίσης, Ἀγυιάς, Φαρσάλων, Τυρνάβου και Έλασσόνας.**

Έπαρχία Λαρίσης. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τοῦ νομοῦ είναι ἡ **Λαρίσα**, χτισμένη στις όχθες τοῦ Πηνειοῦ. Ἐχει εργοστάσια πολλῶν φάρις πλατεῖες, ξενοδοχεῖα και φάρια κτήρια. Ἐκεῖ έδρευε ὁ νομιάρχης και άλλες ανώτερες στρατιωτικῆς, δικαστικῆς και πολιτικῆς άρχῆς. Οι κάτοικοι της Λαρίσης φθάνουν τις 30 χιλιάδες.

Ἡ Μακρινίτσα.

Έπαρχία Τυρνάβου. Πρωτεύουσα είναι ὁ **Τύρναβος** με 6.000 κατοίκους. Ἄλλη σημαντικὴ κομητοπὴ είναι ἡ **Ραγανή**.

Έπαρχία Έλασσόνας. Πρωτεύουσα είναι ἡ **Έλασσόνα** με 3.000 κατοίκους. Ἄλλη κομητοπὴ είναι ἡ **Τσαριτσάνη**.

Έπαρχία Ἀγυιάς. Πρωτεύουσα ἡ **Άγυιά** με 3.000 κατοίκους.

Έπαρχία Φαρσάλων. Πρωτεύουσα τὰ **Φάρσαλα** με 3.500 κατοίκους.

2. **Νομὸς Μαγνησίας.** Ὁ νομὸς αὐτὸς ἀποτελεῖ-

ται από 2 επαρχίες : *Μαγνησίας* και *Άλιμου*.

Επαρχία Μαγνησίας. Πρωτεύουσα της επαρχίας και του νομού είναι ο *Βόλος* με 59 χιλ. κατοίκους. Είναι πόλη παράλια, με ωραίο και ασφαλισμένο λιμάνι, μιά από τις εμπορικώτερες πόλεις της Ελλάδος. Έχει πολλά εργοστάσια με πολλούς εργάτες και είναι σπουδαίο βιομηχανικό κέντρο.

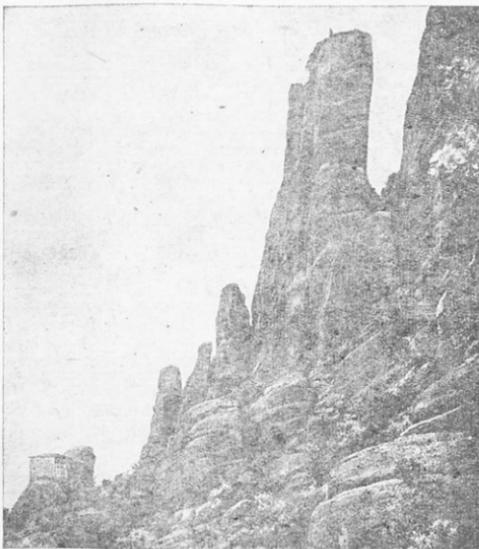
Η πόλη είναι ωραία, με ωραίο σχέδιο, ωραίους δρόμους και ωραία κτίρια, όπου έδρεύουν ο νομάρχης και άλλες ανώτερες πολιτικές και στρατιωτικές αρχές.

Άξιόλογες κομποπόλεις της επαρχίας είναι : το *Βελεστίνο* με 3.000 κατοίκους, η *Ζαγορά* (3.000), η *Μακρυνίτσα* (2.500), οι *Μηλές* και η *Πορταριά* (8λα αυτά

Άλλες κομποπόλεις είναι : ο *Παλαμᾶς* με 4.000 κατοίκους, το *Μουζάκι*, οι *Σοφάδες*.

Ιστορία της Θεσσαλίας. Η Θεσσαλία, πρὶν ἀπὸ πολλές χιλιάδες χρόνια, ἦταν λίμνη, γιατί τὰ βουνὰ Ὀλυμπος καὶ Ὀσσα ἦταν ἐνωμένα καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀνοιγμὰ πρὸς τὴ θάλασσα. Κάποτε θὰ ἔγινε πολὺ δυνατὸς σεισμὸς καὶ τὰ βουνὰ ἐχωρῆστηκαν, ἐσηματίσθηκε ἡ κοιλάδα τῶν Τριτωνῶν καὶ τὰ νερά τῆς λίμνης ἀπὸ τὸ ἀνοιγμὰ ἐκείνου ἐχύθησαν στὴ θάλασσα.

Ἡ Θεσσαλία ἦταν πατρίδα τοῦ Ἀχιλλέα, τοῦ Πηλέα, τοῦ Ἰάσονα, τοῦ Ἀδμήτου καὶ τῆς Ἀλκίστης. Ὁ σημερινὸς Βόλος εἶναι ἡ ἀρχαία Ἰωλκός. Ἡ Θεσ-

Τὰ Μετέωρα.

*Βόρεια ἀπὸ τὴν Καλαμπάκα ἐγώ-
νονται βράχοι ἀπόκηρμηνοι, τὰ Με-
τέωρα. Στὶς κορυφές τους εἶναι κη-
σιμὰ μοναστήρια, εἰς ὅποια ἀνεβαί-
νουν μέσα σὲ καλάθια πού τὰ ἀνε-
βάζουν μὲ μαγκάνι, ὅπως τοὺς κου-
βάδες τὸ νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι.*

τὰ χωριά, ἐκτός ἀπὸ τὸ Βελεστίνο, βρίσκονται ἀπάνω σὸ Πηλίο).

3. **Νομὸς Τρικκάλων.** Ὁ νομὸς αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο επαρχίες : *Τρικκάλων* καὶ *Καλαμπάκας*.

Επαρχία Τρικκάλων. Πρωτεύουσα της επαρχίας και του νομού είναι τὰ *Τρίκκαλα*, με 20 χιλ. κατοίκους. Είναι ἔδρα τοῦ νομάρχου καὶ ἄλλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, χτισμένη στὶς ὄχθες τοῦ Ληθαίου ποταμοῦ. Τὸ χειμῶνα οἱ κάτοικοι τῶν Τρικκάλων πληθαίνουν, γιατί κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ βουνὰ πολλοὶ βοσκοὶ καὶ μένουν στὴν πόλη.

Επαρχία Καλαμπάκας. Πρωτεύουσα είναι ἡ *Καλαμπάκα* με 3.000 κατοίκους. Κοντὰ στὴν πόλη αὐτὴ βρίσκονται τὰ *Μετέωρα*, βράχοι μοναχικοὶ καὶ πανύψηλοι, ἀπάνω στοὺς ὁποίους εἶναι χτισμένα μοναστήρια. Τὸ ἀνέβασμα στὰ μοναστήρια αὐτὰ γίνεται μὲ δίχτυ ἢ μὲ ἀνεμόσκαλα.

4. **Νομὸς Καρδίτσας.** Ὁ νομὸς αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ μονάχα επαρχία, τὴν επαρχία *Καρδίτσας*. Πρωτεύουσα είναι ἡ *Καρδίτσα* με 10 χιλ. κατοίκους.

σαλία ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1881 χωρὶς πόλεμο.

Σημείωση. Ὁ χάρτης τῆς Θεσσαλίας ἔγινε μὲ κλίμακα 1 πρὸς 635 000 (1 : 635.000). Διηλαθὲ ἕνας πόντος στὸ χάρτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς 635 χιλ. πόντους στὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας ἢ 6,350 μέτρα, 2 πόντοι εἶναι 2×6,350=12.700 μέτρα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ἴ�σκήσεις.

1. Μετρῶ στὸ χάρτη κατ' εὐθείαν γραμμὴ καὶ βρισκῶ ὅτι ὁ Βόλος ἀπέχει ἀπὸ τὴ Λάρισα 8 πόντους. Στὴν πραγματικὴ πόση ἀπέχουν αὐτὲς οἱ δύο πόλεις;

Νὰ εὐρῶν οἱ μαθητὲς μὲ τὴν κλίμακα πόση ἀπέχουν μεταξὺ τῶν ὀ Βόλος καὶ τῶν Τρίκκαλα, ἢ Λάρισα καὶ τῶν Τρίκκαλα, ἢ Λάρισα καὶ ἢ Καρδίτσα καὶ ἄλλες πόλεις πάντοτε σὲ εὐθείαν γραμμῇ.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ ΚΑΙ ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Όση και έκταση. Η Πελοπόννησος βρίσκεται στο νοτιότερο μέρος της Ελλάδος και έχει έκταση 22 χιλ. τετραγωνικά χιλιόμετρα. Στη γεωγραφική περιοχή της Πελοποννήσου ανήκουν και τα νησιά: Ζάκυνθος, με έκταση 403 τετρ. χιλιόμε., Ύδρα (55 τετρ. χιλιόμε.), Σπέτσος (32 τετρ. χιλιόμε.), Κύθηρα (277 τετρ. χιλιόμε.), Πάρος (21 τετρ. χιλιόμε.) και τα μικρά νησάκια Αντικύθηρα και Σπαραγιά.

Ήμεις. Τα Άντικύθηρα βρίσκεται πολύ νότια της Πελοποννήσου και γι' αυτό δεν σημειώνονται στο χάρτη. Επίσης από τα Κύθηρα σημειώνεται μόνο ένα μέρος.

Όρη. Τα όρη της Πελοποννήσου είναι: Το Παναχαικό ή Βολιές με ύψος 1.930 μέτρα, ο Ερύμανθος ή Ξελέος (2.225 μ.), η Φολή (700 μ.), τα Δροάνια ή Χελμός (2.335 μ.), η Κυλλίνη ή Σηρία (2.375 μ.), το Λύκειον (1.800 μ.), το Άρτεμειον (1.770), το Ματαλον (1.650 μ.), το Δίκαιον (1.420 μ.), τα Νόμια (1.400 μ.), το Ταύρεος (2.400 μ.), ο Πάγοντας (1.850 μ.), το Αρχαίο (1.200 μ.), το Δίδονον (1.100 μ.). Στη Ζάκυνθο υπάρχουν χαμηλά όρη. Το υψηλότερο είναι ο Βραχίνας με ύψος 750 μέτρα.

Άνεμοι και θερμοκρασία. Στά παράλια της Πελοποννήσου, που γύρω-γύρω έχουν θάλασσα, η απόπειρα και η θαλασσία αέρα σχηματίζονται κανονικά. Γι' αυτό και η θερμοκρασία της περιοχής είναι κανονική. Η υψομετρική (μέση) θερμοκρασία στην Πελοπόννησο είναι -17,5°. Γι' αυτό το μέν καλοκαίρι είναι προσηρό, ο δέ χειμώνας μέτριος. Μόνο στην Άρκαδία κάνει οποσδήποτε δυνατό κρύο το χειμώνα.

Οι διάφοροι άνεμοι παρασέρνουν τους υδατμούς από όλα τα μέρη και τους φέρνουν ως τα όρη της Πελοποννήσου. Εκεί ψύχονται, συμπυκνώνονται και μεταβάλλονται σε βροχή. Γι' αυτό στην Πελοπόννησο το ύψος της βροχής που πέφτει όλο το χρόνο φθάνει τους 77 πόντους (0,77 μ.). Επίσης η υγρασία είναι μικρή.

Η κανονική θερμοκρασία, η λίγη υγρασία και οι κανονικοί άνεμοι κάνουν το κλίμα της Πελοποννήσου υγιεινό. Μόνο στα παράλια και στις πεδιάδες, όπου σχηματίζονται έλη, το κλίμα είναι υοσηρό.

Ποταμοί και λίμνες. Οι βροχές που πέφτουν στην Πελοπόννησο και τα χιόνια των βουνών της σχηματίζουν πολλούς ποταμούς και πολλούς χειμάρρους. Οι σπουδαιότεροι από τους ποταμούς είναι: ο Κωφίτις, ο Βουραϊκός, ο Σελινόωτος, ο Γλαβίος, ο Πηνειός, ο Αλφειός, ο Νέδας, ο Παιτσας, ο Νέδων, ο Ευρώτας, ο Ξανθός και ο Ίναρος. Η Άνασσα από Δροάνια και στην Κυλλίνη, σε ύψος 700 μέτρα, σχηματίζει η λίμνη Φενεός. Αυτή έλλοτε έχει πολλά νερά και σκεπάζει μεγάλη έκταση και άλλοτε ξηραίνεται και μοιάζει περισσότερο με βάλτο και έλη. Τα νερά της φεύγουν από μια καταβόθρα και αφού προχωρήσουν κείποσο κάτω από τη γη, βγαίνουν πάλι στην επιφάνεια και σχηματίζουν τον ποταμό Λάδωνα. Πιο άνωτικά από τη Φενεό σχηματίζεται η λίμνη Σευμαρία, σε ύψος 625 μέτρα. Στο βάθος του Άργολικού κόλπου απέναντι στο Ναύπλιο σχηματίζονται έλη σε μεγάλη έκταση. Τα έλη αυτά στην αρχαία εποχή σχηματίζουν τη λίμνη Λίερνη, όπου ζούσε η Λερναία Ύδρα.

Έδαφος. Το κεντρικό και βόρειο μέρος της Πελοποννήσου είναι ορεινό. Κοντά στα παράλια είναι σχηματισμένοι πεδιάδες, άλλες μικρότερες και άλλες μεγαλύτερες, αλλά όλες είναι πολύ εύφορες. Επίσης η περιοχή της Τεγίας και της Τριπόλεως είναι πολύ εύφορα όρητιά.

Προϊόντα και εισοδήματα. Γεωργικά Στην Πελοπόννησο καλλιεργούνται 3.500.000 στρέμματα γης, όπου παράγονται όλα σχεδόν τα γεωργικά προϊόντα άφθονα και σε καλή ποιότητα. Έτσι στη βόρεια και

δυτική παράλια της Πελοποννήσου, από την Κόρινθο έως την Καλαμάτα, παράγονται σταφίδα, σταφύλια, έλιες, αιτηρά, σόκα και διάφορα φρούτα. Στη Λακωνία παράγονται δημητριακά, μπαμπάκι και εκλεκτό λάδι. Στην Τεγέα αιτηρά και πατάτες και στο Άργος αιτηρά και άβρονα και πρώμα λαχανικά (ντομάτες, πεπόνια κλπ.).

Η άζια των γεωργικών προϊόντων της Πελοποννήσου φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Προϊόντα	Άζια σε όγγ.
Σταφίδα και σταφύλια	1.100.000.000
Σιτηρά και άσπρια	400.000.000
Λάδι και έλιες	400.000.000
Σόκα	80.000.000
Λαχανικά	70.000.000
Καπνός	35.000.000
Διάφορα άλλα	100.000.000

Εργατοποικία. Σε ολόκληρη την Πελοπόννησο και τη Ζάκυνθο τρέφονται περί τα 7.500.000 ζώα μικρά και μεγάλα ως εξής:

Βόδια	65.000	Κατσίκες	800.000
Άλογα	75.000	Χοίροι	150.000
Μουλάρια	50.000	Πουλερικά	2.600.000
Γαϊδούρια	35.000	Κουνέλια	2.000.000
Πρόβατα	1.500.000		

Από τα ζώα αυτά περί τις 150 χιλιάδες ζούν στην Ζάκυνθο, όλα δέ τα άλλα στην Πελοπόννησο με την ίδια αναλογία περίπου σε όλους τους νομούς. Τα ζώα αυτά έβαν προπολεμικά εισοδήμα 600 εκατομμύρια δραχμές.

Δασικά. Τα δάση της Πελοποννήσου έχουν έκταση 3.500.000 στρέμματα και δίνουν κάθε χρόνο εισοδήμα 250.000.000 δραχμές.

Άλιμενικά. Η Πελοπόννησος έχει ολόγυρα της θάλασσα και σχηματίζει πολλούς κόλπους, όπου φερώνονται πολλά ψάρια. Επίσης πολλά ψάρια φερώνονται στα Ιχθυοτροφεία της Μανωλάδος και της Άγυλινιτσας. Τα ψάρια αυτά φθάνουν σε βάρος το 1.000.000 οκάδες και έχουν άξια περίπου 250.000.000 δραχμές.

Όρυκτα. Τα μεταλλεύματα της Πελοποννήσου είναι λίγα και φτωχά. Κοντά στην Κορώνη υπάρχει λιγνίτης λίγος. Έχει όμως η Πελοπόννησος πολλά λαυρικά λουτρά (μπάνια) στα Μέθανα, Καιάρα, Κυλλίνη που δίνουν εισοδήμα 30 εκατομμ. το χρόνο. Στην Πελοπόννησο ανήκουν και τα Λουτρά του Δουρακίου, όπου πηγαίνουν κάθε χρόνο παρά πολλοί έθραστοι και αφήνουν ένα εισοδήμα από 50 εκατομμ. δραχμές.

Βιομηχανικά. Στην Πελοπόννησο λειτουργούν πολλά βιομηχανικά εργοστάσια, όπως φφαντουργεία, κλωστήρια, εργοστάσια καθαρισμού της σταφίδας, αλευρομύλοι, έλαιουργεία, χαρτοποιεία κ.ά. Τα βιομηχανικά προϊόντα των εργοστασίων αυτών είχαν προπολεμικά άξια 1.200.000.000 δραχμές.

Γενικά όλο το προπολεμικό εισοδήμα της Πελοποννήσου από όλα τα προϊόντα της είχε άξια πριν από τον πόλεμο 4.500.000.000 δραχμές.

Έμπόριο. Η Πελοπόννησος εδέχει στο έξωτερικό μεγάλες ποσότητες σταφίδας, λαδιού, και σόκων. Επίσης από εκεί μεταφέρονται στην Άθήνα, επειδή είναι κοντά, μεγάλες ποσότητες από διάφορα γεωργικά και άλλα προϊόντα (σταφίδα, σταφύλια, λαχανικά κλπ.). Επίσης εισάγονται στην Πελοπόννησο προϊόντα τα οποία δεν παράγει ο τόπος (μηχανές, ρύζι, καφέ, κ. ά.). Έχει λοιπόν η Πελοπόννησος σημαντικό εισαγωγικό και εξαγωγικό έμπόριο. Τα σπουδαιότερα έμπορικά λιμάνια της Πελοποννήσου είναι το Άλιγιο, των Πατρών, του Κατακόλου και των Καλαμών.

Συγκοινωνία. Οι σιδηροδρομικές γραμμές της

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ ΚΑΙ ΖΑΚΥΝΘΟΣ

ΚΡΗΤΙΚΟΝ

ΠΕΛΑΓΟΣ

Ν. ΚΡΗΤΗ

24°

25°

24°

25°

26°

Γαυδοπούλα

Ν. ΓΑΥΔΟΣ

Ν. Παξιμάδια

ΓΑΙΔΟΥΡΟΝΗΣΙ

ΚΟΝΦΟΝΗΣΙ

ΔΙΟΝΥΣΙΑΔΕΣ Ν.

ΣΙΦΝΟΣ

ΝΑΞΟΣ

ΠΑΡΟΣ

ΚΑΡΠΑΘΟΣ

ΚΡΗΤΗ

ΣΑΡΔΙΝΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

ΑΘΗΝΑΙ

ΠΕΛΑΓΟΣ

ΕΛΛΑΔΑ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΝ

ΚΑΤΟΧΟΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ

ΚΡΑΤΟΣ

1913

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

1924

1925

1926

1927

1928

1929

1930

1931

1932

1933

1934

1935

1936

1937

1938

1939

1940

1941

1942

1943

1944

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

1982

1983

1984

1985

1986

1987

1988

1989

1990

1991

1992

1993

1994

1995

1996

1997

1998

1999

2000

2001

2002

2003

2004

2005

2006

2007

2008

2009

2010

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

2021

2022

2023

2024

2025

2026

2027

2028

2029

2030

2031

2032

2033

2034

2035

2036

2037

2038

2039

2040

2041

2042

2043

2044

2045

2046

2047

2048

2049

2050

2051

2052

2053

2054

2055

2056

2057

2058

2059

2060

2061

2062

2063

2064

2065

2066

2067

2068

2069

2070

2071

2072

2073

2074

2075

2076

2077

2078

2079

2080

2081

2082

2083

2084

2085

2086

2087

2088

2089

2090

2091

2092

2093

2094

2095

2096

2097

2098

2099

2100

2101

2102

2103

2104

2105

2106

2107

2108

2109

2110

2111

2112

2113

2114

2115

2116

2117

2118

2119

2120

2121

2122

2123

2124

2125

2126

2127

2128

2129

2130

2131

2132

2133

2134

2135

2136

2137

2138

2139

2140

2141

2142

2143

2144

2145

2146

2147

2148

2149

2150

2151

2152

2153

2154

2155

2156

2157

2158

2159

2160

2161

2162

2163

2164

2165

2166

2167

2168

2169

2170

2171

2172

2173

2174

2175

2176

2177

2178

2179

2180

2181

2182

2183

2184

2185

2186

2187

2188

2189

2190

2191

2192

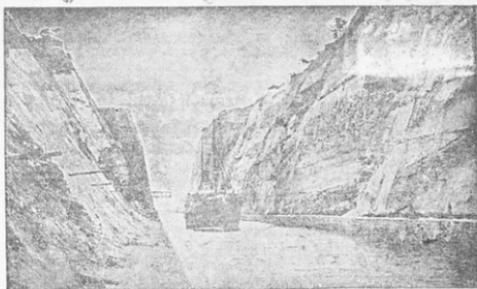
2193

2194

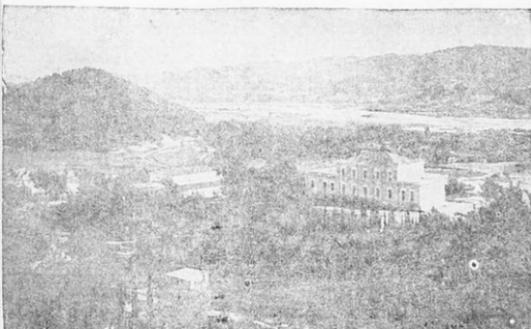
219

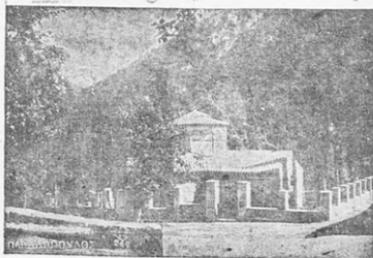
Ἡ νῆσος Ὑδρα.

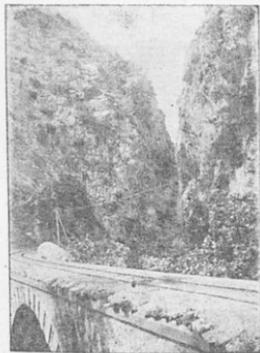
Ὁ ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου.

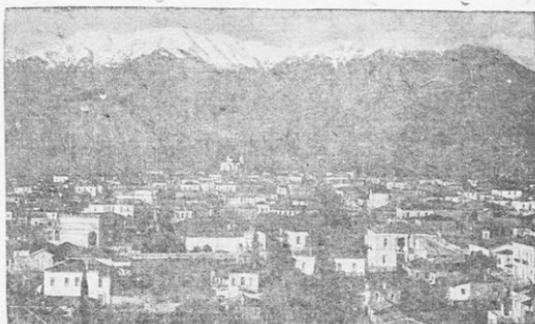
Ἡ Ὀλυμπία.

Ἡ Ἁγία Λαύρα.

Σιδηροδρομὸς πρὸς τὰ Καλάβρυτα.

Ἡ Σπάρτη (εἰς τὸ βάθος φαίνεται ὁ Ταυγετός).

Τὸ Ἄργος (ἐπάνω σὲν λόφῳ εἶναι ἡ Ἀκρόπολις τοῦ Ἄργους).
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Πελοπόννησος έχουν μήκρος 767 χιλιόμετρα.

Οι άμαξίτοι δρόμοι έχουν μήκρος 3.000 χιλιόμετρα και συνδέουν τις σπουδαιότερες πόλεις και κωμοπόλεις της Πελοποννήσου.

Επίσης καλή συγκοινωνία γίνεται από τα διάφορα λιμάνια της Πελοποννήσου και με το εσωτερικό και με το εξωτερικό.

Ώσολιές τών κατοίκων. Από τούς κατοίκους της Πελοποννήσου περισσότεροι από 420.000 είναι οι εργαζόμενοι σε διάφορα επαγγέλματα. Οι περισσότεροι ασχολούνται επί γεωργία, κτηνοτροφία και βιομηχανία, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Επί της γεωργίας	280.000
» κτηνοτροφία	40.000
» βιομηχανία	60.000
» τó έμποριο	30.000
» τά άλλα επαγγέλματα	20.000

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ

Η Πελοπόννησος έχει πληθυσμό 1.300.000 κατοίκους και διαιρείται σε 6 νομούς. Η Ώκύνθος αποτελεί ιδιαίτερο νομό. Οι νομοί αυτοί είναι οι εξής:

1. Νομός Ἀργολίδος και Κορινθίας. Έχει έκταση 4.793 τετρ. χιλιόμετρα και περί τις 200 χιλ. κατοίκους. Διαιρείται σε 5 έπαρχίες, τις έξης: *Ναυπλίας, Ἀργούς, Κορινθίας, Σπείσων και Ἐρμιονίδος* καί *Υόδας*.

Έπαρχία Ναυπλίας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι τó Ναύπλιο με 7.000 κατοίκους. Έκει μένουν οι άνωτερες έρχές τού νομού (νομάρχης, έφετεο, πρωτοδικείο κλπ.). Από τó 1827 ως τó 1835 τó Ναύπλιο ήταν πρωτεύουσα της Έλλάδος. Κωμόπολη της έπαρχίας είναι η *Νέα Ἐπίδαυρος*.

Έπαρχία Ἀργούς. Πρωτεύουσα είναι τó Ἀργός, βρίσκεται στη μέση της άργολικής πεδιάδος που είναι εύφορατάτη. Παράγει δέ άφθονα προϊόντα και τίδια πρώτιστα λαχανικά. Έχει 12.000. κατοίκους.

Έπαρχία Κορινθίας. Πρωτεύουσα είναι η Κόρινθος, νέα και όραία πόλη, γιατί τó 1928 καταστράφηκε από σεισμούς και έσαναχτίστηκε. Τα νέα σπίτια είναι άντισεισμικά. Οι κάτοικοί της φθάνουν τις 10.000. Στην άρχαιότητα ήταν μεγάλη, πλούσια και όνομαστή πόλη.

Κωμοπόλεις της τίδιας έπαρχίας είναι ό *Άγιος Γεώργιος, τó Δονεράτι, τó Κιάτο, τó Συλδιναστρο*.

Έπαρχία Σπείσων και Ἐρμιονίδος. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι ό *Σπείσος* με 3500 κατοίκους. Άλλες κωμοπόλεις είναι η *Ἐρμιόνη* και τó *Κρανίδι*.

Έπαρχία Υόδας. Πρωτεύουσα είναι η *Υόδα* με 4 χιλ. κατοίκους.

2. Νομός Ἀρκαδίας. Ο νομός αυτός έχει έκταση 4.368 τετρ. χιλίωμ. και 200 χιλ. κατοίκους περίπου. Διαιρείται σε τέσσερες έπαρχίες: *Μαντινείας, Γορτυνίας, Μεγαλοπόλεως, και Κνωυρίας*.

Έπαρχία Μαντινείας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι η Τρίπολη. Είναι χτισμένη σε ύψος 670 μέτρα. Τó καλοκαίρι πηγάζουν εκεί γιά νά παραθερίσουν πολλοί ένοι και όφηνουν πολλά χρήματα στον τόπο. Στην Τρίπολη μένουν και οι άνωτερες έρχές τού νομού. Άλλες κωμοπόλεις είναι τó *Λεβίδι* και τó *Βαλάντσι*.

Έπαρχία Γορτυνίας. Πρωτεύουσα είναι η *Δημητσάνα* με 2.500 κατοίκους. Άλλες κωμοπόλεις είναι η *Καρυστινα, η Βούτυνα, τά Λαγκάδια*.

Έπαρχία Μεγαλοπόλεως. Πρωτεύουσα είναι η *Μεγαλόπολη* με 2.500 κατοίκους.

Έπαρχία Κνωυρίας. Πρωτεύουσα είναι τó *Λαωνίδιο* με 3.500 κατοίκους. Άλλες κωμοπόλεις είναι ό *Κοσμάς, ό Ἄγιος Πέτρος, τó Ἄστρος, ό Ἅγιος Ἀνδρόνιος, τά Βέρβαινα, τά Δοιτάνια*.

3. Νομός Ἀχαΐας. Έχει έκταση 3.503 τετρ. χιλίωμ. και 210 χιλ. κατοίκους. Διαιρείται σε τρεις έπαρχίες: *Πατρών, Αιγιαλείας και Καλαβρυτών*.

Έπαρχία Πατρών. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και

τού νομού είναι η *Πάτρα*. Έχει όραίο τεχνητό λιμάνι. Έχει πολλά εργοστάσια και από τó λιμάνι της εισάγονται και έξάγονται πολλά προϊόντα. Έχει 80 χιλ. κατοίκους και είναι έθρα τών άνωτερον άρχών τού νομού. Άλλες κωμοπόλεις τού νομού είναι η *Άχαΐα*.

Έπαρχία Αιγιαλείας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι τó *Αίγιον*. Η περιφέρειά του παράγει μεγάλες ποσότητες έκλεκτής σταφίδας, της καλύτερης τού κόσμου, έκλεκτά σταφύλια, φρούτα, λάδι κ.ά. Οι κάτοικοί του φθάνουν τις 18.000. Άλλες κωμοπόλεις της έπαρχίας είναι η *Άχαΐα* και τó *Διακορό*.

Έπαρχία Καλαβρυτών. Πρωτεύουσα είναι τó *Καλάβρυτα* που καταστράφησαν τελείως από τούς Γερμανούς στην κατοχή. Άλλες κωμοπόλεις είναι τά *Μαζίτσια* και η *Συεζέβου*.

4. Νομός Ἠλείας. Έχει έκταση 1850 τετρ. χιλίωμ. και 150.000 κατοίκους. Έχει μία έπαρχία, της *Ἠλείας*. Πόλεις. Πρωτεύουσα τού νομού και της έπαρχίας είναι ό *Ύψυρος*. Η περιφέρειά του είναι πολύ εύφορη. Είναι όραία πόλη και έχει έπνειο τó *Κατάκολο* τó όποιο συγκοινωνεί με σιδηρόδρομο. Οι κάτοικοί του φθάνουν τις 20 χιλ. *Αυλιάδα* με 14 χιλ. κατοίκους.

Κωμοπόλεις τού νομού είναι: η *Ἀνδραβίδα, η Γαστούνη, η Μανολάδα, η Ἀργαία Ὀλυμπία, τó Βαρθολομίου, τó Κατάκολο, η Δίβρη*.

5. Νομός Λακωνίας. Έχει έκταση 4.130 τετρ. χιλμ. και 160 χιλ. κατοίκους. Διαιρείται σε 4 έπαρχίες: *Λακεδαίμονος, Γυθείου, Ἐπιδαύρου Λιμνῆς* και *Οιτύλου*.

Έπαρχία Λακεδαίμονος. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι η *Σπάρτη*. Είναι χτισμένη στη μέση μιας μεγάλης κοιλάδας, στους άνατολικούς πρόποδες τού Γαυτέου και στη δεξιά όχθη τού Εύρωτα ποταμού. Η περιφέρεια αυτή είναι πολύ εύφορη και παράγει πορτοκάλια, λάδι, μπαμπάκια, σόκα, κρασί, δημητριακά, ρύζι, πατάτες, λαχανικά και φρούτα. Έχει γυμνάσιο, πρωτοδικείο και είναι έθρα τών άνωτερον άρχών τού νομού. Οι κάτοικοί της φθάνουν τις 7.500. Στην άρχαιότητα η Σπάρτη ήταν πόλη δυνατή, μεγάλη και ένδοξη.

Κοντά στη Σπάρτη βρίσκεται ό *Μυστρέας*, όπου σώζονται σπουδαία έρείπια της βυζαντινής εποχής.

Έπαρχία Γυθείου. Πρωτεύουσα είναι τó *Γύθειο* με όραίο λιμάνι και μεγάλη έμπορική κίνηση. Κάτοικοί 7.500.

Έπαρχία Ἐπιδαύρου Λιμνῆς. Πρωτεύουσα είναι ό *Μολάοι* με 2.500 κατοίκους. Άλλες κωμοπόλεις είναι η *Νεάπολη* η *Μονεμβασια* και ό *Άγιος Νικόλαος*.

Έπαρχία Οιτύλου. Πρωτεύουσα είναι η *Ἀρεόπολη*. Κωμόπολη είναι τó *Οίτυλο*.

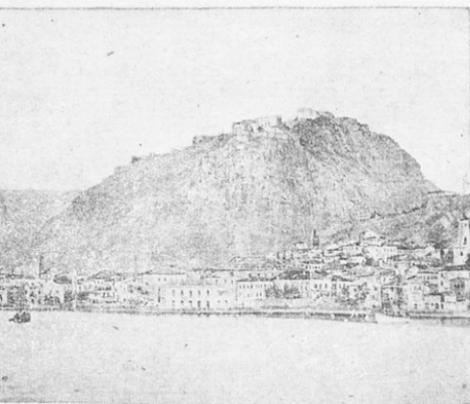
6. Νομός Μεσσηνίας. Έχει έκταση 3.406 τετρ. χιλίωμ. και 270 χιλ. κατοίκους. Διαιρείται σε 5 έπαρχίες: *Καλαμών, Μεσσηνίας, Ὀλυμπίας, Πυλίας* και *Τριφυλίας*.

Έπαρχία Καλαμών. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και τού νομού είναι η *Καλαμάτα*. Η πόλη αυτή είναι χτισμένη στις όχθες τού χειμάρρου Νέδοντα. Η περιφέρειά της είναι πολύ εύφορη και παράγει ός μεγάλες ποσότητες σταφίδα, λάδι, σόκα και έσπεριδοειδή. Έχει δύο γυμνάσια και είναι έθρα τών άρχών τού νομού. Επίσης έχει όραίους κήπους και όραίες οικοδομές. Οι κάτοικοί της Καλαμάτας φθάνουν τις 40 χιλ.

Έπαρχία Μεσσηνίας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι η *Μεσσήνη*. Είναι χτισμένη κοντά στη δεξιά όχθη τού Παμισού και όχι μακριά από τή θάλασσα. Η περιφέρειά της είναι πολύ εύφορη και έχει άρκετή έμπορική κίνηση. Οι κάτοικοί της φθάνουν τις 8 χιλ. Άλλη κωμόπολη της έπαρχίας είναι ό *Μελαγιάς*.

Έπαρχίας Πυλίας. Πρωτεύουσα είναι η *Πύλος* με 2.500 χιλ. κατοίκους. Άλλες κωμοπόλεις είναι η *Μεθώνη* και η *Κορώνη*.

Έπαρχία Τριφυλίας. Πρωτεύουσα είναι η *Κυπαρισία*. Είναι χτισμένη κοντά στη θάλασσα, με όραίο

Τὸ Ναύπλιον.

Ἡ Τρίπολις.

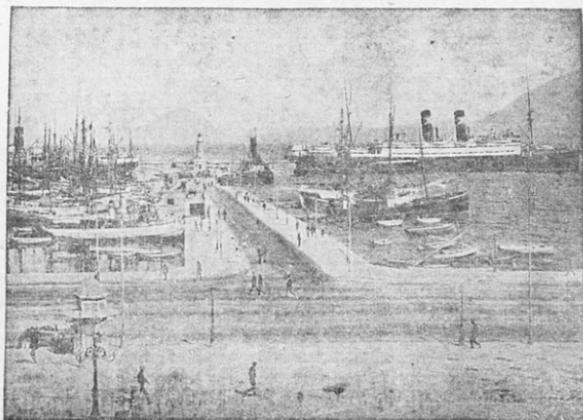
Αἱ Καλάμαι.

Ἡ Ζάκυνθος.

Τὸ Γούθειον.

Ἡ Πάτρας.

Κ Ρ Η Τ Η

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση και έκταση. Ἡ Κρήτη εἶναι τὸ μεγαλύτερον νησί τῆς Ἑλλάδος καὶ βρίσκεται ἀπὸ τὸ νότιο μέρος τῆς. Ἐχει ἔκταση 8.285 τετρ. χιλιόμετρα. Τὸ μήκος τῆς ἀπὸ τὰ ἀνατολικά στὰ δυτικά εἶναι 250 χιλιόμετρα καὶ τὸ πλάτος τῆς ἀπὸ τὸ βορρῆα στὰ νοτιὰ 20 χιλιόμε. περίπου κατὰ μέσον ὄρον.

Ὅρη. Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης εἶναι: Τὰ *Λευκά* ἢ *Μαδάρες* μεῦ ὕψος 2.400 μέτρα, ἡ *Ίδη* ἢ *Ψηλοεῖτες* με 2.500, ὁ *Κόδορος* με 1800 καὶ ἡ *Δεῖκη* ἢ *Λασηθιώτικα βουνά* με 2.150.

Θερμοκρασίες καὶ βροχές. Τὰ παράλια τῆς Κρήτης εἶναι πεδινά. Γι' αὐτὸ τὰ ρεύματα τοῦ ἀέρα σχηματίζονται ἐκεῖ κανονικά. Ἡ μέση θερμοκρασία τῆς Κρήτης εἶναι + 18°.

Οἱ ἀνεμοὶ παρασύρουν ἀρκετοὺς ὕδατομαζὰς ὡς τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης, ὅπου φύονται καὶ μεταβάλλονται σὲ βροχὴ. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ὄρη αὐτὰ δὲν εἶναι καὶ πολὺ μεγάλα, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ κρατήσουν πολλοὺς ὕδατομαζὰς, οἱ βροχεὲς στὴν Κρήτη δὲν εἶναι πολλοί. Οἱ περισσότερες βροχεὲς πέφτουν τὸ χειμῶνα καὶ τὸ ὕψος τῆς βροχῆς ὅλου τοῦ ἔτους μόλις φθάνει τοὺς 60 πόντους (0,60 μ.). Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ τῆς Κρήτης σχηματίζονται πολλὰ κοιλάδες. Μέσα ἀπὸ τῆς κοιλάδες αὐτὲς σχηματίζονται δυνατοὶ ἀνεμοὶ ποὺ παρασύρουν τοὺς ὕδατομαζὰς καὶ ξεραίνουν τὴν ἀτμόσφαιρα. Γι' αὐτὸ ἡ ὕγρασία τῆς Κρήτης δὲν εἶναι μεγάλη (μόλις 66 βαθμοὺς).

Ἡ ξερὴ ἀτμόσφαιρα τῆς Κρήτης, οἱ ἀρκετὰ δυνατοὶ ἀνεμοὶ, οἱ λίγες βροχεὲς, ἡ θάλασσα ποὺ βρίσκεται ἀλλόγυρα καὶ τὰ ὄρη κάνουν τὸ κλίμα τῆς Κρήτης πολὺ ὑγιεινὸν.

Ποταμοί. Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης βρίσκονται στὴ μέση τοῦ νησιοῦ καὶ διευθύνονται ἀπὸ τ' ἀνατολικά στὰ δυτικά. Ἐπομένως οἱ ποταμοὶ ποὺ σχηματίζονται ἀπὸ τῆς βροχῆς διευθύνονται πρὸς τὸ βορρῆα καὶ πρὸς τὸ νότον. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πλάτος τοῦ νησιοῦ εἶναι μικρὸ, καὶ οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ εἶναι μικροὶ καὶ μοιάζουν περισσότερο μὲ χειμάρρους παρά μὲ ποταμοὺς. Οἱ κυριώτεροι εἶναι: ὁ *Τυρνωνίτης*, ὁ *Παταϊαῖς*, ὁ *Μυλοποτάμος*, ὁ *Γαλανός*, ὁ *Πλανητιάριος*, ὁ *Καρτερός* καὶ ὁ *Ἀποσελέτης*. Ὅλοι αὐτοὶ διευθύνονται πρὸς τὰ βόρεια.

μικρὸ λιμάνι καὶ ζωρητὴ ἐμπορικὴ κίνησις. Οἱ κάτοικοι τῆς εἶναι 7.500. Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι τὰ *Φιλιατρά* (10.000) καὶ οἱ *Γαργαλιάνοι* (7.500).

Ἐπαρχία Ὀλυμπίου. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Ἀνδρίτσαινα* με 2 χιλ. κατοίκους. Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι τὰ *Κρέστωνα* καὶ ἡ *Ἀγρολιάντα*.

7. Νομός Ζακύνθου. Ἐχει ἔκταση 403 τετρ. χιλιόμε. καὶ 45 χιλ. κατοίκους, ἀποτελεῖ δὲ καὶ μιά ἐπαρχία. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ *Ζάκυνθος*, χτισμένη στὴν παραλία. Ἐνοῦν ὄρα τοῦ νομάρχου καὶ τὸν ἄλλον ἀρχὸν τοῦ νομοῦ καὶ ἔχει γυμνάσιον. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τῆς 12 χιλ.

Ἱστορία τῆς Πελοποννήσου. Στὴν πεδιάδα τοῦ Ἀργόου καὶ στὴν περίφηρα ποὺ βρίσκεται γύρω τῆς ὄρησιν τὴν ἀρχαιότητα πολλὰς ὀνομαστὲς πόλεις: Τὸ *Ἄργος*, οἱ *Μυκῆναι*, ἡ *Τίρυνθ*. Ἐπίσης στὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα ποταμοῦ ἀναπτύχθηκε ἡ *Σπάρτη*, ἡ ὅποια ἦταν τὸ ἰσχυρότερον στρατιωτικὸν κράτος τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 πρῶτοι οἱ Πελοποννήσιοι ἐπανεστῆσαν καὶ ἐπολέμησαν γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν μὲ μεγάλη γενναϊότητα καὶ ἀνάδειξαν σπουδαίους ἄντρες, ὅπως τὸν *Πατριάρχη Γεηρόριο τὸν Β'*, τὸν *Θεόδωρο Κολοκοτῶνην*, τὸν *Παπαφλέσσα κ. ἄ.*

πρὸς τὸ νοτιὰ διευθύνονται ὁ *Καταρράχης* καὶ ὁ *Ληθαῖος* καὶ ἄλλοι μικρότεροι.

Ἐδαφος. Τὸ κεντρικὸ μέρος τῆς Κρήτης εἶναι ὄρεινόν, τὰ παράλια ὅμως εἶναι πεδινά. Οἱ κυριώτερες πεδιάδες τῆς Κρήτης εἶναι: τῆς *Μεσσαράς*, με ἔκταση 250 τετρ. χιλιόμετρα, τῆς *Ἰεράπετρας*, τοῦ *Ἡρακλείου*, τοῦ *Μυλοποταμοῦ*, τοῦ *Ρεθύμνου*, τοῦ *Κισσάμου* καὶ ἄλλες μικρότερες.

Προϊόντα καὶ εἰσόδημα. Γεωγραφικά. Σὲ ὅλη τὴν Κρήτη καλλιεργεῖται 1.900.000 στρέμματα γῆς, ὅπου παράγονται ὅλα σχεδὸν τὰ γεωργικὰ προϊόντα. Στὸν παρακάτω πίνακα φαίνεται ἡ παραγωγή τῆς Κρήτης στὰ διάφορα προϊόντα καὶ ἡ προπολεμικὴ τῶν ἀξία.

Προϊόντα	Ὅκαδες	Ἀξία πρὸ ποδ.
Λάδι	20.000.000	500.000.000
Ἐλιές	25.000.000	200.000.000
Καπνός	5.000.000	150.000.000
Σταφίδα	12.000.000	250.000.000
Σταφύλια	10.000.000	
Κρασί	30.000.000	70.000.000
Ὄσπρια	7.000.000	
Σιτάρι	5.000.000	35.000.000
Κριθῆρι	7.000.000	35.000.000
Σιμιγῆδι	7.000.000	40.000.000
Πατάτα	9.000.000	25.000.000
Πορτοκάλια	8.000.000	30.000.000
Μανταρίνια		
Λεμόνια	150.000.000	12.000.000
Καρποὶ καὶ φρούτα		
Χαρούπια	15.000.000	

Κτηνοτροφικὰ. Ἡ Κρήτη ἔχει σχετικῶς λιγώτερα ζῶα, ὅπως φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα:

Ζῶα	ἀριθ.	Ζῶα	ἀριθ.
Βόδια	50.000	Μουλάρια	10.000
Αγιοπρόβατα	700.000	Γαῖθούρια	40.000
Ἄλογα	70.000	Χοῖροι	40.000

Τὰ ζῶα αὐτὰ δίνουν κάθε χρόνο εἰσόδημα 100 εκατομμύρια δραχμῆς.

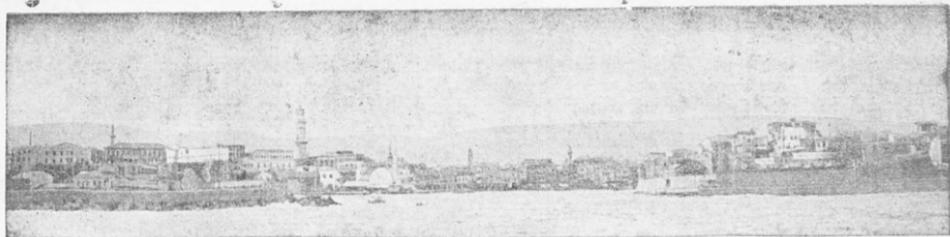
Ἀλιευτικά. Στὰ παράλια τῆς Κρήτης ψαρεύονται κάθε χρόνο περὶ τὰς 300 χιλ. ὀκάδες ψάρια ποὺ ἔχουν ἀξία 10 ἐκ. δραχμῆς περίπου.

Βιομηχανικά. Στις διάφορες πόλεις τῆς Κρήτης λειτουργοῦν διάφορα ἐργοστάσια γιὰ νὰ κατεργάζονται τὰ προϊόντα τοῦ νησιοῦ, ὅπως ἀλευριολογεῖα, ἐλασιουργεῖα, κονοσβεποτεία, σαπυνοποιεῖα, κ. ἄ. Ἡ ἀξία ὅλων τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων φθάνει τὰ 400 ἑκατομμ. δραχμῆς.

Γενικά ὁλο τὸ εἰσόδημα τῆς Κρήτης φθάνει κάθε χρόνο τὰ 2 δισεκατομμύρια δραχμῆς.

Ἐμπόριον. Τὸ λάδι, οἱ ἐλιές, ἡ σταφίδα, τὰ ἐπιπερσοειδῆ, τὰ ἀμύγδαλα, τὰ κάβανα, τὰ χαρούπια καὶ ἄλλα προϊόντα παράγονται στὴν Κρήτη σὲ μεγάλα ποσότητες. Ὅσα ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτὰ πλεονάζουν ἐξάγονται ἀπὸ τὰ διάφορα λιμάνια καὶ στέλνονται σὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἢ τὸ ἐξωτερικόν. Εἰσάγονται δὲ στὴν Κρήτη προϊόντα ποὺ ἔχει ἀνάγκη, ὅπως ἄλευρον, ρύζι, ζάχρη, καφές, ὑφάσματα, μηχανήματα, κ. ἄ. Ὑπάρχει ἐπομένως στὴν Κρήτη ζωρητὴ εἰσαγωγικὸ καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Ἡ ἀξία τῶν προϊόντων ποὺ ἐξάγονται ἀπὸ τὴν Κρήτη φθάνει τὰ 250 ἑκατομμύρια δραχμῆς καὶ ἐκείνων ποὺ εἰσάγονται τὰ 200 ἑκατομμύρια.

Σιγνηωνία. Τὸ μήκος τῶν ἀμαξίων δρόμων τῆς Κρήτης φθάνει τὰ 900 χιλιόμετρα. Τὸ Ἡράκλειον ἔχει ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ ὀριώτερα τεχνιτὰ

Τὰ Χανιά.

Τὸ Ἡράκλειον.

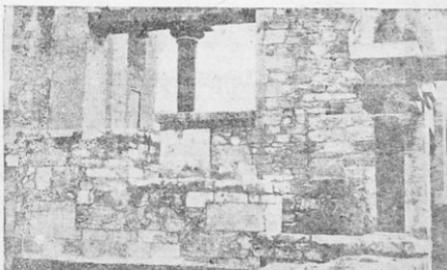
Ἡ Ἱεράπετρα.

Κνωσός (ὁ θρόνος τοῦ Μίνωα).

Τὸ Μουσεῖο τοῦ Ἡρακλείου ὅπου φυλάσσονται ἀρχαιότητες τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Φαιστοῦ.

Κνωσός (ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μίνωα).

λιμάνια της Ελλάδος. Έπίσης σε διάφορα άλλα μέρη σχηματίζονται διάφορα μικρά λιμάνια. Οι δρόμοι και τα λιμάνια εξυπηρετούν καλά τη συγκοινωνία της Κρήτης.

Άσχολιες τῶν κατοίκων. Οι περισσότεροι εργαζόμενοι κάτοικοι της Κρήτης ασχολούνται με τη γεωργία, βιομηχανία, εμπόριο και κτηνοτροφία.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Ἡ Κρήτη ἔχει 420.000 κατοίκους και διαιρεῖται σὲ 4 νομούς: **Χανίων, Ρεθύμνης, Ἡρακλείου καὶ Λασηθίου.**

1. **Νομὸς Χανίων.** Ἐχει ἔκταση 2404 τετ. χλμ. καὶ 120 χιλ. κατοίκους καὶ διαιρεῖται σὲ πέντε ἐπαρχίες: **Κυδωνίας, Ἀποκορώνου, Κισσάμου, Σελίνου καὶ Σφακίων.**

Ἐπαρχία Κυδωνίας. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας, τὸ νομὸς καὶ ὅλης τῆς Κρήτης εἶναι τὰ **Χανιά**. Εἶναι γχοιμένη κοντὰ τῆς θάλασσης, ἀλλὰ τὸ λιμάνι τῆς εἶναι μικρὸ, κατὰλληλο μόνον γιὰ μικρὰ πλοία. Γι' αὐτὸ ὅταν εἶναι τρικυμία τὰ πλοία ἀγκυροβολοῦν στὴ **Σούδα** ποὺ εἶναι πολὺ ἀσφαλίσμενο λιμάνι. Ἡ **Σούδα** ἀπέχει ἀπὸ τὰ Χανιά 3 χιλιόμετρα περίπου. Τὰ Χανιά εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ Κρήτης, τοῦ Νομάρχου Χανίων καὶ ἄλλων ἀρχῶν. Κατὰ τὸν πόλεμο ἡ πόλη ἔπαθε μεγάλες καταστροφές· οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τῆς 30 χιλ.

Κωμοπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Σούδα** μὲ 1400 κατοίκους, τὸ μικρὸ ἱστορικὸ χωριὸ **Θέρισον**, οἱ **Λάνκοι** κ. ἄ.

Ἐπαρχία Ἀποκορώνου. Πρωτεύουσα εἶναι ὁ **Βάμος** μὲ 1000 κατοίκους. Ἄλλη κωμόπολις εἶναι ὁ **Φρές**.

Ἐπαρχία Κισσάμου. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Καστέλλι** μὲ 3000 κατοίκους.

Ἐπαρχία Σελίνου. Πρωτεύουσα ἡ **Κάνδαρος** μὲ 1000 κατοίκους.

Ἐπαρχία Σφακίων. Πρωτεύουσα εἶναι τὰ **Σφακιά**. Ἄλλα ἀξιόλογα χωριά εἶναι τὸ **Κολυμπάρι** καὶ τ' **Ἀσπίφρον**.

Ἠμερίωση. Στὸ χάρτη σημειώνεται τὸ ὄνομα **Κίσσαμος**, ἐνῶ στὸ μέρος αὐτὸ βρίσκεται σήμερα τὸ **Καστέλλι**. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος βρισκόταν σὴν ἀρχαιότητα ἡ πόλις **Κίσσαμος**.

2. **Νομὸς Ρεθύμνης.** Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει ἔκταση 1414 τετ. χλμ. καὶ 75 χιλ. κατοίκους. Διαιρεῖται σὲ 4 ἐπαρχίες, τίς ἔστις: **Ρεθύμνου, Ἁγίου Βασιλείου, Ἀμαρίου καὶ Μυλοποτάμου.**

Ἐπαρχία Ρεθύμνου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ **Ρεθύμνον**. Εἶναι πῶς παραλία μὲ μικρὸ τεχνητὸ λιμάνι.

Τὸ **Ρεθύμνον** εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Νομάρχου καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχῶν τοῦ νομοῦ, ἔχει δὲ Γυμνάσια καὶ ἄλλα σχολεῖα. Στὴν πόλη αὐτὴ θάβηαι καὶ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τοὺς 10 χιλ. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Ἀγρυψόπολις**.

Ἐπαρχία Ἁγίου Βασιλείου. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Σπηλι** μὲ 900 κατοίκους.

Ἐπαρχία Ἀμαρίου. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Ἀμάρι**. Ἄλλες κωμοπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ **Ἀνοῦμα** μὲ 900 κατοίκους καὶ οἱ **Μέλαμπες** (1500).

Ἐπαρχία Μυλοποτάμου. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Πάρινα**. Ἄλλη κωμόπολις εἶναι τὰ **Ἀνώγεια**, ποὺ καταστράφηκε τελείως ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στὴν κατοχή.

3. **Νομὸς Ἡρακλείου.** Ἐχει ἔκταση 2741 τετρ. χιλιόμετρα καὶ 150 χιλ. κατοίκους, διαιρεῖται δὲ σὲ 6 ἐπαρχίες: **Τεμένους, Καινοურიου, Μαλεβυζίου, Μονοφασιῶν, Πεδιάδος καὶ Πυργιωτίσσης.**

Ἐπαρχία Τεμένους. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ **Ἡράκλειο**. Εἶναι ἡ μεγαλύτερη στὸν πληθυσμὸ, ἡ ἐμπλεκτικότερη καὶ βιομηχανικότερη πόλις τῆς Κρήτης. Ἐχει ἄφαιτο, μεγάλο καὶ ἀσφαλίσμενο τεχνητὸ λιμάνι. Μέσα στὴν πόλη λειτουργοῦν πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια.

Τὸ Ἡράκλειο ἔχει ἄφαιτες οἰκοδομὲς καὶ εἶναι ἔδρα τοῦ Νομάρχου καὶ ἄλλων ἀνωτέρων Ἀρχῶν τοῦ νομοῦ. Ἐχει Πρωτοδικεῖο, Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, Θέατρο,

᾽Οδεῖο, ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, Βιβλιοθήκη, καὶ πολλὰ σχολεῖα. Κάτοικοι 36 χιλ. Κωμοπόλις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ **Δίφρες** (1500) καὶ οἱ **Ἀρχάνες** (3500).

Ἐπαρχία Καινοურიου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ κωμόπολις **Μοῖρες** (600). Ἄλλες κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Πόμπια** (1300) καὶ οἱ **Ἄγιοι Δέκα** (800).

Ἐπαρχία Μαλεβυζίου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ **Ἅγιος Μύρων** μὲ 1300 κατοίκους. Ἄλλη κωμόπολις εἶναι οἱ **Ἀσίτες** μὲ 1000 κατοίκους.

Ἐπαρχία Μονοφασιῶν. Πρωτεύουσα εἶναι ὁ **Πάργος** μὲ 800 κατοίκους. Ἄλλη κωμόπολις εἶναι ὁ **Χάρακας** (1000).

Ἐπαρχία Πεδιάδος. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Καστέλλι** μὲ 1000 κατοίκους καὶ κωμοπόλεις τὰ **Μάλλια** μὲ 1200 καὶ ὁ **Μαχῶς** μὲ 2000.

Ἐπαρχία Πυργιωτίσσης. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ κωμόπολις **Βόρροι** μὲ 700 κατοίκους.

4. **Νομὸς Λασηθίου.** Ὁ νομὸς Λασηθίου ἔχει ἔκταση 1726 τετρ. χιλιόμετρα καὶ 75 χιλ. κατοίκους. Διο-

Ἡ μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου.

ρεῖται σὲ πέντε ἐπαρχίες: **Λασηθίου, Ἱεραπέτρας, Μεγαμβέλου, Σητείας καὶ Βιάννου.**

Ἐπαρχία Λασηθίου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ὁ **Ἅγιος Νικόλαος** μὲ ἄφαιτο καὶ εὐρύχωρο λιμάνι. Στὴν πόλη αὐτὴ ἔδρευον ὁ Νομάρχης καὶ οἱ ἄλλες ἀρχὲς τοῦ νομοῦ. Ἐχει ἄφαιτες οἰκοδομὲς καὶ ἄφαιτος δρόμος. Κάτοικοι 2 χιλιάδες. Ἄλλη κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας εἶναι οἱ **Τερεμάδες** (1300).

Ἐπαρχία Ἱεραπέτρας. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Ἱεραπέτρα** μὲ 4 χιλ. κατοίκους. Κωμοπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι οἱ **Μάλλες** μὲ 1100 κατοίκους καὶ ἡ **Ἀναγολή** (1000).

Ἐπαρχία Μεγαμβέλου. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Νεάπολις** μὲ 2600 κατοίκους.

Ἐπαρχία Βιάννου. Πρωτεύουσα ὁ **Ἄνω Βιάννος** μὲ 1300 κατοίκους.

Ἐπαρχία Σητείας. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Σητεία** μὲ 2500 κατοίκους.

Ἱστορία τῆς Κρήτης. Στὴν Κρήτη ἀναπτύχθηκε ὁ ἀρχαιότερος Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἀπὸ τὸ 2500 ἕως τὸ 1200 π. Χ. Οἱ τέχνες ἦσαν πολὺ ἀνεπτυγμένες, ἴδιος ὁ τρόπος μὲ τὸν ὀπίθω ἔχτιζαν τ' ἀντικράτων. Τὰ περιφημότερα ἀντικράτα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι τῆς **Κνωσῶς** καὶ τῆς **Φαισσοῦ**. Στὴν Κνωσὸ ὄπτηρε κατὰ τὴ μυθολογία καὶ ὁ **Μινώταυρος** ποὺ τὸν ἐκότρωσε ὁ **Θησεύς**.

Οἱ Κρήτες ἔλαβαν μέρος στὸν Τρωϊκὸ πόλεμο μὲ ἀρχηγὸ τὸ βασιλεῖα τοὺς **Ἰδομενεά**.

Ἡ Κρήτη ἀργότερα ὑποτάχθηκε ἀπὸ τοὺς **Ρω-**

ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΘΕΡΜΑΪΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ

ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

A'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Όση και έκταση. *Δυτική Μακεδονία* είναι το τμήμα της Ελλάδος που βρίσκεται προς βορράν της Θεσσαλίας και ανατολικά της Ήπειρου, ορίζεται από το βόρειο μέρος του από τη Γηραιά Χαλθία και από μερικώς τμήμα της Μακεδονίας, ως τη γραμμή των όρων Βέρμιο και Παϊκόν. Το τμήμα αυτό έχει έκταση 12612 τετρ. χιλμ.

Όρη. Τα όρη της γεωγραφικής αυτής περιοχής είναι: Ο *Σπιός*, που έχει ύψος 1800 μέτρα, το *Βόϊον* (2500), τα *Χάσια* (1400), το *Βίτσι* (2050), ο *Βαρνός* (2300), τα *Καμβούνια* (1800), το *Βέρμιο* (2050), ο *Βόρας* (2500) και το *Πάϊκον* (1650).

Θερμοκρασίες και βροχές. Η *Φλώρινα* βρίσκεται σε ύψος 700 μέτρα. Γι' αυτό εκεί ο χειμώνας είναι πολύ ψυχρός και το καλοκαίρι θροσρό. Το χειμώνα η θερμοκρασία κατεβαίνει στους 2 βαθμούς (+2°) και το καλοκαίρι δεν ανεβαίνει περισσότερο από 20° (+21°). Η ουνθηθαμένη (μέση) θερμοκρασία της περιοχής Φλωρίνας είναι 11 βαθμοί (+11°). Στην περιφέρεια της Κοζάνης η θερμοκρασία είναι λίγο μεγαλύτερη (+13°). Στις περιφέρειες της Έδεσσας και των Γιαννιτιτών η μέση θερμοκρασία είναι +14°. Γενικώς η μέση θερμοκρασία της Δυτικής Μακεδονίας είναι +12°.

Προς τα δυτικά όσωνα της Δυτικής Μακεδονίας ύψωνονται μεγάλα βουνά, που κρατούν πολλούς ύδατους, από εκείνους που φέρνουν οι δυτικοί άνεμοι από το Ίόνιο πέλαγος και οι ανατολικοί από το Θερμαϊκό κόλπο. Πολλοί ύδατοι σχηματίζονται και από την εξάτμιση των λιμνών της Πρέσπας, Οστροβού και της Καστοριάς. Όλοι αυτοί οι ύδατοι, όταν φθάνουν στα όρη της Δυτικής Μακεδονίας κρυώνουν, συμπυκνώνονται και μεταβάλλονται σε βροχές. Γι' αυτό στο μέρος αυτό της πατρίδας μας το ύψος της βροχής φθάει στους όδοντα ως ενενήντα πόντους (0,80 - 0,90 μ.). Στο κέντρο της Δυτικής Μακεδονίας, όπου τα βουνά είναι χαμηλότερα, το ύψος της βροχής είναι 0, 70 - 0,80 μέτρο και στα ανατολικά όσωνα το ύψος της βροχής είναι ακόμα μικρότερο, 50 - 60 πόντους (0,50 - 0,60 μ.).

Ποταμοί και λίμνες. Οι πολλές βροχές και τα χιόνια του δυτικού ίδιως μέρους της Δυτικής Μακεδονίας σχηματίζουν πολλές και μεγάλες λίμνες. Τέτοιες

μαίνου, τούς *Αραβες*, τούς *Έκτεούς* και τούς *Τούρκους*. Ελευθέρωθηκε πάλι και ενώθηκε με την Ελλάδα στο 1912. Ποτέ όμως οι Κρητικοί δεν έπαψαν να αγωνίζονται εναντίον των διαφόρων κατακτητών για τη θλευθερία των και οι επαναστάσεις των ήταν πολύ συχνές. Όνομαστή έχει γίνει η Μονή 'Αρκαδίου από την επανάσταση του 1866.

Κατά τον τελευταίο πόλεμο η αντίσταση της Κρήτης εναντίον των Γερμανών κίνησε το θαυμασμό όλου του κόσμου. Το νησί έπαθε στην περίοδο της κατοχής μεγάλες καταστροφές.

Ήμερισις. Ο χάρτης της Κρήτης έχει με κλίμακα 1 προς 702.000 (1 : 702.000).

Ώσκήσεις:

1. Προς το βόρειο μέρος της Κρήτης βρίσκονται πέντε κόλποι που έχουν το όνομα των πόλεων που είναι χτισμένες στα παράλια τους. Οι μαθητές να βρουν και να ονομασούν τους κόλπους αυτούς.

2. Να βρουν οι μαθητές τους ποταμούς της Κρήτης, τις πηγές των και τη διεύθυνση που ακολουθεί ο καθένας.

3. Μετρού τον χιόνι της τοφς δρόμους της Κρήτης και βέσσω τον όλοι μαζί έχουν μήκος 25 πόντους. Ποσό είναι το μήκος αυτό στην πραγματικότητα;

4. Τι γνωρίζετε από την ιστορία της Κρήτης; Οι μαθητές να γράψουν σχετική έκθεση.

είναι η *Μεγάλη Πρέσπα*, η *Μινωή Πράσινα*, η λίμνη του *Οστροβού* και η λίμνη της *Καστοριάς*.

Επίσης τα χιόνια και οι βροχές της ίδιως περιοχής σχηματίζουν διαφόρους ποταμούς, από τους οποίους, οι πιο σπουδαίοι είναι: ο *Ζιλιάκμος*, ο *Μογλενίτσας*, ο *Βόρας* και ο *Λονθίας*.

Έδαφος. Το έδαφος της Δυτικής Μακεδονίας είναι όρειο. Άνευσα όμως στα ψηλά βουνά της σχηματίζονται οροπέδια και κοιλάδες πολύ εύφορα. Το μεγαλύτερο οροπέδιο της περιοχής είναι το οροπέδιο της *Φλώρινας*, που έχει έκταση 180 τετραγ. χιλιομέτρων (180 έκτα. στρέμματα). Άλλο οροπέδιο σχηματίζεται στην περιοχή της *Πτολεμαίδας*. Δεξιά και αριστερά του ποταμού 'Αλιάκμονα σχηματίζονται εύφορες κοιλάδες. Εύφορη επίσης είναι και η πεδιάδα των *Γιαννιτιτών*, όση καλλιτερεύεται, γιατί μεγάλη έκταση από την πεδιάδα αυτή σκεπάζεται από βάλτους, μικρές λίμνες και έλη και δεν μπορεί να καλλιεργηθεί.

B'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα και εισόδημα. *Γεωργικά.* Στη Δυτική Μακεδονία καλλιεργούνται 1.500.000 στρέμματα γης, και παράγουν δημητριακά, όσπρια, καπνό, πατάτα και άλλα προϊόντα, που η αξία των φθάνει τα 750 εκατομ. προπολεμικές δραχμές.

Κτηνοτροφικά. Στην περιοχή αυτή τρέφονται μεγάλα ζώα περι τις 250 χιλ. και μικρά ζώα 1.500.000 που δίνουν εισόδημα κάθε χρόνο αξίας 1.700 εκατομ. προπολεμικές δραχμές.

Λαοικά. Τα δάση της Δυτικής Μακεδονίας πάνονυ με έκταση από 1.800.000 στρέμματα και δίνουν κάθε χρόνο εισόδημα από ξύλο, κάρβουνα, έλαια, και άλλα δασικά προϊόντα, αξίας 250.000.000 δραχμών.

Αλιευτικά. Από τη λίμνη της Καστοριάς ωφεύονται κάθε χρόνο 300 χιλ. όκαδες ψάρια, από τη λίμνη των Γιαννιτιτών 150 χιλ. και από τις άλλες λίμνες (Οστροβού, Πρέσπας) άλλες 150 χιλ. όκαδες. Η αξία των ψαριών αυτών φθάει τα 10 εκατομ. δραχμές.

Βιομηχανικά. Στη Φλώρινα λειτουργούν πολλά βιομηχανικά και βιοτεχνικά εργοστήρια. Στην Καστοριά λειτουργούν αλευρόμυλοι και ύφαντουργεία, ίδιως δε στην πόλη αυτή κατασκευάζονται περιφημα γουναρικά. Στη βιομηχανία των γουναρικών εργάζονται 2 χιλ. ειδικοί τεχνίτες. Διάφορα βιομηχανικά εργοστάσια και βιοτεχνικά εργοστήρια λειτουργούν και στην Κοζάνη, την Έδεσσα, τα Γιαννιττά και σε άλλες μικρότερες πόλεις. Τα προϊόντα των εργοστασίων και εργοστηρίων αυτών έχουν κάθε χρόνο αξία 250 εκατομ. προπολεμικές δραχμές.

Έν γενέτι το εισόδημα της Δυτικής Μακεδονίας, από γεωργικά, κτηνοτροφικά, δασικά, αλιευτικά και βιομηχανικά προϊόντα περνά τα 3 δισεκατομμύρια προπολεμικές δραχμές.

Σήμερα το εισόδημα αυτό είναι πολύ μικρότερο, γιατί η περιοχή αυτή της πατρίδας μας έπαθε μεγάλες καταστροφές κατά την περίοδο της κατοχής, ίδιως από τους Βουλγάρους.

Έμπορο. Η Δυτική Μακεδονία εξάγει κρέατα, τυριά, δερμάτια, έλαια, καπνό και γουναρικά αξίας 200 εκατομ. δρχ. και εισάγει ζάχαρη, ρύζι, εργαλεία, και άλλα έμπορεύματα αξίας επίσης 200 εκατομμυρίων δραχμών.

Συγκοινωνία. Οι σιδηρόδρομοι της Δυτικής Μακεδονίας έχουν μήκος 160 χιλόμετρα, οι δε αμαξιτοί δρόμοι της έχουν μήκος 680 χιλιόμετρα. Πολλοί όμως από τους δρόμους αυτούς είναι σήμερα άχρησιμοποίητοι από την καταστροφή ίδιως των γεφυρών.

Ώσολίες των κατοίκων. Από τους κατοίκους

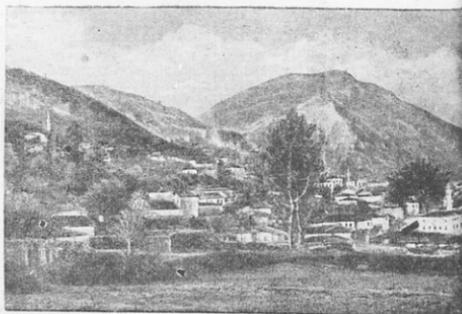
Ἡ Βέροια.

Ἡ Κοζάνη.

Ἡ Ἔδεσσα.

Τὰ Σέρβια.

Ἡ Καστοριά.

Γέφυρα τοῦ Ἀλιάκμονος
κοντὰ στὰ Σέρβια.

της Δυτικής Μακεδονίας οι εργαζόμενοι φτάνουν τις 200 χιλιάδες περίπου, από τους οποίους οι περισσότεροι άσολογούν στη γεωργία, τη βιομηχανία και την κτηνοτροφία, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Γεωργία	130.000	Κτηνοτροφία	15.000
Βιομηχανία	20.000	Διάφορα άλλα επαγγέλματα	30.000

Γ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Η Δυτική Μακεδονία διαίρεται σε τέσσερεις νομούς, τους έξης: **Φλωρίνης, Καστοριάς, Πέλλης** και **Κοζάνης**, έχει δε περί τις 450 χιλ. κατοίκους.

1. Νομός Φλωρίνης. Ο νομός αυτός αποτελείται από μία έπαρχία, την έπαρχία **Φλωρίνης**. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι η **Φλώρινα**. Στην πόλη αυτή λειτουργούν αλευρόμυλοι, ύφαντουργεία, τυροκομεία και άλλα εργοστάσια. Είναι έθρα του νομαρχη και άλλων αρχών.

Όλογυρα από την πόλη βρίσκονται δασοδή ύψώματα, έχει ώραιες οικοδομές και ώραιους δρόμους. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 15 χιλ. Άλλες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι: ο **Άγιοι Γερμανοί**, το **Άγιογερμανικό**, το **Μπιόφι**, το **Άρμενοχώρι**, η **Βενή**, το **Πολυπόρο**, το **Αμύναιον**, το **Συνό Νεό**, κ.ά.

2. Νομός Καστοριάς. Καί ο νομός αυτός αποτελείται από μία έπαρχία, την έπαρχία **Καστοριάς**. Πρωτεύουσα είναι η **Καστοριά**, χτισμένη επάνω σε μία χερσόνησο, που προχωρεί άρκετά μέσα στην ομόρμη λίμνη. Τα σπίτια της Καστοριάς είναι χτισμένα τό ένα πίσω και ψηλότερα από τό άλλο, ώστε να τό βλέπη όλα ο ήλιος. Μόνο δύο είναι χτισμένα τό ένα πολύ κοντά στο άλλο και γι' αυτό οι δρόμοι είναι πολύ στενοί και στρωμένοι με πέτρες.

Στην Καστοριά συγκεντρώνουν οι έμποροι τό δέρματα διαφόρων άγριων ζώων, άλεπούς, υαφίτσας κλπ. Τα δέρματα αυτά τό κατεργάζονται σε ειδικά εργοστάσια και κάνουν ώραια γουναρικά. Καί τό μικρότερο κομμάτια από τό δέρματα αυτά δεν πηγαίνουν άχρηστα. Τά μαξούτα, τό ράβουτο τό ένα με τό άλλο και κατασκευάζουν και με αυτά γουναρικά, που είναι βέβαια φηγιότερα από τις χιόνες που γίνονται με άλλω κληρα δέρματα. Η βιομηχανία αυτή άποσπώλει 2 χιλ. εργάτες. Πολλοί επίσης από τους κατοίκους της Καστοριάς άσολογούνται με τό ψάρεμα στη λίμνη και στροφιδούν με ψάρα όλα τά χωριά της περιοχής. Οι κάτοικοι της φτάνουν τις 12 χιλ.

Άλλες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι: **Άγιοσ Όρεσιών**, **Βογασιών**, **Κορησός**, **Κλεισούρα**.

3. Νομός Κοζάνης. Ο νομός αυτός έχει έκταση 6362 τετρ. χιλιάδι, και 207 χιλ. άδες κατοίκους. Διαίρεται σε 4 έπαρχίες: **Κοζάνης**, **Έορδαίας**, **Βοΐου** και **Γρεβενών**.

Έπαρχία Κοζάνης. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι η **Κοζάνη**. Είναι χτισμένη σε ύψος 730 μέτρα. Είναι έθρα του νομαρχη και άλλων πολιτικών και στρατιωτικών αρχών. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 15 χιλιάδες.

Άλλες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι: τό **Σέγβια**, τό **Καταφύγιον**, ή **Βελβινθός** κ. ά.

Έπαρχία Έορδαίας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι η **Πτολεμαΐδα** με 8 χιλ. κατοίκους.

Άλλες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι τό **Μαυροδένδρο**, τό **Αμύγδαλα**, **Ευπύριον**, **Βλάση**, **Πέριδα**.

Έπαρχία Βοΐου. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι η **Σιάστια** με 7 χιλ. κατοίκους.

Άλλες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι ή **Έρατύρα**, ή **Γαλιανή**, ή **Νεάπολις**, τό **Πεντάλοφον**.

Έπαρχία Γρεβενών. Πρωτεύουσα είναι τό **Γρεβενά** με 4 χιλ. κατοίκους.

Άλλες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι ή **Δεσκάτη** (4 χιλ.) και ή **Κρανιά**.

4. Νομός Πέλλης. Ο νομός αυτός έχει έκταση 2954 τετρ. χιλιάδι, και 120 χιλ. κατοίκους. Διαίρεται σε τρεις έπαρχίες: **Άμυοτιάς**, **Γιαννιτσών**, **Έδέσσης**.

Έπαρχία Έδέσσης. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι ή **Έδεσσα**. Η πόλη αυτή είναι χτισμένη στις δύο όχθες του ποταμού Βόδα. Ο ποταμός αυτός σχηματίζει πολλούς καταρράκτες και πριν να μηθ στην Έδεσσα και αφού βγη από την Έδεσσα. Με τό νερά των καταρρακτών αυτών κινούνται πολλά βιομηχανικά εργοστάσια, αλλά και κατόπι χρησιμοποιούνται για να ποτίσουν άρκετά λιβάδια και άλλες καλλιεργήσιμες έκτάσεις. Όλογυρα από την Έδεσσα άθραουν πολλοί κήποι γεμάτοι όποροφόρα δέντρα και λαχανικά.

Μέσα στην πόλη λειτουργούν πολλά εργοστάσια και έργαστήρια. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 15 χιλ. Είναι έθρα του Νομαρχη και άλλων πολιτικών και στρατιωτικών αρχών. Κομποπόλεις της έπαρχίας είναι τό **Μεσημέρι**, ή **Άγος**, ή **Άγισσα**, ή **Σκώδρα**.

Έπαρχία Αμυοτιάς. Πρωτεύουσα είναι ή **Άρδεια** με 2500 κατοίκους.

Άλλες κομποπόλεις είναι τό **Έξαπλάσιον**, τό **Εύρωπο**, τό **Νώτιο**, ή **Πρόμαχο**.

Έπαρχία Γιαννιτσών. Πρωτεύουσα είναι τό **Γιαννιτσά**. Είναι χτισμένη στην πεδιάδα, κοντά στη λίμνη Λουδιά, σε ύψος 50 μέτρων. Έχει 10 χιλ. κατοίκους.

Κομποπόλη της έπαρχίας είναι οι **Άγιοι Απόστολοι** (ή αρχαία **Πέλλα**) με 2 χιλ. κατοίκους.

Σημειώσεις: α) Ο χάρτης της Δυτικής Μακεδονίας έχει γίνει με χιλιάδα ένα προς 690 χιλιάδες (1 : 690.000).

β) Τά Γιαννιτσά ενώνονται με άμμοτό δρόμο με τη Θεσσαλονίκη. Ο δρόμος αυτός δεν σημειώνεται στο χάρτη κατά λάθος.

γ) Από τη λίμνη Πρέσπα ένα μέρος άνήκει στην Ελλάδα, άλλο στην Αλβανία και άλλο στη Σερβία.

δ) Ο χάρτης παρουσιάζει πέντε ζωνοσημειώσιμους μήθρους με διαφορετική απόσταση. Τό πιο λευκό έχει ύψος μέχρι 500 μέτρα, τό πιο σκούρο 500—1000, τό πιο σκούρο 1000—1500, τό πιο σκούρο 1500—2000 και τό κατώτατο πάνω από 2000.

Άσκήσεις :

α) Ένας μαθητής να παρακολουθήση με τό δάχτυλό του τον ποταμό Αλιάκμονα και να ποιηθήση ποιές φράσεις άλλάξης διεύθυνση ο ποταμός και ποιές ποις κατεύθυνση και να αναφέρει ποιές πόλεις και κομποπόλεις βρίσκονται δεξιά και άριστερά του ποταμού.

β) Για να ταξιδένη κανείς από τη Θεσσαλονίκη στην Έδεσσα και από εκεί στην Κοζάνη, από ποιές πόλεις θα περάση με σιδηρόδρομο και από ποιές με αυτοκίνητο;

γ) Η περιφέρεια Γιαννιτσών λέγεται πεδιάη ή κάτο Δυτική Μακεδονία, ή δε περιφέρεια Κοζάνης και Φλωρίνης λέγεται όρεινη ή άνω Δυτική Μακεδονία. Από ποιού στενά θα περάσιμε από τη μία Μακεδονία στην άλλη; Ένας μαθητής να δείξη τά στενά αυτά.

δ) Οι μαθητές να καθορίσουν τις διευθύνσεις του Βορείου και του Βόβα.

ε) Ποιά άσχαία πόλη σημειώνεται στο χάρτη και τι ξέρουν οι μαθητές γι' αυτήν;

ΜΕΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Όση και έκταση. Το τμήμα αυτό της πατρίδος μας βρίσκεται ανατολικά της γραμμής που σχηματίζουν τα όρη *Όλυμπος, Κομβούνια, Βόρμον*, και τα ελαφύ μέρη της πεδιάδος των Γιαννιτσών και το όρος *Πάϊον*, που τη χωρίζουν από τη Δυτική Μακεδονία. Από το βόρειο μέρος χωρίζεται από τη Νοτιοσλαβία και Βουλγαρία με τα όρη *Πάϊον, Κερκίνη, Όσθλο* και *Ριζάρη*. Ανατολικά του έχει τη Δυτική Θράκη και από τα νότια βρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος που σχηματίζει πολλούς κόλπους.

Όρη. Ο *Όλυμπος* με ύψος 2915 μέτρα, το *Βέλιο* (2030), το *Πάϊον* (1650), η *Κερκίνη* (Μπέλες) με (2000), το *Μονόλιον* (1900) και η *Ριζάρη* (1830). Στο εσωτερικό της χώρας και προς τα νότια μέρη βρίσκονται άκωχη τα όρη *Παγγαίο* με ύψος 1950 μέτρα, *Χορτιάτης* (1200) και *Άθως* (Άγιο Όρος).

Θερμοκρασίες και βροχές. Η Μακεδονία αποτελεί μιά από τις πιο βόρεινες χώρες της Ελλάδας. Έπομένως πρέπει η θερμοκρασία στην περιοχή αυτή να είναι μικρότερη απ' ό,τι είναι στη νότια Ελλάδα.

Έτσι η Δράμα, οι Σέρρες και το Σιδηρόκαστρο έχουν μέση θερμοκρασία 14 ως 15 βαθμούς (+ 14°—

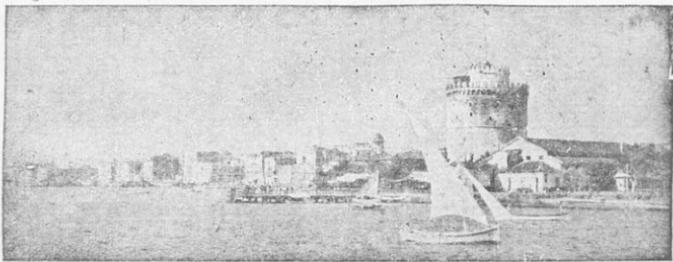
μικρή έκταση μόνο, κατάλληλη για καλλιέργεια. Σ' όλο το μήκος του Άξιου ποταμού σχηματίζεται μιά εύφορη κοιλάδα. Η περιοχή της *Χαλκιδικής* είναι όρεινη. Επίσης ένα τμήμα ανάμεσα στο *Λαγκαδά* και τη *Νεγρίτα* είναι όρεινο. Στις περιφέρειες *Μαγιάς, Σερρών* και *Σιδηροκάστρου* σχηματίζονται μεγάλες και πολύ εύφορες πεδιάδες.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα και εισόδημα. Γεωργικά. Τα έδαφη που καλλιεργούνται στην Ανατολική Μακεδονία έχουν έκταση 5.500.000 στρέμματα, ή δέ άξια των προϊόντων που παράγονται εκεί φθάνει τα 4 δισεκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. Η παραγωγή και η άξια των κυριωτέρων προϊόντων φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Προϊόντα	Άξια σε δραχ.	Προϊόντα	Άξια σε δραχ.
Καπνός	2.500.000.000	Μπρούτακι	60.000.000.000
Δημητριακά	1.300.000.000	Κηπευτικά	25.000.000.000
Όσπρια	200.000.000	Σταφύλια	5.000.000.000
Σανός	60.000.000		

Κτηνοτροφικά. Τα ζώα της Μέσης και Ανατολικής Μακεδονίας, όπως πριν από τον πόλεμο, έφθανον σε άρ-

Θεσσαλονίκη (ή προκυρία) και ο Λευκός Πύργος).

+15°). Οι πόλεις Καβάλα και Θεσσαλονίκη, που βρίσκονται κοντά στη θάλασσα, έχουν μέση θερμοκρασία +16°—+17°. Γενικά η μέση θερμοκρασία της Μέσης και Ανατολικής Μακεδονίας είναι +16°. Πραγματικά λοιπόν η Μακεδονία είναι μάλλον ψυχρή χώρα.

Τα όρη του εσωτερικού είναι λίγα και γαυλά. Γι' αυτό δεν κρατούν πολλούς από τους υδρατικούς που φθάνουν στο εσωτερικό της χώρας. Γι' το λόγο αυτό και οι βροχές είναι λίγες. Το ύψος της βροχής που πέφτει στη Μέση και Ανατολική Μακεδονία μόλις περνά τους 50 πόντους (0,50 μ.).

Ποταμοί και λίμνες. Στη Δυτική Μακεδονία, όπως είπαμε, βρέχει πολύ. Οι ποταμοί που σχηματίζονται από τις βροχές αυτές, γιά να χυθούν στη θάλασσα, περνούν από τη Μέση Μακεδονία, όπως είναι ο *Αλιάκμονας* και ο *Λούδιας*. Μεγάλοι ποταμοί σχηματίζονται επίσης στη Νοτιοσλαβία και Βουλγαρία. Και οι ποταμοί αυτοί γιά να χυθούν στη θάλασσα περνούν από τη Μέση και Ανατολική Μακεδονία. Τέτοιοι ποταμοί είναι: ο *Αξιός*, ο *Σερρώνιας* και ο *Νέστος*. Οι λίμνες που σχηματίζονται στη γεωγραφική αυτή περιοχή είναι: του *Αργάνου*, του *Αιανόβου*, του *Λαγκαδά*, η *Βόλβα*, η *Κερκινιάς*, της *Δοϊράνης*. Και έλη πολλά σχηματίζονται στις εκβολές των ποταμών.

Έδαφος. Στην περιφέρεια της *Κατερίνης* σχηματίζεται η εύφορη πεδιάδα της *Πεντιάς*, που ποτίζεται από πολλά ποτάμια. Στις εκβολές των ποταμών Αλιάκμονα και Άξιου σχηματίζεται επίσης μιά μεγάλη πεδιάδα, που όμως έχει πολλούς βάλτους και έλη και

κετά εκατομμύρια κεφάλια, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Ετήσι ζώων	Άριθ.	Ετήσι ζώων	Άριθ.
Βόδια	280.000	Πρόβατα	800.000
Άλογα	50.000	Κατσίκια	500.000
Μουλάρια	20.000	Χοίροι	100.000
Γαϊδούρια	70.000	Πουλερικά	2.000.000

Το εισόδημα των ζώων αυτών περνούσε κάθε χρόνο τα 3 δισεκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. Σήμερα ο αριθμός των ζώων αυτών είναι μικρότερος, γιάτι κατά την γέθρική κατοχή, το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής αυτής είχε καταληφθή από τους Βουλγάρους, που έρπαξαν πολλά από τα ζώα αυτά και έπροζένησαν και μεγάλες καταστροφές στον τόπο.

Λαϊκά. Τα δάση της Μέσης και Ανατολικής Μακεδονίας πίνονυν μιάν έκταση από 6.200.000 στρέμματα και αποτελούνται από δέντρα που δίνουν καλή έλαια όπως καστανιά, δρυς, βρύς και βελανιδιάς. Τα προϊόντα των δασών αυτών φθάνουν την άξια των 800 εκατομ. προπολεμικών δραχμών.

Άλιευτικά. Στους κόλπους της Μέσης και Ανατολικής Μακεδονίας, στη λιμνοθάλασσα της Καβάλλας και τις λίμνες της περιοχής φερεούνται κάθε χρόνο ψάρια 1.500.000 οκάδων, που φθάνουν σε άξια τα 30 εκατομμύρια δραχμές.

Βιομηχανικά. Στη Θεσσαλονίκη λειτουργούν πολλά βιομηχανικά έργοστάσια, που τα προϊόντα των

Έχουν αξία 100 εκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. Στη Βέροια και στη Νάουσα λειτουργούν πολλά έργοστάσια, που κινούνται με τὰ νερά τῶν καταρρακτῶν καὶ ἡ αξία τῶν προϊόντων τῶν φθάνει τὰ 500 εκατομμύρια δραχμές. Ἐπίσης στὰς Σέρρες, στὴν Καβάλα καὶ στὴ Δράμα λειτουργοῦν πολλὰ ἐργοστάσια, πού ἡ αξία τῶν προϊόντων τῶν φθάνει τὰ 1000 εκατομμύρια δραχμές. Στις τελευταίες αὐτὲς πόλεις πολλὰ ἐργοστάσια ἔχουν καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

Γενικὰ τὸ εἰσοδήμα τῆς Μέσης καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας φθάνει τὰ 10 δισεκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς, ἀν καὶ σήμερα εἶναι πολὺ κατώτερο.

Ἐμπόδιο. Ἡ Μέση καὶ Ἀνατολικὴ Μακεδονία παράγει καὶ ἐξάγει κανόνι, δέρματα, ὑφάσματα, εἰσάγει δὲ μηχανήματα, ἄλευρο, φάρμακα καὶ ἀποικιακὰ πού δὲν παράγει ὁ τόπος.

Ἡ αξία τῶν ἐξαγομένων προϊόντων εἶναι 3 δισεκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς, ἡ δὲ αξία τῶν εἰσαγομένων 21½ δισεκατομμύρια. Ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγή γίνεται κυρίως ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Καβάλλας.

Συγκοινωνία. Οἱ ἀμείλιτοι δρόμοι τῆς Μέσης καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν μήκος 1000 χιλιομ., οἱ δὲ ἀσφальτοδρομικοὶ γραμμῆς 600 χιλιόμετρα. Μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης ὑπάρχει ἐπίσης ἀεροπορικὴ συγκοινωνία. Ἐπίσης πυκνὴ εἶναι ἡ συγκοινωνία ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Καβάλλας μετὰ ἀμπόλους καὶ καϊκία.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τοὺς ἐργαζομένους κατοίκους τῆς Μέσης καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, πού φθάνουν τὶς 500 χιλιάδες, οἱ περισσότεροὶ ἀσχολοῦνται στὴ γεωργία, τὴ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ κτηνοτροφία, ὅπως φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα:

Γεωργία.	260.000	Κτηνοτροφία.	25.000
Βιομηχανία.	100.000	Μεταφ.-Συγκοινωνία	5.000
Ἐμπόριο.	40.000	Ἄλλα ἐπαγγέλματα	45.000

Γ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Ἡ Μέση καὶ Ἀνατολικὴ Μακεδονία ἔχει 1.150.000 κατοίκους καὶ διαιρεῖται εἰς 7 νομοὺς: **Θεσσαλονίκης, Ἡμαθίας, Χαλκιδικῆς, Κιλίκης, Καβάλλας, Σερῶν** καὶ **Δράμας.**

1. **Νομὸς Θεσσαλονίκης.** Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει ἔκταση 6.000 τετρ. χιλιόμετρα καὶ περὶ τῆς 600 χιλ. κατοίκους, διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς ἐπαρχίες.

Ἐπαρχία Θεσσαλονίκης. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ ὅλου τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Θεσσαλονίκη.** Ἐχει εὐρύχωρο λιμάνι καὶ προσεταιρεῖται ἀπὸ τὸ φρούριό τοῦ **Καρὰ Πλαγίου.** Ἐχει σημαντικὴ βιομηχανία καὶ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνηση. Ἡ πόλη εἶναι χιλιόμετρα ἔπάνω σὲ νέο σχέδιο, με ὄρατους καὶ πλατεῖες δρόμους καὶ σὲ νέο σχέδιο, εἶναι ἔβρα Γενικῆς Διοικήσεως, μεγάλης οἰκοδομῆς. Ἐπίσης ἔβρα Γενικῆς Διοικήσεως, ἔβρα Νομάρχου, Σώματος Στρατοῦ καὶ ἄλλων ἀνωτέρων δημοσίων Ἀρχῶν. Ἐχει Πανεπιστήμιον, Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, Γυμνάσια, Ἐμπορικὴ καὶ Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴς. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τῆς 350 χιλιάδες.

Οἱ σπουδαιότερες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι: τὸ **Ἀβροτοχώρι** μετὰ 3000 κατοίκους, τὸ **Βαθύλακκο** (2000), τὸ **Βαλιμάδα** (1500), τὰ **Βασιλικά** (2500), τὸ **Γέφυρα** (2000), τὸ **Γιδά** (1200), τὸ **Δεμνὸ** (2200), τὸ **Λεγὴ** (1700), τὸ **Ἐπαρωγὴ** 4 χιλ., τὰ **Κύματα** (1700), τὸ **Μελισσοχώρι** (1600), τὸ **Πλάτ** (1000), τὸ **Πυλαία** (3600), τὸ **Χαλκιάστρα** (3600).

Ἐπαρχία Λαγκαδῶν. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὁ **Λαγκαδῶν.** Ἡ πόλη ἔχει ὄλαυρα πολλοὺς λαχανοκήπους πού φθάνουν περίπου τὰ 1000 στρέμματα. Τὰ λαχανικὰ τῶν κήπων αὐτῶν συγκεντρώνονται στὸν Λαγκαδῶν καὶ στέλλονται ἐπὶ Θεσσαλονίκην. Κοντὰ στὴν πόλη ὑπάρχουν καὶ ἱαματικὰ λουτρά (μπάνια)

γὰ τοὺς ρευματισμοὺς. Ἡ πόλη εἶναι νέα, με ὄρατο σχέδιο καὶ ὄρατες οἰκοδομῆς. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τὶς 7 χιλ.

Οἱ κυριώτερες πόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι: ἡ **Ἀσσηρος** μετὰ 1500 κατοίκους, τὸ **Βεργίσιον** (1500), τὸ **Ὄσσα** (1800) καὶ τὸ **Σοχὸς** 4 χιλ.

Ἡμερίσιον. Τὸ **Βεργίσιον** κατὰ λάθος ἐγράφηκε Βεργίσιον ἐπὶ τὴν χάρτη καὶ μάλιστα μετὰ ἐπὶ τοῦ νομοῦ **Κιλίκης.**

2. **Νομὸς Ἡμαθίας (Βεροίας).** Ὁ νομὸς αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ἐπαρχία. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Βέροια**, χιλιόμετρα εἰς ὄθος τῶν **Τεμποκόμων** ποταμοῦ. Ἐπίσης πολλὲς πηγὲς ἀναβροῦν κοντὰ στὴν πόλη. Μετὰ τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ κινεῖται πολλὰ ἐργοστάσια. Ἐπίσης πολλοὶ κήποι πού ὑπάρχουν γύρω ἀπὸ τὴν πόλη ποτίζονται μετὰ τὰ νερά αὐτὰ καὶ παράγουν ἄφθονα λαχανικά. Ἡ Βέροια εἶναι πόλη βιομηχανικὴ καὶ γεωργικὴ, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς φθάνουν τῆς 16 χιλ.

Ἄλλες σημαντικὲς πόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Νάουσα**. Γύρω ἀπὸ τὴν πόλη αὐτὴ τρέχουν ἄφθονα νερά καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν πόλη περὶ τὸ ποταμὸν **Βάνας**, πού σχηματίζει πολλοὺς καταρρακτῆς, καὶ ἐξ αὐτῶν νερῶν καταρρακτῶν αὐτῶν κινεῖται καὶ ἐξ αὐτῶν πολλὰ ἐργοστάσια, ἰδίως ὑφαντουργία. Οἱ κάτοικοι τῆς Νάουσας φθάνουν τῆς 11 χιλ.

3. **Νομὸς Κιλίκης.** Ὁ νομὸς αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐπαρχίας: **Κιλίκης** καὶ **Γαιονίας.**

Ἐπαρχία Κιλίκης. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Κιλίκης** χιλιόμετρο εἰς ὄθος 300 μέτρων. Ἡ περιοχή αὐτὴ εἶναι πολὺ εὐφορὴ καὶ ἔχει ἀρκετὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τῆς 8 χιλ.

Σπουδαία κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ **Πολύκαστρο** μετὰ 2 χιλ. κατοίκους.

Ἡμερίσιον. Ἡ κομποπόλεις **Ἀκόσι** ἀνήκει ἐπὶ τὴν ἐπαρχία **Λαγκαδῶν**. Κατὰ λάθος ἐμπίηκε ἐπὶ τὴν ἐπαρχία **Κιλίκης.**

Ἐπαρχία Γαιονίας. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Γουμνίστα** μετὰ 5 χιλ. κατοίκους. Ἄλλες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Ἄεισιπολη** μετὰ 2 χιλ. κατοίκους, ὁ **Ἅγιος Πέτρος**, ὁ **Εὐφώσιος**, ἡ **Ἰσομένη.**

4. **Νομὸς Χαλκιδικῆς.** Ὁ νομὸς αὐτὸς πᾶναι τὴν χερσόνησο τῆς **Χαλκιδικῆς** καὶ ἔχει ἔκταση 3230 τετρ. χιλμ. μετὰ 75 χιλ. κατοίκους, διαιρεῖται δὲ εἰς δύο ἐπαρχίας: **Χαλκιδικῆς** καὶ **Ἀγνίας.**

Ἐπαρχία Χαλκιδικῆς. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ὁ **Ποτύγιος**. Στὴν κομποπόλιν αὐτὴ ἀμείλιτη ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταφασκόληκα καὶ ἡ μελισσοκομία. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τῆς 3 χιλιάδες.

Ἄλλες κομποπόλεις τῆς ἐπαρχίας εἶναι: ἡ **Ἀνθεμόνους** μετὰ 3 χιλ. κατοίκους, ὁ **Ἅγιος Νικόλαος** (1700) ἡ **Βάλτα** (1700), ἡ **Ν. Καλλιέργεια** (1500), τὰ **Ὀρμηλία** 2 χιλ., ὁ **Ταξάκης** (1100), τὸ **Συμά** 2 χιλ.

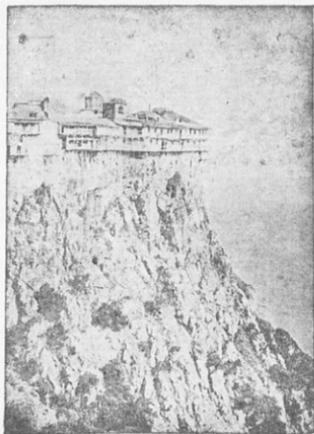
Ἐπαρχία Ἀγνίας. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Ἀγνία** μετὰ 3 χιλ. κατοίκους. Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι ἡ **Γερισσοῦς** μετὰ 2000 κατοίκους, ὁ **Σταυρὸς** (1200) καὶ ἡ **Σερατεινή** (1300).

Ἅγιον Ὄρος. Στὴν περιοχή τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς ὑπάρχει καὶ τὸ **Ἅγιον Ὄρος** ἢ **Ἄθως**. Τὸ Ἅγιον Ὄρος κατοικεῖται ἀπὸ 5 χιλ. καλογηγῶν. Ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν κατοικοῦν ἐκεῖ, παρὰ μόνο ὁ Διοικητὴς πού στέλνει τὸ Κράτος καὶ μερικὸ ὑπάλληλοι. Οἱ καλόγεροι αὐτοὶ κατοικοῦν εἰς 20 Μοναστήρια. Πρωτεύουσα τοῦ Ἅγιου Ὄρους εἶναι ὁ **Καρυῖς** μετὰ 300 κατοίκους καλογηγῶν, λίγους ἐμπόρους, λίγους τεχνίτες καὶ λίγους ὑπάλληλους. Γυναίκες δὲν κατοικοῦν ἐκεῖ.

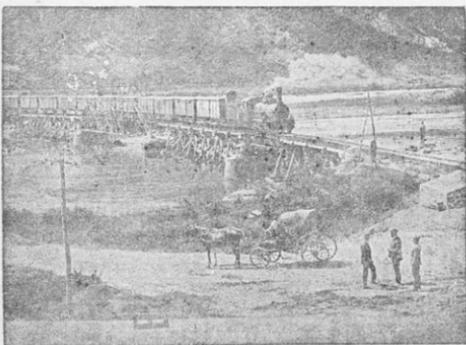
5. **Νομὸς Καβάλλας.** Ἐχει ἔκταση 2154 τετραγ. χιλιόμετρα καὶ 130 χιλ. κατοίκους, διαιρεῖται δὲ εἰς 4 ἐπαρχίας: **Καβάλλας, Παγγαίου, Νέστου** καὶ **Θάσου.** **Ἐπαρχία Καβάλλας.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Καβάλλα.** Ἐχει ὄρατο λιμάνι καὶ ἐπικοινωνεῖ ἀπὸ αὐτὸ μετὰ λιμάνια τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν. Στὴν Καβάλλα συγκεντρώνονται ὄλα τὰ καπνὰ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, γὰρ νὰ σταλοῦν ἐπὶ ἐξωτερικῶν. Προσὸ σταλοῦν ὄμως οὐσκευάζονται εἰς κατάλληλα δέματα

Ἡ Θεσσαλονίκη ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Ἅγιον Ὄρος (τὸ μοναχῆρι ΣιμωνοςΠέτρας).

Ὁ ποταμὸς Στρομῶν στὴν περιοχὴ Σερρῶν.

Αἱ Σέρραι.

Ἡ Καβάλλα.

Ἡ Δράμα.

Επίσης από το λιμάνι της Καβάλλας εισάγονται όλα τα εμπορεύματα που χρειάζεται το εσωτερικό της Ανατολικής Μακεδονίας. Γενικά η Καβάλλα είναι πόλη εμπορική και βιομηχανική. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 60 χιλιάδες. Αξιόλογη κωμόπολη της επαρχίας είναι ο **Ζυγός** με 2 χιλ. κατοίκους.

Επαρχία Παγγαίου. Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι το **Περάκι** με 5 χιλ. κατοίκους. Άλλες κωμοπόλεις είναι οι **Έλευθερος** (1100), ή **Μεσορόπη** (8χι Μεσορόπη όπως την έχει ο χάρτης) (1300), ή **Μουσθένη** (1800) και ή **Νικησιανή** (2500).

Επαρχία Νέστου. Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι ή **Χρυσούπολη** με 1700 κατοίκους.

Επαρχία Θάσου. Η επαρχία αυτή αποτελείται από το νησί **Θάσο** και έχει πρωτεύουσα το **Λιμένα** με 1300 κατοίκους. Άλλες κωμοπόλεις της επαρχίας είναι ή **Παναγιά** (1200) και ο **Θεολόγος** (2000).

6. Νομός Δράμας. Έχει έκταση 3494 τετρ. χιλιόμετρα και 125 χιλ. κατοίκους, διαιρείται δε σε δύο επαρχίες: **Δράμας** και **Νευροκοπίου**.

Επαρχία Δράμας. Πρωτεύουσα της επαρχίας και του νομού είναι ή **Δράμα**, με πολλά βιομηχανικά εργοστάσια, αποτελεί δε το κέντρον του εμπορίου της περιοχής. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 40 χιλ.

Σημαντικές κωμοπόλεις της επαρχίας είναι: το **Δοξίνο**, ή **Καλλιθέα**, ο **Νικηφόρος**, ή **Πρωσοστάνη**, ή **Χωριστή** κ. ά.

Επαρχία Νευροκοπίου. Πρωτεύουσα είναι το **Κάτω Νευροκόπι** με 2500 κατοίκους. Σημαντικές κωμοπόλεις της επαρχίας είναι ή **Βροντού**, το **Κατάφυτον** και το **Λευκόβια**.

7. Νομός Σερρών. Έχει έκταση 4200 τετρ. χιλιόμετρα και 200 χιλ. κατοίκους, διαιρείται δε σε 4 επαρχίες: **Σερρών**, **Φυλίδος** ή **Ζίχνης**, **Βισαλτίας** ή **Νιγρίτης**, και **Σιντικής** ή **Σιδηροκάστρου**.

Επαρχία Σερρών. Πρωτεύουσα της επαρχίας και του Νομού είναι οι **Σέρρες**, που αποτελούν το γεωργικό, βιομηχανικό και εμπορικό κέντρο της περιοχής. Έχει ζωηρή βιομηχανία και εμπόριο. Οι κάτοικοι της φθάνουν τις 35.000.

Σημαντικές κωμοπόλεις της επαρχίας είναι ή **Καρπέρα**, ή **Σκοτσόσα**, ή **Ηράκλεια**, ή **Πεντάπολη**, ο **Παπάς**.

Επαρχία Φυλίδος (Ζίχνης). Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι ή **Νέα Ζίχνα**, σημαντικές δε κωμοπόλεις ή **Αλισσάτσι**, ή **Γάζωρος**, το **Μικρό Σούλι**, ή **Παλαιονάμνη**, ή **Πρώπη**, το **Ροδοκίβριος**.

Επαρχία Βισαλτίας (Νιγρίτης). Πρωτεύουσα της επαρχίας είναι ή **Νιγρίτα** και σημαντικές κωμοπόλεις το **Αηδοποχώρι** και το **Ορλιακό**.

Επαρχία Σιντικής (Σιδηροκάστρου). Πρωτεύουσα

της επαρχίας είναι το **Σιδηροκάστρο**. Σημαντικές κωμοπόλεις της επαρχίας αυτής είναι τα **Πορταίο**, το **Αχλαδοχώρι**, το **Νέο Πενταίο**, το **Ρουτίελ**.

Ιστορία της Μακεδονίας. Κατά το 800 π.Χ. ιδρύθηκε το Μακεδονικό βασίλειο. Σιγά-σιγά το κράτος αυτό μεγάλωσε και κατά το 450 π.Χ. είχε καταλάβει ολόκληρη τη Μακεδονία. Από το 409 π.Χ. ως το 336 οι Άθηναίοι και Σπαρτιάτες ήρθαν σε σύγκρουση με τους βασιλείς της Μακεδονίας, πολλοί δε Έλληνες σφοί έζησαν στις αούλες των Περσικών της Μακεδονίας.

Κατά το 336 ο Μέγας Άλέξανδρος ένωσε τους Έλληνες με τους Μακεδόνες και έκαμε την έκστρατεία κατά των Περσών και ύπoταξε το περσικό κράτος.

Κατά το 148 ή Μακεδονία υποτάχθηκε στους Ρωμαίους και άργότερα έγινε επαρχία του Βυζαντινού Κράτους. Έπαθε πολλές καταστροφές από εισόφρους βαρβάρους λαούς που έκαναν επιδρομές εναντίον της πατρίδος μας. Τις μεγαλύτερες τις έπροξένησαν οι Βούλγαροι. Κατά το 1913 ή Μακεδονία έλευθερώθηκε, κατά τον πρώτο όμιλο, όπως και κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ή Μακεδονία κατελήφθη από τους Βουλγάρους, που έπροξένησαν μεγάλες καταστροφές στην περιοχή αυτή.

Σημειώσεις. α) Ο χάρτης της Μέσης και Ανατολικής Μακεδονίας έγινε με κλίμακα ένα πρό; 779 χι. (1:779.000).

β) Από τους άμαξιτους δρόμους σημειώνονται μόνο οι σπουδαιότεροι.

γ) Οι λίμνες Άματόβου και Άριζάν έχουν άποξηρανόη. Επίσης μεγάλη έκταση της λίμνης των Γιαννιτών έχει άποστραγγιστή.

δ) Ο Νομός Κιλίκης έγινε κατά το 1934 και ο Νομός Ημαθίας κατά το 1945.

Άσκησεις.

α) Οι μαθητές να βρουν στο χάρτη τις άρχαιες πόλεις και να αναφέρουν, άν ξέρουν, τα ιστορικά γεγονότα που έγιναν σ' αυτές.

β) Από τους μαθητές να αναφέρη τις πόλεις και κωμοπόλεις που είναι χτισμένες στις πρόποδες των βουνών και άλλος εκείνες που είναι χτισμένες σε πεδιάδες.

γ) Να βρουν οι μαθητές τις άποστάσεις διάφορων πόλεων και να εΰθεϊαν γραμμών επί τη βάσει της κλίμακας.

δ) Οι μαθητές να αναφέρουν τις ιστορικές τοποθεσίες της Ανατολικής Μακεδονίας που σχετίζονται με τον τελευταίο πόλεμο και να εκθέσουν, άν ξέρουν, σχετικά γεγονότα.

ε) Οι μαθητές να αναφέρουν, άν ξέρουν, τι ήταν τα λεγόμενα Οζυρά της Μακεδονίας, που έδόξασαν την Έλλάδα στον Έλληνογερμανικό πόλεμο.

ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

Α' - ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση και έκταση. Προς τα ανατολικά της Μακεδονίας απλώνεται η Δυτική Θράκη, ή πιο βορεινή χώρα της Ελλάδος. Προς τα ανατολικά ενώνεται με την Τουρκία, προς βορράν συνορεύει με τη Βουλγαρία και από το νότιο μέρος η Θράκη βρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος. Η έκτασή της είναι περίπου 89,0 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Όρη. Προς το βορειοδυτικό άκρο της Θράκης σχηματίζεται το όρος **Κουαλίο**, που είναι διακλάδωση της Ροδόπης και έχει ύψος 1600 μέτρα. Προς τα βόρεια

Η 'Αλεξανδρούπολις

σύνορα της χώρας σχηματίζεται επίσης το όρος **Τομασίον** που η ψηλότερη του κορυφή φθάνει τα 1900 μέτρα. Η υπόλοιπη χώρα είναι πεδινή.

Θερμοκρασίες και βροχές. Η Δυτική Θράκη, όπως είπαμε, είναι η βορειότερη χώρα της Ελλάδος. Το χειμώνα η θερμοκρασία μπορεί να κατέβη και στους 20 βαθμούς κάτω από το μηδέν (-2°), το δε καλοκαίρι μπορεί να ανέβη και στους 40 βαθμούς πάνω από το μηδέν (+40°). Η συνηθισμένη όμως μικρότερη θερμοκρασία του χειμώνα είναι 5 κάτω από το μηδέν (-5°), η δε συνηθισμένη μεγαλύτερη θερμοκρασία του καλοκαιριού είναι +25°. Η μέση θερμοκρασία όλου του χρόνου είναι +14°.

Προς το βορειοδυτικό μέρος της Θράκης βρίσκεται το μεγάλο όρος της Ροδόπης. Έκει μαζεύονται πολλοί υδρατμοί από τη θάλασσα, που φέρνουν ως εκεί οι νότιοι άνεμοι. Οι υδρατμοί αυτοί ψύχονται και μεταβάλλονται σε βροχές. Το ύψος της βροχής που πέφτει όλο το χρόνο στη Θράκη είναι 60-70 πόντους (0,60-0,70 μ.).

Ποταμοί και λίμνες. Πολλές βροχές πέφτουν στη Βουλγαρία, όπου σχηματίζονται οι μεγάλοι ποταμοί **Νέστος** και **Έβρος**. Οι δύο αυτοί ποταμοί, στο δρόμο τους για να φτάσουν ως τη θάλασσα, περνούν από τη Δυτική Θράκη. Μέσα στη Θράκη επίσης σχηματίζονται δύο παραπόταμοι του Έβρου, ο **Άρδας** και **Καζιλινελής**. Άλλοι παραπόταμοι της Δυτικής Θράκης είναι ο **Κόμψινας** που χύνεται στον κόλπο του Πόρτου Λάγω.

Έδαφος. Τα βόρεια σύνορα της Δυτικής Θράκης είναι όρεινα. Οι διακλαδώσεις της Ροδόπης σχημα-

τίζουν επίσης όροπεία. Επίσης το νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας αποτελεί όροπείο. Το βορειοανατολικό όμως τμήμα της χώρας αυτής είναι πεδινό. Πεδινή επίσης είναι και η χώρα την οποία περνά ο Έβρος. Ανάμεσα στην Ξάνθη, Πόρτο Λάγω, Σάπτες και Κομοτηνή σχηματίζεται η μεγάλη πεδιάδα της Δυτικής Θράκης. Όλες αυτές οι πεδιάδες είναι πολύ εφορές. Επίσης πλούσια λιβάδια σχηματίζονται και στα όροπεία της Θράκης.

Β' - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα και εισόδημα. Γεωργικά. Στη Δυτική Θράκη καλλιεργούνται 1.000.000 στρέμματα γης, που παράγουν άφθονα προϊόντα, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Προϊόντα	Άξια σε δραχ.
Σιτηρά	400.000.000
Καπνός	500.000.000
Σουσάμι	30.000.000
Όσπρια	20.000.000
Καρποί	10.000.000

Κτηνοτροφικά. Στα μεγάλα λιβάδια της Δυτικής Θράκης τρέφονται πολλά ζώα, μικρά και μεγάλα, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Είδη ζώων	Αριθ. ζώων	Είδη ζώων	Αριθ. ζώων
Βόδια	120.000	Γαϊδούρια	2.000
Άλογα	2.000	Πρόβατα	500.000
Μουλάρια	8.000	Κατσίκια	250.000
Πουλερικά	800.000		

Το εισόδημα των ζώων αυτών κάθε χρόνο από γάλα, αυγά, γάλα, δέρματα, εργαστά κλπ. φθάνει τα

Ο ποταμός Έβρος.

1200 εκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. **Λαοικά.** Τα δάση της Δυτικής Θράκης πιάνουν μιά έκταση από 2 εκατομμύρια στρέμματα, δίνουν δε κάθε χρόνο προϊόντα από ξυλεία, κάρβουνα κλπ. που έχουν αξία 200 εκατομμύρια περίπου προπολεμικές δραχμές.

Βιομηχανικά. Στην Ξάνθη λειτουργούν εργοστάσια που υσσεκλεύουν και κατεργάζονται τον καπνό

ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

ΝΟΜΟΣ

ΘΡΑΚΙΚΟΝ

ΚΑΝΟΝΑΣ

ΚΑΝΟΝΑΣ

ΠΕΛΛΑΣ

Ἐπίσης λειτουργοῦν ἀλευρόμυλοι, ἐργοστάσια ὀπιοειδῶν κ. ἄ. Ἐπίσης παρόμοια ἐργοστάσια λειτουργοῦν στήν Κομοτινή καί τήν Ἀλεξανδρούπολη, εἰς δέ τὸ Σουφλί λειτουργοῦν μεταξουργεῖα. Τὰ βιομηχανικά προϊόντα τῶν ἐργοστασίων αὐτῶν ἔχουν κάθε χρόνο ἀξία 500 ἑκατομμυρίων προπολεμικῶν δραχμῶν. Γενικά τὸ εἰσοδήμα τῆς περιοχῆς αὐτῆς κάθε χρόνο ἀπὸ δὲκα τὰ προϊόντα τῆς φθάνει τὰ 3 δισεκατομμύρια δραχμῆς.

Ἐμπόριο. Τὰ προϊόντα τῆς Δυτικῆς Θράκῆς ποῦ πλεονάζουν (καπνός, δημητριακά, ζῶα, δέματα, τυρί, βούτυρο, μετᾶξι), ἐξάγονται στὸ ἐξωτερικὸν ἢ στὶς ἀλ-

χίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Ἀλεξανδρούπολη**. Ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς συγκοινωνεῖ ὅλη ἡ Θράκη μὲ τὰ λιμάνια τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ἡ βιομηχανία τῆς εἶναι μικρῆ, ἡ ἐμπορικὴ δὲ κίνησις ἀρκετὰ μεγάλη. Ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς ἐξάγονται προϊόντα ποῦ ἔχουν ἀξία 600 ἑκατομμυρίων δραχμῆς καὶ εἰσάγονται ἐμπορεύματα 200 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Εἶναι ἔθρα τοῦ νομάρχου καὶ ἄλλων δημοσίων ἀρχῶν. Ἔχει Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, Γυμνάσιον καὶ ἄλλα κατώτερα σχολεῖα. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τίς 15 χιλιάδες.

Σημαντικότερες κομπολῆες τῆς ἐπαρχίας εἶναι: ὁ **Ἄβας** μὲ 1200 κατοίκους, ἡ **Δισύνη** (1200), ὁ **Λευτρός** (1300) καὶ ὁ **Φεργί** (20).

Ἐπαρχία Διδυμοτείχου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ **Διδυμοτείχο**. Στὴν πόλιν αὐτὴ ἀκμάζει ἡ καλλιέργεια τοῦ μετασοκώληκα, ἡ δὲ περιφέρεια τῆς τρέφει πολλὰ ζῶα. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τίς 11 χιλιάδες.

Σημαντικὲς κομπολῆες τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ **Λάβαρα** μὲ 2200 κατοίκους, ἡ **Μάνη** (1100), οἱ **Μεταξάδες** (1600), τὸ **Πύθειο** (1100).

Ἐπαρχία Ὀρεοσιάνος. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Νέα Ὀρεοσιάνη**. Εἶναι κομποπολις νέα, μὲ ὠραίους καὶ κανονικοὺς δρόμους, μὲ πλατεῖες, δένδρσοταχίες καὶ ὠραῖες οἰκοδομῆς. Οἱ κάτοικοι τῆς φθάνουν τίς 4 χιλιάδες.

Ἀξιολόγες κομπολῆες τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ **Κόμμαρα** μὲ χιλίους κατοίκους, τὸ **Νεοχώρι** χιλίους καὶ τὸ **Πεντάλοφος** χιλίους.

Ἐπαρχία Σουφλίου. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ **Σουφλί**. Παράγει 300 χιλ. ἄκαδες κουκούλια καὶ ἔχει ἐργοστάσια μεταξουργίας. Οἱ κάτοικοι τοῦ φθάνουν τοὺς χιλίους. Ἄλλες κομπολῆες τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Κορ-**

Ἡ Ξάνθη.

λες πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐξαγωγή γίνεται ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ τοῦ Πόρτου Λάγο. Ἡ ἀξία τῶν θρακικῶν προϊόντων ποῦ ἐξάγονται φθάνει τὰ 900 ἑκατομμυρίων δραχμῆς. Γιά τὶς ἀνάγκες τῆς ἐπίσης ἡ Θράκη εἰσάγει κυρίως ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ λιμάνια τὰ προϊόντα ποῦ τῆς χρειάζονται, ὅπως ἄλευρα, ζάχαρη, καφέ, ρύζι κ. ἄ. ποῦ ἔχουν ἀξία 400 ἑκατομμυρίων προπολεμικῆς δραχμῆς.

Συγκοινωνία. Οἱ σιδηρόδρομοι τῆς Θράκῆς ἔχουν μήκος 250 χιλιόμετρα καὶ οἱ ἀμαξίτοι δρόμοι 220.

Ἐπίσης ἡ συγκοινωνία διεξάγεται ἀπὸ τὰ λιμάνια τοῦ Πόρτου Λάγο καὶ τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως μὲ ἀτμόπλοια καὶ καΐκια.

Ἀσχολίες τῶν κατοίκων. Οἱ ἐργαζόμενοι κάτοικοι τῆς Θράκῆς φθάνουν τοὺς 150 χιλ., ἀπ' αὐτοὺς δὲ οἱ περισσότεροι ἀσχολοῦνται στὴ γεωργία, τὴ βιομηχανία καὶ τὴν κτηνοτροφία, ὅπως φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα:

Γεωργία	100.000
Βιομηχανία	20.000
Κτηνοτροφία	10.000
Ἐμπόριο	8.000
Ἄλλα τὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα	12.000

Γ' — ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Ἡ Δυτικὴ Θράκη ἔχει περὶ τίς 350 χιλ. κατοίκους. διαίρεται δὲ σὲ δύο νομοὺς: **Ἐβρου** καὶ **Ροδόπης**.

1. Νομὸς Ἐβρου. Ὁ νομὸς Ἐβρου διαίρεται σὲ 5 ἐπαρχίες: **Ἀλεξανδρούπολεως**, **Διδυμοτείχου**, **Ὀρεοσιάνος**, **Σουφλίου** καὶ **Σαμοθράκης**.

Ἐπαρχία Ἀλεξανδρουπόλεως. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας

Ἡ Κομοτινή.

νοφλίου μὲ 1500 κατοίκους καὶ ἡ **Λευκίμη** (1100)

Ἐπαρχία Σαμοθράκης. Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησί Σαμοθράκη μὲ πρωτεύουσα τὴν κομπολῆ **Σαμοθράκη** μὲ 2200 κατοίκους.

2. Νομὸς Ροδόπης. Ὁ νομὸς αὐτὸς ἔχει ἑκτῶς 4440 τετραγωνικά χιλιόμετρα καὶ 200 χιλ. κατοίκους, διαίρεται δὲ σὲ 3 ἐπαρχίες: **Κομοτινῆς**, **Ξάνθης** καὶ **Σαπῶν**.

Έπαρχία Κομοτινής. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι η **Κομοτινή**. Έχει μικρή βιομηχανία, αλλά ζωηρό έμπόριο. Στην Κομοτινή έδρευει ο Γενικός Διοικητής Θράκης. Έφεταιί και άλλες δημόσιες άρχες. Οι κάτοικοί της φθάνουν τις 30 χιλ.

Σημαντικές κομποπόλεις της έπαρχίας είναι : ο **Ίσλαμος** με 2 χιλ. κατοίκους, το **Κόσμιον** με (1000), η **Συλαγανή** (1700), οι **Προσωνητές** (1000), ο **Σώστης** (1000).

Έπαρχία Ξάνθης. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι η **Ξάνθη**. Γύρω της βρίσκονται μεγάλοι κήποι και απέραντες καπνοφυτείες. Ο κάμπος που άπλώνεται από τα νότια της Ξάνθης ως τη θάλασσα παράγει τα έκλεκτότερα καπνά. Η πόλη έχει σημαντική βιομηχανία καπνού. Αποτελεί δε σπουδαίο κέντρο εισαγωγικού και

Μούδρος. Ο Μούδρος έχει μεγάλο και άσφαλισμένο φυσικό λιμάνι. Κατά τον έλληνοτουρκικό πόλεμο του 1912—13 από το λιμάνι του Μούδρου ξεκινούσε ο στόλος μας ενάντιον του τουρκικού.

Ίστορία της Θράκης. Οι όρχαιοι κάτοικοι της Θράκης άνηκαν σε διάφορες έλληνικές φυλές, δέν ήταν όμως τόσο πολιτισμένοι, δσον οι Έλληνες της νότιας Έλλάδος. Στα παράλια της Θράκης έχτιστηκαν πολλές έλληνικές άποικίες, μερικές από τις όποιες έγιναν όνομαστές.

Γιά να περάσουν οι Άσιάτες από την Άσία στην Εύρώπη και οι Εύρωπαίοι από την Εύρώπη στην Άσία θά περάσουν από τη Θράκη. Από τη Θράκη πέρασε ο Ξέρξης όταν έκαμε την έκστρατεία κατά της Έλλά-

Η νήσος Λήμνος.

έξαγωγικού έμπορίου. Οι κάτοικοί της φθάνουν τις 40.000.

Άξιόλογες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι : τα **Άδδρα** με 1000 κατοίκους, η **Γενησαία** με 2000, ο **Έχινος** (2000), το **Όραϊον** (2100), η **Χιονίστρα**, το **Πόργο-Λάγο**, η **Μελίβοια** κ. ά.

Έπαρχία Σαπών. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι οι **Σάπες**. Προς τό δυτικό μέρος της κομποπόλεως αυτής άπλώνεται μία μεγάλη και πολύ εύφορη πεδιάδα, όπου καλλιεργείται ο καπνός. Άλλη κομποπόλη της έπαρχίας είναι η **Στρέμη** με 1000 κατοίκους.

Νήσος Λήμνος. Η Λήμνος έχει έκταση 450 τετρ χιλιόμετρα και άποτελεί έπαρχία του νομού Λέσβου. Έξετάζεται έδω γιατί μπήκε στο χάρτη της Δυτικής Θράκης, επειδή θά ήταν δύσκολο να μπή στο χάρτη της Μυτιλήνης, Χίου και Σάμου.

Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι το **Κάστρο**. Η κομποπόλη αυτή είναι χτισμένη σε ένα μικρό λιμάνι και προστατεύεται από φρούριο. Οι κάτοικοί της φθάνουν τις 4 χιλ. Άλλες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι το **Ρεπανίδι** (και άχι Δρεπανίδι) με 800 κατοίκους και ο

δος, από τη Θράκη πέρασε ο Άλέξανδρος όταν έκαμε την έκστρατεία κατά των Περσών.

Στη Βυζαντινή έποχή η Θράκη ήταν έπαρχία του Βυζαντίου. Έπαθε μεγάλες καταστροφές από τις έπιδρομές των βαρβάρων και ιδίως από τους Βουλγάρους. Από τους Τούρκους η Δυτική Θράκη έλευθερώθηκε τό 1920.

Στόν τελευταίο πόλεμο την κατέλαβαν οι Βούλγαροι και έκαμαν άρκετές καταστροφές στην περιοχή.

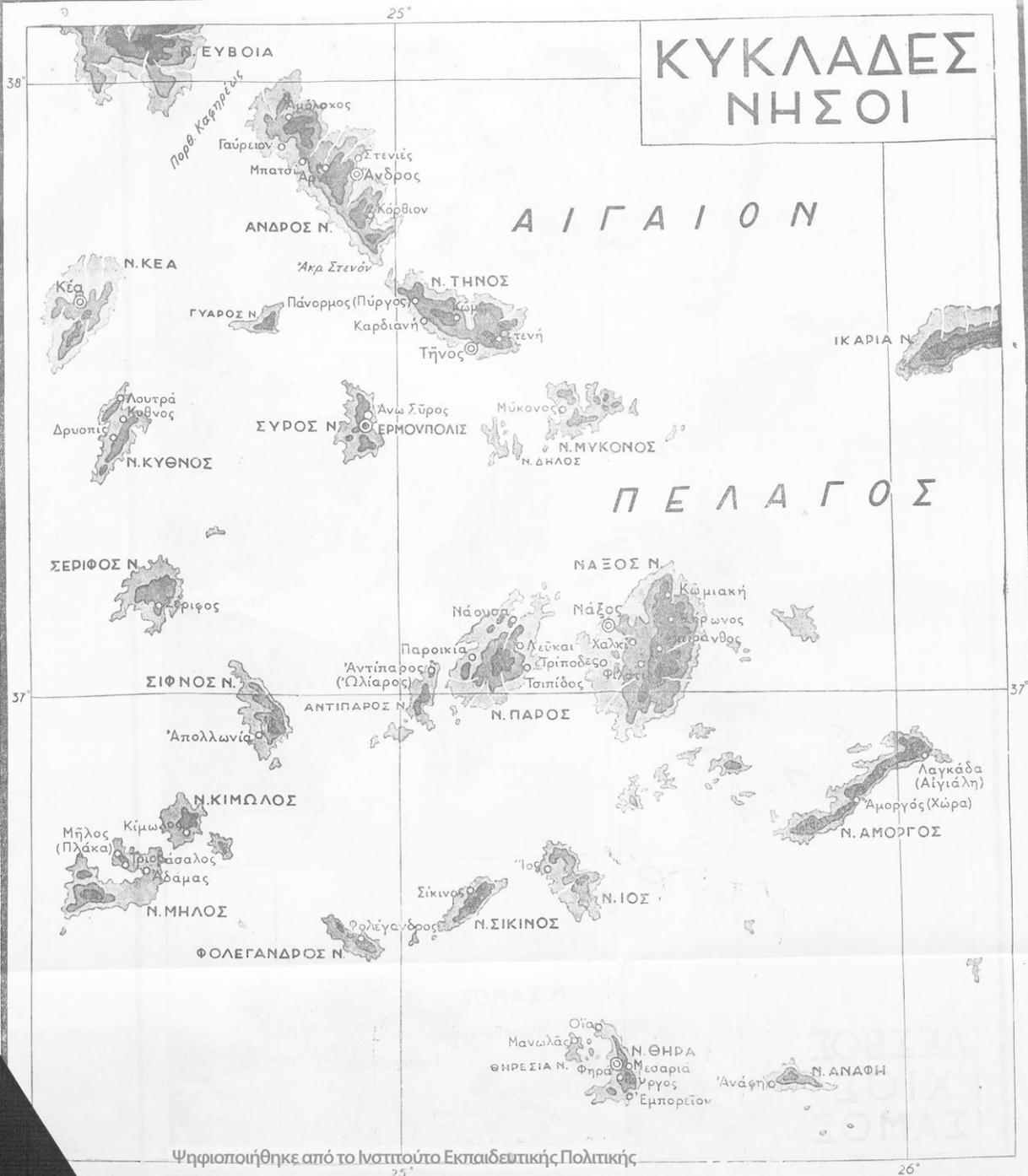
Σημειώσεις : α) Ο χάρτης της Θράκης έγινε με κλίμακα 1 προς 717.000 (1 : 717000).

β) Τα νησιά **Ίμβρος** και **Τένεδος** που σημειώνονται στο χάρτη άνήκουν στην Τουρκία.

Άσκησεις :

α) Οι μαθητές σύμφωνα με την κλίμακα να βρουν τις άποστάσεις μεταξύ διαφόρων πόλεων κλπ. της Δυτικής Θράκης.

β) Με βάση την κλίμακα να βρουν επίσης την άπόσταση της Ίμβρου, Λήμνου και Τενέδου από τό στόμιο του Έλλησπόντου.

ΛΕΣΒΟΣ, ΧΙΟΣ, ΣΑΜΟΣ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση και έκταση. Ἡ γεωγραφικὴ αὐτὴ περιοχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ νησιά Λέσβο, Λήμνο, Χίο, Ψάρᾶ, Σάμο, Ἰκαρία καὶ Φούρνου, ποὺ βρίσκονται στὴν περιοχὴ τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Τὰ νησιά αὐτὰ ἔχουν ἔκταση 3767 τετρ. χιλιόμετρα, ὅπως φαίνεται στὸν παρακάτω πίνακα :

Νησιά	Ἐκταση
Λέσβος	1614
Λήμνος	477
Χίος	358
Ψάρᾶ	41
Σάμος	491
Ἰκαρία	257
Φούρνοι	29

Ἐρη. Τὸ νησι **Λέσβος** ἔχει ἀρκετὰ βουνά, δλα ὅμως εἶναι χαμηλά. Τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι : ὁ **Διαλένυμος** μὲ ὕψος 840 μέτρα, ὁ **Ὀλυμπος** μὲ 940, ἢ **Ἀμαλὴ** μὲ 540.

Στὴ **Χίο** τὰ σπουδαιότερα ὄρη εἶναι : τὸ **Πελιναῖο** μὲ ὕψος 1720 μέτρα καὶ ὁ **Αἶπος** μὲ 900.

Στὴ **Σάμο** τὰ σπουδαιότερα ὄρη εἶναι : ὁ **Κερνητεὺς** μὲ ὕψος 1500 μέτρα καὶ τοῦ **Ἀμπέλου** μὲ 1140.

Ἡ **Ἰκαρία** ἔχει ψηλότερο ὄρος τὸν **Πράμνο** μὲ 1030 μέτρα ὕψος.

Θερμοκρασία καὶ βροχές. Τὰ νησιά Λέσβος, Χίος καὶ Σάμος βρίσκονται πολὺ κοντὰ στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ποὺ εἶναι στεριά μεγάλη καὶ ὀρεινὴ. Γι' αὐτὸ ἂν καὶ ἔχουν γύρω-γύρω θάλασσα, ὅμως τὸ κλίμα τῶν νησιῶν αὐτῶν ἐπηρεάζεται πολὺ ἀπὸ τὴν πλησιάζουσα τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἶναι ψυχρὸ. Ἡ μέση θερμοκρασία στὰ νησιά αὐτὰ εἶναι +17° βαθμοὶ περίπου. Εἶναι δηλ. τὰ νησιά αὐτὰ τὰ πιὸ ψυχρὰ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Ψηλά ὄρη τὰ τρία αὐτὰ νησιά δὲν ἔχουν. Ἐπομένως δὲν μποροῦν νὰ κρατοῦν πολλοὺς ὄβρατους καὶ νὰ ἔχουν ἄφθονες βροχές. Τὸ ὕψος τῆς βροχῆς ποὺ πέφτει ὅλο τὸ χρόνο στὰ νησιά αὐτὰ δὲν περὰ τοὺς 50 πόντους (0,50μ.).

Πετρώει καὶ λίμνες. Ἡ ἔκταση καθενὸς ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ νησιά δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη, οὕτε τὰ βουνὰ τῶν εἶναι ὕψηλά. Ἐπομένως στὰ νησιά αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρχουν ποταμοί. Τὰ νερὰ τῶν βροχῶν σχηματίζουν χιμαίρους, ποὺ τὸ καλοκαίρι δὲν ἔχουν νερὸ. Οὕτε καὶ ἀξιόλογες λίμνες ὑπάρχουν ο' αὐτὰ.

Ἐδαφος. Τὰ νησιά αὐτὰ καὶ ἰδίως τὰ τρία μεγαλύτερα, Λέσβος, Χίος καὶ Σάμος, δὲν ἔχουν μεγάλα ὄρη. Ἐχουν ὅμως πολλὰ ὄψωματα ποὺ τὸ ὕψος των

εἶναι μεταξὺ 600 καὶ 1000 μέτρων καὶ γι' αὐτὸ τὸ ἔδαφος τῶν χαρακτηρίζεται ὀρεινὸ. Στὰ παράλια μόνον σχηματίζονται μικρὲς πεδινὲς ἐκτάσεις.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα καὶ εἰσόδημα. Γεωργικόν. Στὴ Λέσβο καλλιεργοῦνται 125.000 στρέμματα γῆς καὶ παράγουν λάδι, ἔλιες, καπνὸ, σιτηρὰ, λαχανικά, φρούτα καὶ ξηροὺς καρποὺς ποὺ ἡ ἀξία τους φθάνει τὰ 525 ἑκατομμύρια προπολεμικῆς δραχμῆς. Ἀπὸ τὸ ποσὸν αὐτὸ τὰ 400 ἑκατομ. εἶναι ἡ ἀξία τοῦ λαδιοῦ καὶ τὰ 100 ἐκ. τοῦ καπνοῦ.

Στὴ Χίο καλλιεργοῦνται 70 χιλ. στρέμματα γῆς, ὅπου παράγουν λάδι, καπνὸς, μισοτῆ, ἐσπεριδοειδῆ (λεμόνια, πορτοκάλια, μανταρίνια) καὶ ξηροὺς καρποὺς 125 ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Στὴ Σάμο καὶ στὴν Ἰκαρία παράγουν ἐλεκτὸ κρασί, λάδι καὶ λίγα σιτηρὰ σὲ ἔκταση 100 χιλιάδ. στρέμματα καλλιεργημένης γῆς. Ἡ ἀξία τῶν προϊόντων τῶν νησιῶν αὐτῶν φθάνει 200 ἑκατομ. προπολεμικῆς δραχμῆς. Στὰ μικρότερα νησιά ἡ καλλιεργημένη ἔκταση εἶναι μικρότερη καὶ τὰ προϊόντα λιγώτερα.

Κτηνοτροφικόν. Εἰς τὴ Λέσβο τρέφονται 5 χιλ. βόδια, 6 χιλ. ἄλογα, μουλάρια καὶ γαϊδοῦρια, καὶ 50 χιλ. αἰγοπρόβατα. Στὴ Χίο 20 χιλ. βόδια, 5 χιλ. ἄλογα, μουλάρια καὶ γαϊδοῦρια, καὶ 15 χιλ. αἰγοπρόβατα. Στὴ Σάμο 10 χιλ. βόδια, 5 χιλ. ἄλογα, μουλάρια καὶ γαϊδοῦρια καὶ 40 χιλ. πούλερικά. Στὰ ἄλλα μικρότερα νησιά τρέφονται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ζῶα, ἀλλὰ πολὺ λιγώτερα. Τὸ εἰσόδημα τῶν ζῶων αὐτῶν φθάνει κάθε χρόνο τὰ 700 ἑκατομ. προπολεμικῆς δραχμῆς.

Βιομηχανικόν. Στὴ Λέσβο λειτουργοῦν πολλὰ ἐργοστάσια ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κατεργασία τοῦ λαδιοῦ καὶ τῶν προϊόντων του (ἐλαουργεῖα, σαπυνοποιεῖα), βυροδεψεῖα, καπνεργαστῖα καὶ ἀλευρομύλοι. Ἡ ἀξία τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς Λέσβου φθάνει κάθε χρόνο τὰ 700 ἑκατομ. δραχμῆς.

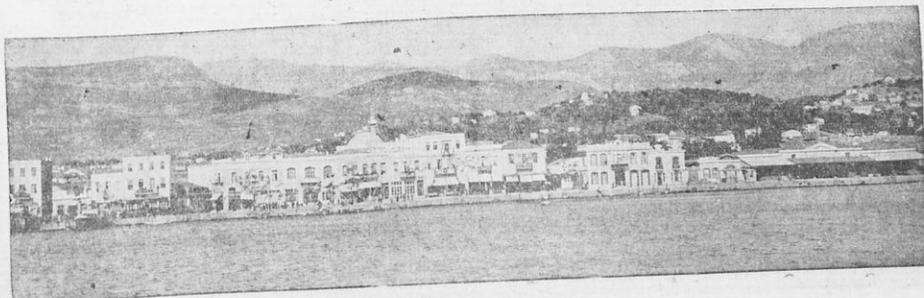
Στὴ Χίο λειτουργοῦν βυροδεψεῖα, ἑλαιουργεῖα, ἐλαουργεῖα καὶ ἀλευρομύλοι.

Ἐπίσης ἡ βιομηχανία τῆς Σάμου ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐλαουργεῖα, βυροδεψεῖα, σαπυνοποιεῖα καὶ ἀλευρομύλους. Τὰ βιομηχανικά προϊόντα τῆς Χίου καὶ τῆς Σάμου φθάνουν κάθε χρόνο τὸ 200 ἑκατομ. δραχμῆς.

Ἀλιευτικόν, θαλακκικὰ ὀρεκτὰ. Ἀπὸ τὸ ψάρεμα, τὰ δάση, ἀπὸ τὸ λευκόλιθο τῆς Λέσβου καὶ ἀπὸ τὰ λουτρά των τὰ τρία αὐτὰ νησιά ἔχουν κάθε χρόνο εἰσόδημα 50 ἑκατ. δραχμῶν περίπου.

Γενικὰ τὸ εἰσόδημα τῶν τριῶν αὐτῶν νησιῶν φθάνει κάθε χρόνο τὰ 2.500 ἑκατομ. δραχμῆς.

Ἐμπόριον. Ἡ Λέσβος ἐξάγει λάδι, καπνὸ, σαπουνία, δέρματα καὶ ἄλλα, ποὺ ἔχουν ἀξία 600 ἑκατομ. καὶ

Ἡ Χίος.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

εισάγει άλευρα, ρύζι, καφέ, ζάχαρη, φάρμακα, ύφασματα και άλλα είδη, που έχουν την ίδια αξία με τα έξαγαμένα προϊόντα.

Η Χίος εξάγει λάδι, καντό, μαστίχα και δερμάτα σε μικρότερες ποσότητες από τη Λέσβο και εισάγει άλευρα, φάρμακα, άποικιακά και άλλα. Το εισαγωγικό και έξαγαγωγικό εμπόριο της Χίου φθάνει κάθε χρόνο τα 150 εκατομ. προπολεμικές δραχμές, άλλω τώση δέ είναι η αξία και του εισαγωγικού και έξαγαγωγικού εμπορίου της Σάμου και της Ίκαρίας.

Συγκοινωνία. Στά νησιά αυτά του Αιγαίου Πελάγους δεν λειτουργούν σιδηρόδρομοι, επειδή η έκτασή των είναι μικρή. Μόνο αμαξίτοί δρόμοι υπάρχουν. Το μήκος τών δρόμων αυτών είναι στη Λέσβο 500 χιλμ., στη Χίο 150 και στη Σάμο 130. Έχουν όμως πυκνή θαλασσοινή συγκοινωνία με τα άλλα λιμάνια της Ελλάδος και ιδίως με τόν Πειραιά, μέ άτμόπλοια, βενζινοκίνητα και Ιστιοφόρα καΐκια.

Άσχοιες τών κατοίκων. Οι εργαζόμενοι κάτοικοι

είναι η **Μήθυμα** με 1500 κατοίκους. Άλλες κομποπόλεις είναι : ο **Άγία Παρασκευή** με 1500 κατοίκους, η **Έρεσσός** (3200), η **Καλλονή** (3700), η **Στύψη** (2400), η **Αντίσσα** (3200), ο **Μεσσήνος** (2100), η **Φιλία** (2000).

Έπαρχία Πλωμαρίων. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι το **Πλωμάρι** με 7000 κατοίκους. Άλλη κομποπολη είναι η **Βοισιά** με 2000 κατοίκους.

Έπαρχία Λήμνου. Την έπαρχία αυτή την εξέτασαμε μαζί με τη Δυτική Θράκη.

2. Νεμὸς Χίου. Ο νομός αυτός έχει έκταση 918 τετρ. χιλμ. και 80 χιλ. κατοίκους, αποτελεί δέ και μιά μόνο έπαρχία, της **Χίου**. Στην έπαρχία αυτή περιλαμβάνεται και το μικρό νησί **Ψαρά**.

Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι η **Χίος**. Βρίσκεται στο ανατολικό μέρος του νησιού και έχει όρατο τεχνητό λιμάνι, ένώνεται δέ μέ τις κομποπόλεις που βρίσκονται στο έσωτερικό του νησιού μέ αμαξίτους δρόμους.

Όλόκληρο το εισαγωγικό και έξαγαγωγικό εμπόριο του νησιού γίνεται από το λιμάνι της Χίου.

Ή Σάμος.

των νησιών αυτών φθάνουν τις 100 χιλ., από τους όποιους οι περισσότεροι ασχολούνται με τη γεωργία, τη βιομηχανία, το εμπόριο και τις συγκοινωνίες, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα :

Έπαγγέλματα	Λέσβος	Χίος	Σάμος	Σύνολο
Γεωργία	14.000	13.000	14.000	41.000
Βιομηχανία	11.000	4.000	6.000	21.000
Έμπόριο	6.000	2.800	1.200	10.000
Μεταφ.-Συγκοινωνία	1.000	2.500	1.500	6.000
Άλλα επαγγέλματα	—	—	—	13.000

Γ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Τα νησιά Λέσβος, Χίος και Σάμος μαζί με τα μικρότερα που βρίσκονται στην ίδια περιοχή έχουν 325 χιλ. κατοίκους και αποτελούν τούς νομούς: **Λέσβου, Χίου και Σάμου.**

1. Νομὸς Λέσβου Ο νομός έχει έκταση 2138 τετρ. χιλμ. και 170 χιλ. κατοίκους διαρρητ.ι δέ σε τέσσερις έπαρχιες: **Μυτιλήνης, Μηθύμνης, Πλωμαρίων και Λήμνου.**

Έπαρχία Μυτιλήνης. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι η **Μυτιλήνη**. Η πόλη αυτή έχει μεγάλη βιομηχανική και έμπορική κίνηση. Έχει εργοστάσια έλαιουργίας, ασπασπονοίας, ποτοποιίας και βυροσοφείας. Το έξαγαγωγικό της εμπόριο έχει αξία 200 εκατομ. και άλλες τόσες το εισαγωγικό. Είναι έδρα νομάρχη και άλλων δημοσίων αρχών και έχει 30 χιλ. κατοίκους.

Άξιόλογες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι : ο **Άγιάσος**, με 6 χιλ. κατοίκους, η **Θεομή**, (1600), ο **Μανδαμάδος** (3.000), η **Μόρα** (2.500), η **Πολύγυτος** (8.000) και η **Σκόπελος** (4.000).

Έπαρχία Μηθύμνης. Πρωτεύουσα της έπαρχίας

Η πόλη καταστράφηκε το 1881 από σεισμό και ξαναχτίστηκε. Γι' αυτό στολιζεται με όρατες οικοδομές, με προκυμαία, με πολλά φιλανθρωπικά Ιδρύματα, με όρατα σχολικά κτίρια και με τη βιβλιοθήκη Κοραή. Είναι έδρα του Νομάρχη και άλλων δημοσίων αρχών, έχει δέ 27 χιλ. κατοίκους.

Οι σπουδαιότερες κομποπόλεις της έπαρχίας και του νομού είναι : ο **Άγιος Γεώργιος** με 2 χιλ. κατοίκους, η **Βοισιάς** (1600), οι **Βρονιάδες** (1500), η **Καλλιμασιά** (2000), το **Καρδάμυλα** (5000), η **Δαγκάδα** (1100), το **Νένια** (1700), οι **Οινούσες** (5000), το **Πυργί** (2600), τα **Ψαρά**, (1000).

3. Νομὸς Σάμου. Ο νομός Σάμου έχει έκταση 791 τετρ. χιλμ. και 75 χιλ. κατοίκους αποτελείται δέ από δύο έπαρχιες: **Σάμου και Ίκαρίας.**

Έπαρχία Σάμου. Πρωτεύουσα της έπαρχίας και του νομού είναι το **Βαθύ**. Η πόλη αυτή αποτελείται κυρίως από δύο πόλεις: το **Άνω Βαθύ** και το **Κάτω Βαθύ**. Το Κάτω Βαθύ λέγεται **Λιμνί Βαθέος**. Η κυρία πόλη όμως είναι το Κάτω Βαθύ, όπου έδραει ο νομάρχης και οι άλλες δημόσιες αρχές και έχει 10 χιλ. κατοίκους, ενώ το Άνω Βαθύ έχει μόνον 6.500. Και οι δύο όμως πόλεις είναι γνωστότερες μέ ένα δνομα: **Βαθύ**.

Άξιόλογες κομποπόλεις της έπαρχίας είναι : οι **Βουρλιώτες** με 1500 κατοίκους, ο **Μαθαφόναιμος** (3500), οι **Μυτιλήνοι** (6000), το **Νέο Καρλόβαι** (5500), ο **Πύργος** (1700), οι **Σπαθαράτοι** (1300), το **Τηγάνι** (3000), η **Χώρα** (2300), οι **Φούβροι** (850).

Έπαρχία Ίκαρίας. Πρωτεύουσα της έπαρχίας είναι : ο **Άγιος Κλήμης** με 1000 κατοίκους και κομποπολη ο **Εύδηλος** με 800.

Ίστορία τών νησιών Λέσβου, Χίου και Σάμου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΟΙ ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση, έκταση και πληθυσμός. Οι *Κυκλάδες* βρίσκονται στο νοτιοανατολικό μέρος της 'Ελλάδος, ή δε έκτασή ταν υπολογίζεται σε 2580 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Στόν παρακάτω πίνακα φαίνεται ή έκταση κάθε νησιού:

Νησιά	Έκταση σε τ. χλμ.
Άμοργός	130
Άναφη	47
Άνδρος	400
Αντίπαρος	45
Θήρα (Σαντορίνη)	91
Ίος	105
Κέα (Τζιά)	33
Κίμωλος	86
Κόβος	160
Μήλος	90
Μύκος	450
Νάξος	210
Πάρος	78
Σέρφος	40
Σίκιнос	90
Σίφνος	82
Σύρος	195
Τήνος	45
Φολέγανδρος	45
Τό όλον	2480

Στήν έκταση αυτή πρέπει να προσθέσωμε και τήν έκταση τής *Μικτής* και *Μεγάλης Άγλου*, τής *Γιάρου* και διαφόρων άλλων μικρών άνατολικών νησιών, που υπολογίζεται σε 100 περίπου τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Όρη. Τό Αιγαίο Πέλαγος στά πανάρχαια χρόνια ήταν ξηρά, που βυθίστηκε από σεισμούς και σκεπάστηκε από τή θάλασσα. Ξεμειναν δε μόνο οι κορυφές τών βουνών έξω από τό νερό και αποτέλεσαν τά σημερινά νησιά τών Κυκλάδων. Γι αυτό και τά νησιά έχουν μέν έδαφος όρεινό, άλλα δέν έχουν ψηλά βουνά. Μόνο ή Νάξος που είναι και τό μεγαλύτερο νησί έχει δύο ψηλά σχετικώς βουνά, τό *δρίον (ή Σα)* μέ ύψος 1000 μέτρων και τήν *Κόωνο* μέ 950. Επίσης στην "Άνδρο υπάρχει τό βουνό *Πέταλο Κουβάρη*, και στην Πάρο ή *Μάρησσα*. Στά άλλα νησιά τά όψώματα είναι χαμηλά.

Θερμοκρασίες και βροχές. Οι Κυκλάδες βρίσκονται κατά τό νοτιοανατολικό μέρος τής 'Ελλάδος, όπου φυσούν συνήθως νότιο άνεμοι και πολύ σπάνια χιονίζει. Γι αυτό τό τμήμα αυτό τής πατρίδος μας είναι ζεστό. Στην "Άνδρο ή μέση θερμοκρασία είναι + 18°, στή Σύρο + 19° και στή Νάξο + 19,5.

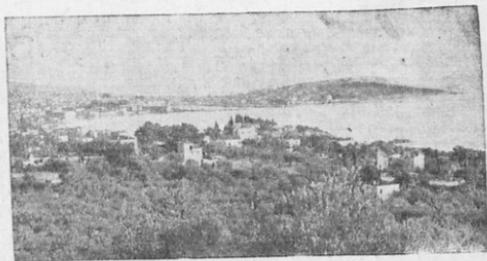
Οι Νότιοι άνεμοι που φυσούν στις Κυκλάδες έρχονται από τή άνοιχτή θάλασσα και είναι φορτωμένοι ύδατος. Οι ύδατικοί αυτοί κρύουνοι και μεταβάλλονται σε βροχές. Τό ύψος τής βροχής σε μέτρα τις Κυκλάδες φθάνει περίπου τούς 68 πόντους (0,68 μ.). Αν είχαν ψηλότερα βουνά ή δν ή έκταση τής ξηράς τών νησιών ήταν μεγαλύτερη και οι βροχές θα ήαν άφθονώτερες. Τό ύψος τής βροχής στό διάφορα νησιά είναι τό εξής: Στή "Άνδρο 79 πόντοι, στή Σύρο 65, στή Νάξο 63, στή Θήρα 64. *Ανάλογα είναι και στά άλλα μικρότερα νησιά, όπως επίσης ανάλογα είναι και ή ύγρασία.

Ποταμοί, λίμνες, έλη. Οι Κυκλάδες είναι μικρά νησιά, μέ μικρή έκταση και χαμηλά βουνά. Επομένως ποταμοί εκεί δέν μπορούν να σχηματισθούν. Μόνο χειμάρροι υπάρχουν που κατέβαζου άφθονα και όρητι-

*Επομένως *Ποταμός* και *Πλωμάρι* είναι ή ίδια πόλη. δ) Επίσης ή όνομασία *Άχρον* που σημειώνεται στό χάρτη τής Λέσβου είναι ή παλιά όνομασία τής σημερινής κοινοπόλεως *Καλλονή*.

*Ασκήσεις.

α) Μετρήσετε πόσο είναι τό μήκος του κόλπου τής

Μυτιλήνη.—Άποψη του λιμανιού.

Καλλονής και λογαριάσετε (σύμφωνα μέ τήν κλίμακα) πόσο είναι στην πραγματικότητα τό μήκος αυτό.

β) Μετρήσετε και λογαριάσετε επίσης σύμφωνα μέ τήν κλίμακα πόσο είναι τό πλάτος τών πορθμών που χωρίζου τά τρία νησιά Λέσβο, Χίο και Σάμο από τή Μικρά Άσία.

γ) Ένας μαθητής να όνομάσει τις χερσονήσους τής Λέσβου. Κάθε χερσονήσος παίρνει τό όνομα από τή μεγαλύτερη πόλη ή κοινοπόλη της.

δ) Λογαριάσετε πόση είναι ή απόσταση τών λιμανιών τών νησιών Λέσβου, Χίου και Σάμου μεταξύ ταν και ύφθαιαν γοαμνή.

α) **Λέσβος.** Οι κάτοικοι τής Λέσβου, από τά παλιά χρόνια, ήταν λαός ναυτικός και πολλές φορές είχαν απολέσει ίσχυρη ναυτικό κράτος. *Όταν ύποτάχτηκε ή 'Ελλάδα στους Τούρκους ύποτάχτηκε και ή Λέσβος και έλευθερώθηκε τό 1912. Η Λέσβος ήταν πατρίδα του *Πιπτακού*, που ήταν ένας από τούς έφτά σοφούς τής 'Αρχαίας 'Ελλάδος.

β) **Χίος.** Και οι κάτοικοι τής Χίου ήταν λαός ναυτικός και είχαν αρκετή δύναμη στους Τούρκους και έπαναστάτησε τό 1822, όποτε έπαθε μεγάλες καταστροφές. Τό Νοέμβρη του 1912 δ'Ελληνικός στόλος κατέλαβε τή Χίο και τήν έλευθερώσε από τόν τουρκικό ζυγό. Λένε πως ή Χίος είναι πατρίδα του μεγαλύτερου ποιητή τής αρχαίας 'Ελλάδος, του *Όμήρου*. Στή Χίο γεννήθηκε και ό *Αδαμάντιος Κοραής* και ό έθνικός ευεργέτης *Ανδρέας Συγγρός*.

γ) **Ψαρά.** Είναι ένα μικρό νησί που οι κάτοικοι του ήταν από άνέκαθεν ναυτικοί. Κατά τό 1821 είχαν μεγάλο στόλο, ό όποιος έβοήθησε πολύ τήν επανάσταση και τήν άπελευθέρωση τής 'Ελλάδος. Οι Τούρκοι τότε κατέστρεψαν τελείως τό νησί. Τό 1912 έλευθερώθηκε από τούς Τούρκους.

δ) **Σάμος.** Η Σάμος υπήρξε από τήν αρχαία έποχή ίσχυρη ναυτικό κράτος μέ μεγάλη δυναμική και έβοήθησε πολύ τούς άλλους 'Ελληνες στους πολέμους εναντίον τών Περσών. Κατά τό 1821 οι Σαμιώτες επαναστάτησαν εναντίον τών Τούρκων. Δέν κατόρθωσαν όμως να έλευθερωθούν, άνάγκασαν όμως τήν Τουρκία να άναγνωρίσει τή Σάμο *άνεξάρτητη ήμεροίνα* που πληρώνε μόνο φόρο στό Τουρκικό κράτος. Τό 1912 ή Σάμος έλευθερώθηκε μαζί μέ τό άλλα νησιά του Αιγαίου από τόν τουρκικό ζυγό.

Σημειώσεις. Ό χάρτης τών νησιών Λέσβου, Χίου και Σάμου έγινε μέ κλίμακα 1 προς 711.000 (1 : 711000).

β) Η Λέσβος, Χίος, Σάμος, Ψαρά, Ίκάρια κλπ, λέγονται μέ ένα όνομα και *Ανατολικές Σποράδες*.

γ) Στο χάρτη τής Λέσβου σημειώνεται ή πόλη *Ποταμός*. Αυτή είναι ή παλιά όνομασία του Πλωμαρίου.

κά νερά το χειμώνα και το καλοκαίρι είναι ξεροί. Για τόν ίδιο λόγο δέν υπάρχουν και λίμνες.

Μόνο στά παράλια τών νησιών, που έχουν μικρές πεδινές εκτάσεις και ίδιως στις έκβολές τών χειμάρρων σχηματίζονται έλη.

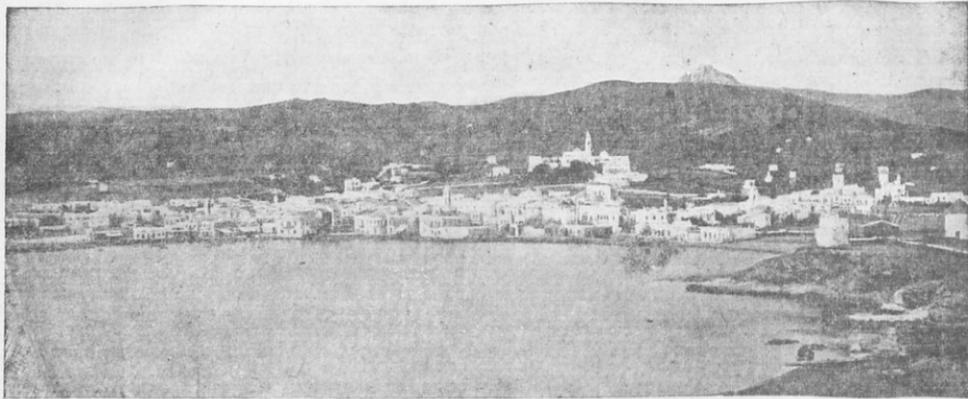
Έδαφος. Τό έδαφος τών Κυκλάδων γενικά είναι όρεινό. Μόνο στά παράλια τών μεγαλύτερων νησιών σχηματίζονται μικρές πεδινές εκτάσεις και μετάξι τών ύψωμάτων σχηματίζονται κοιλάδες.

Β'—ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Προϊόντα και εισόδημα. Γεωργικά. Στις Κυκλάδες καλλιεργούνται σήμερα περί τις 260 χιλ. στρέμματα γής, που παράγουν δημητριακά, όσπρια, σταφύλια, καπνό, έσπεριδοειδή, λαχανικά και άλλα είδη, που ή άξια τών φθάνει κάθε χρόνο τά 300 εκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. Τό έδαφος, έπειδή είναι όρεινό, δέν είναι γόνιμο. Οι κάτοικοι όμως τών νησιών είναι πολύ έργατικοί και μέ τήν έργασία τους κατορθώνουν νά

κυρίως στό έξωτερικό. Τό εισόδημα τών Κυκλάδων από τό ψάρεμα και τά σφουγγάρια φθάνει κάθε χρόνο τά 10 εκατομμύρια προπολεμικές δραχμές.

Βιομηχανικά. Τά νησιά τών Κυκλάδων δέν έχουν άφθονα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, γιά νά έχουν και μεγάλη βιομηχανία. Μόνο στην Έρμούπολη συγκεντρώνονται πρώτες ύλες (δέρματα, μαλλί, μπαμπάκι) από τό άλλα μέρη τής Έλλάδος και τά κατεργάζονται τά βιομηχανικά έργοστάσια που υπάρχουν εκεί. Τά βιομηχανικά έργοστάσια τής Έρμούπολεως είναι περί τά 100, είναι δέ αυτά βαμβακοϋργεία, πλεκτήρια, βυροσοδειά, ποτοποιεία, άλευρομύλοι, μακαρονοποιεία και άλλα. Στην Έρμούπολη υπάρχουν και έργοστάσια όπου κατασκευάζονται τά περίφημα ουριανά λουκούμια, που έξάγονται και σέ άλλες πόλεις. Στην Έρμούπολη υπάρχει και ναυπηγείο. Τά βιομηχανικά προϊόντα τής Έρμούπολεως έχουν κάθε χρόνο άξία 250 εκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. Μικρές βιομηχανίες άλευροποιίας, βυροσοδειάς, ποτοποιίας και άλλων ειδών, λειτουργού-

Τήνος.—Είς τό μέσο τής εικόνας φαίνεται ή έκκλησία Εύαγγελίστρια [μέ τή θραυματοουργό εικόνα τής Παναγίας,

παράγουν άρκετά προϊόντα άν και τό έβαφος τών νησιών τών είναι φτωχό.

Κτηνοτροφικά. Σέ όλες τις Κυκλάδες τρέφονται διάφορα ζώα, όχι όμως σέ κοτάδια μεγάλα. Υπάρχουν βέβαια και εκεί κτηνοτρόφοι που έχουν άρκετά ζώα, ίδιως αργοπρόβατα. Άλλά εκεί κάθε οικογένεια τρέφει στο στάβλο της λίγα ζώα, μικρά και μεγάλα. Αυτή είναι ή λεγομένη *οικόσιτος (οσιτική)* κτηνοτροφία. Έτσι τρέφονται στις Κυκλάδες 10 χιλ. βόδια, 15 χιλ. άλογα, μουλάρια και γαϊδουράκια, 150 χιλ. αργοπρόβατα και χίριοι και 150 χιλ. πουλερικά. Τά ζώα αυτά δίνουν κάθε χρόνο εισόδημα από κρέας, γάλα, αυγά, τυρί κλπ. που φθάνει τά 200 εκατομμύρια προπολεμικές δραχμές.

Όρυκτά. Πολλά άπ' τά νησιά τών Κυκλάδων κλείνουν στο ύπδειάφος τών διάφορα όρυκτά. Και από τό όρυκτά αυτά γίνεται σημαντική έξαγωγή. Έτσι στη Νάξο έξάγονται σμύρδα (σμιρίγι), στη Σαντορίνη ποροελάνη (Θηραϊκή γή), στη Μήλο θειάφι, στην Κίμωλο κιμωλία, στην Άνδρο μαγνησίσι, στη Σέριφο σίδηρο και σέ άλλα νησιά άλλα. Έπίσης στην Κόθο υπάρχουν λασιτικά λουτρά. Άπό τό όρυκτά προϊόντα τών οι Κυκλάδες έχουν ένα εισόδημα από 200 εκατομμύρια προπολεμικές δραχμές.

Άλιευτικά. Πολλοί από τούς κατοίκους τών Κυκλάδων ασχολούνται μέ τό ψάρεμα και μέ τή σπογγολεία (ψάρεμα τών σφουγγαριών). Τά ψάρια που ψαρεύονται στις Κυκλάδες, ξεθεύονται στά ίδια τά νησιά, πολλά όμως μεταφέρονται και στις ψαραγορές του Πειραιά και τής Άθήνας. Τά σφουγγάρια όμως που ψαρεύονται στο Αίγαίο πέλαγος και σέ άλλες θάλασσες, στέλνονται στις άλλες πόλεις τής Έλλάδος και

και σέ άλλα νησιά τών Κυκλάδων, όπως στη Νάξο, την Άνδρο, την Τήνο και άλλα. Τό βιομηχανικό εισόδημα τών άλλων αυτών νησιών φθάνει κάθε χρόνο τά 150 εκατομμύρια προπολεμικών δραχμών.

Εισόδημα από τή Ναυτιλία. Τά νησιά τών Κυκλάδων και ίδιως ή Σέρος, ή Άνδρος και ή Θήρα έχουν πολλά πλοία, από τά όποια εισέπρατταν κάθε χρόνο προπολεμικά περί τά 1000 εκατομμύρια δραχμών. Μετά τις καταστροφές που έπασαν τά πλοία μας κατά τόν πόλεμο τό εισόδημα αυτό είναι σήμερα μικρότερο.

Έμπόριο. Όλα οχεδόν τό όρυκτά προϊόντα τών Κυκλάδων έξάγονται σέ άλλες πόλεις τής Έλλάδος ή στό έξωτερικό. Έπίσης έξάγονται κρασιά τής Θήρας και τής Πάρου, τυριά και μυζήθρες τής Νάξου, λουκούμια τής Σέρου, φρούτα, έσπεριδοειδή και λαχανικά και πρώτα προϊόντα. Έπειδή στά νησιά αυτά ό χειμώνας είναι μέτριος. Τό εισόδημα τών Κυκλάδων από τά προϊόντα αυτά φθάνει τά 400 εκατομμύρια προπολεμικών δραχμών, άλλη τόση δέ άξια έχουν και τά προϊόντα που εισάγονται δηλ. σιδηρικά, ύφασματα, μηχανήματα, φάρμακα, άποικιακά και άλλα.

Συγκοινωνία. Για τή μεταφορά τών προϊόντων αυτών χρησιμοποιούνται άτιμόπλοια και λιτοφόρα. Επίσης στά μεγαλύτερα νησιά υπάρχουν άμαχικοί δρόμοι που συνδέουν τά λιμάνια μέ τό έσωτερικό τών νησιών.

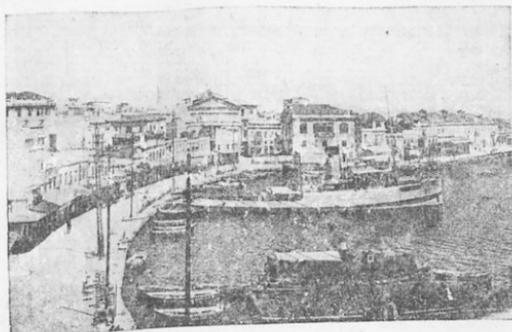
Άσχολίες τών κατοίκων. Οι έργαζόμενοι κάτοικοι τών Κυκλάδων φθάνουν περίπου τις 42 χιλ. Άσχολούνται δέ οι περισσότεροι με τή γεωργία, τή βιομηχανία, τή συγκοινωνία και τό έμπόριο, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Ἡ Σύρος (Ἐρμούπολις).

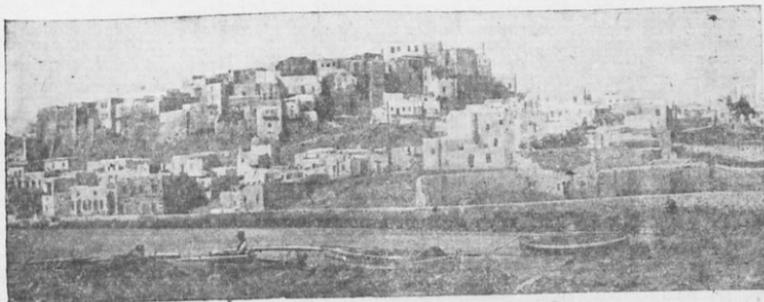
Τὸ ἠφαίστειο τῆς Θήρας.
(Ἡ τελευταία ἐκρήξη τοῦ 1928).

Τὸ λιμάνι τῆς Σύρου.

Ἡ Ἄνδρος.

Ἡ Νάξος. Ἐπάνω εἰς τὸν λόφον εἶναι παλαιὸν Ἑνετικὸν φρούριον.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Γεωργία	9.000
Βιομηχανία	8.500
Μεταφορές - Συγκοινωνία	4.600
Εμπόριο	3.000
*Όλα τα άλλα επαγγέλματα	7.000

Γ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

“Όλες οι Κυκλάδες άποτελούν ένα νομό, τὸ νομὸ **Κυκλάδων**, ὁ ὅποιος διαιρεῖται σὲ ὀκτὼ ἐπαρχίες: **Σύρου, Νάξου, Πάρου, Ἄνδρου, Τήνου, Θήρας, Κέας** καὶ **Μήλου**.

1. **Ἐπαρχία Σύρου.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Σύρου καὶ τοῦ νομοῦ Κυκλάδων εἶναι ἡ **Ἐρμούπολις**. Εἶναι χιλιομένη στὴν ἀνατολικὴ παραλία τοῦ νησιοῦ, ἔχει ὄρατο καὶ ἀσφαλτομένο λιμάνι καὶ ἐνδύεται μὲ ἀμαξίτους δρόμους μὲ τὴν κομποπόλει τοῦ ἐσωτερικοῦ

Ἡ Μύκονος.

τοῦ νησιοῦ. Ἐχει ζωηρὴ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνηση. Οἱ ὄρατοι τῆς εἶναι ὄρατοι, ἄλλοι ἀσφαλτοστρωμένοι καὶ ἄλλοι στρωμένοι μὲ πλάκες. Ἐχει ἐπίσης ὄρατες πλατεῖες καὶ μεγάλους οικοδομῆς, ὅπως τὰ δικαστήρια, τὸ ἀμερικανικὸ ὄργανοτρεφεῖο κ. ἄ. Στὴν μεγάλη πλατεῖα τῆς Σύρου βρίσκεται ὁ ἀνδριάντας τοῦ Μισούλη. Ἀπὸ τῆς Σύρου περνοῦν ὄλα τὰ πλοία ποῦ ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνία τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκάριας.

Ἡ Ἐρμούπολις εἶναι ἔδρα τοῦ Νομάρχου, ἔχει πρωτοδικεῖο καὶ Ἐφετεῖο καὶ ἄλλες δημόσιες ἀρχές. Ἀξιόλογη κομποπολις εἶναι ἡ **Ἐπάνω Σύρα** μὲ 2 χιλ. κατοίκους.

Στὴν ἐπαρχία ἀνήκει καὶ τὸ μικρὸ νησί **Μύκονος** μὲ 1800 κατοίκους. Κοντὰ στὴ Μύκονο ὑπάρχουν καὶ τὰ νησιά **Μικρὴ καὶ Μεγάλη Ἀἴλος**, περιφίμως γιὰ τὸ ναοὶ τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τῆς Ἀρτέμιδος ποῦ ὑπῆρχον ἐκεῖ. Οἱ κάτοικοι τῶν δυοῦν αὐτῶν μικρῶν νησιῶν φθάνουν τοὺς 150 καὶ εἶναι κυρίως ῥοοκοί.

2. **Ἐπαρχία Νάξου.** Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησί **Νάξο** καὶ ἔχει πρωτεύουσα τὴν ὁμώνυμη κομποπολι μὲ 2.500 κατοίκους. Εἶναι χιλιομένη στὴ βορειοδυτικὴ παραλία τοῦ νησιοῦ καὶ συγκοινωνεῖ μὲ τὸ ἐσωτερικὸν μὲ ἀμαξίτο δρόμο. Σ' ἓνα μικρὸ νησάκι τοῦ λιμανιοῦ σώζονται τὰ εἴρεπια ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Διονύσου.

*Ἄλλες κομποπόλεις εἶναι ἡ **Ἀπειρανθοσ**, ἡ **Κομμακί**, τὸ **Φιλοῦ**, ἡ **Κόρωνος**, οἱ **Τρίπιδες**, τὸ **Χαλι**, 3. **Ἐπαρχία Πάρου.** Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ νησιά **Πάρο** καὶ **Ἀντίπαρο**. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Ποροικία** μὲ 2500 κατοίκους, κομποπόλεις δὲ ἡ **Νάουσα**, ὁ **Λεῦσις** καὶ ὁ **Τοπιδάς**. Στὴν Πάρο ὑπάρχει καὶ ὁ περίφημος ναὸς τῆς **Ἐκατονταπυλίου ἡ**.

Ἡ **Ἀντίπαρος** ἔχει ἓνα χωριὸν μόνον μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα καὶ 700 κατοίκους.

4. **Ἐπαρχία Ἄνδρου.** Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησί Ἄνδρου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ κομποπολις **Ἄνδρος**. Ἡ Ἄνδρος ἔχει γυμνάσιο, ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο, ὄργανοτρεφεῖο, γηροκομεῖο, νοσοκομεῖο κ. ἄ. Ἰδρύματα. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν γίνῃ μὲ δωρεὰς τῶν **ἐφοπλιστῶν** τῆς Ἄνδρου.

*Ἄλλα ἀξιόλογα χωριά τῆς Ἄνδρου εἶναι ἡ **Ἀμόλοχος**, ἡ **Ἀρνη**, τὸ **Γαῦρειον**, τὸ **Κόρθι**, τὸ **Μπατοῦ**.

5. **Ἐπαρχία Τήνου.** Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νησί Τήνου καὶ πρωτεύουσα τῆς εἶναι ἡ κομποπολις τῆς **Ἐβάγγε** νηοῦ αὐτοῦ ὑπάρχει ὁ περίφημος ναὸς τῆς **Ἐβάγγε**

λιστρίας τῆς Τήνου, ὅπου μαζεῦνται χιλιάδες προσκυνητῆς ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος στίς 25 Μαρτίου καὶ στίς 15 Αὐγούστου. Μὲ τὴν εἰσοδήματα τοῦ ναοῦ γίνονται πολλὰ κοινωνικὰ ἔργα καὶ σπουδαζοῦν φτωχοὶ νέοι τῆς Τήνου ποῦ παρουσιάζουν μεγάλη πρόοδο στὰ γράμματα.

Στὸ λιμάνι τῆς Τήνου στίς 15 Αὐγούστου τοῦ 1940 ἔπαρ'ἔλασαν οἱ Ἴταλοὶ τὸ πολεμικὸν μας **Ἐλλη**.

*Ἄξ ὄλογο χωριὰ τῆς Τήνου εἶναι ὁ **Πάνοριος**, ὁ **Πύργος**, ἡ **Σιενή**, ἡ **Καρδιανή**, ἡ **Κάμη**.

6. **Ἐπαρχία Θήρας.** Στὴν ἐπαρχία Θήρας ἀνήκουσιν τὰ νησιά **Σαντορίνη, Θηρασία, Ἴος, Ἀμοργός** καὶ **Ἄνωση** καὶ μερικά ἄλλα μικρότερα καὶ ἀσήμαντα.

Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ χωριὸν **Φηρά**. Ἡ Σαντορίνη δὲν ἔχει νερά, γι' αὐτοὶ οἱ κάτοικοι ἔχουν δεξαμενῆς ὅπου ἀποθηκεῖται τὸ νερὸ τῆς βροχῆς γιὰ

νὰ ἔχουν ὄλο τὸ χρόνο.

Στὴ Σαντορίνη ὑπάρχει καὶ **ἐνεργὸ ὑποθαλάσσιο ἡφραῖτειο**, ποῦ συχνὰ βγάζει καπνοῦς, στήχτες καὶ λάβα: τότε τὰ νερά τῆς θάλασσας κοχλάζουν καὶ ἀρχίζουν σὸν ἓνα πελώριο καζάνι νὰ βράζουσι.

*Ἀξιόλογα χωριά τῆς Ἐπαρχίας εἶναι: στὴν **Θηρα** τὰ χωριά **Μεσσαρία, Πύργος, Ἐμπορεῖο** καὶ **Ὄλα**. Στὴν **Θηρασία** ὁ **Μανωλάς**, στὴν **Ἴο**, ἡ **Ἴος** (Νιό), στὴν **Ἀμοργὸ** ἡ **Λαγκάδα**.

7. **Ἐπαρχία Κέας.** Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ περιλαμβάνει τὰ νησιά **Κέα, Κόθνο** καὶ **Σέρφιο**. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Κέα**, μὲ 3500 κατοίκους.

*Ἀξιόλογα χωριά τῆς ἐπαρχίας εἶναι: στὴν **Κόθνο** ἡ **Κύθνος** (Θεσριά), ἡ **Δουσιόδα** καὶ τὰ **Λουτρά**. Στὴν **Σέρφιο** ἡ **Σέριφος**.

8. **Ἐπαρχία Μήλου.** Ἡ ἐπαρχία αὐτὴ περιλαμβάνει τὰ νησιά **Μήλο, Σίφνο, Κίμωλο, Σίξινο** καὶ **Φολέγανδρο**. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ **Μήλος** (Πλάκα). *Ἄλλα χωριά εἶναι ὁ **Ἀδάμας** καὶ ὁ **Τριόβαλλος**.

Στὴ Σίφνο ἀξιόλογο χωριὸν εἶναι ἡ **Ἀπολλωνία**, καὶ στὰ ἄλλα νησιά τὸ σπουδαιότερον χωριὸν ἔχει τὸ ἴδιον ὄνομα μὲ τὸ νησί.

Ἱστορία τῶν Κυκλάδων. Στὴν πολὺ ἀρχαία ἐποχὴ φαίνεται πὸς οἱ Κυκλάδες ἦσαν ὑποταγμένους ἀπὸ βασιλεῖς τῆς Κρήτης Μί ν ο α. Ἀργότερα ὑποτάχθηκαν στοὺς Πέρους καὶ ελευθεροῦθηκαν ὕστερα ἀπὸ τὴ ναυμαχία τῆς Σολομίνης.

*Ὅταν ἡ Ἑλλάδα ὑποτάχθηκε στοὺς Ρωμαίους καὶ οἱ Κυκλάδες ἔπεσαν στὰ χεῖρα τῶν κατακτητῶν. Τὸ 1204 οἱ Κυκλάδες ὑποτάχθηκαν στοὺς Φράγκους καὶ ἀργότερα στοὺς Τούρκους.

Τὸ νησί **ὄλος** στὴν ἀρχαιότητα ἦταν ὁ μαοστό, γατι ἐκεῖ πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι πὸς γεννήθηκαν ὁ Ἀπόλλωνος καὶ ἡ Ἀρτέμιδα. Ἐπιθετὴ δὲ τὰ ἄλλα νησιά σχηματίσθον ἓνα κοκλό, ἀς ποῖμε, γύρω ἀπὸ τὴν ἄλλο ὀνομασθῆσαν Κυκλάδες.

Σημείωση: α) ὁ Χάρτης τῶν Κυκλάδων εἶναι μὲ κλίμακα 1 πρὸς 680.000 (1: 680.000).

Ἀσκήσεις:

α) Ἐνὰς μαθητῆς νὰ δεῖξη τὰ λιμνῖνα τῶν Κυκλάδων καὶ νὰ τὰ ὀνομασῇ.

β) Οἱ μαθητῆς νὰ κἀμουν καταλόγους τῶν Κυκλάδων, ἄλλοι ἀλφαιβητικῶς, ἄλλοι κατὰ μέγεθος τῶν νησιῶν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον σὸν μικρότερον καὶ ἀντίθετα.

γ) Μὲ βάση τὴν κλίμακα νὰ μετρήσθον οἱ μαθητῆς τὴν ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων νησιῶν καὶ νὰ βροῦν πόσες εἶναι οἱ ἀποστάσεις αὐτῆς στὴν πραγματικότητα.

ΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Α'—ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Θέση, Έκταση και πληθυσμός. Τα Δωδεκάνησα ή *Δωδεκάνησος*, βρίσκονται προς το νοτιοανατολικότερο μέρος της Ελλάδος, μεταξύ Κρήτης και Μικράς Ασίας. Έχουν έκταση 2614 τετραγωνικά χιλιόμετρα και 150 χιλιάδες κατοίκου περίπου.

Τα νησιά αυτά έπληραν το όνομα *Δωδεκάνησος* από τα 12 μεγαλύτερα και σπουδαιότερα, γιατί όλα τα νησιά της περιοχής αυτής είναι πολύ περισσότερα.

Τα μεγαλύτερα νησιά είναι κατά σειρά τα εξής:

όσμη βγαίνει στην Κάρπαθο, μάρμαρο στη Ρόδο, γύψος στην Κάρπαθο. Θερμά Ιαματικά λουτρά υπάρχουν στη Νίσυρο.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Τα Δωδεκάνησα αποτελούν σήμερα τη *Γενική Διοίκηση Δωδεκανήσου*, δηλ. τα διοικεί Γενικός Διοικητής διορισμένος από την Έλληνική Κυβέρνηση. Νομοί και έπαρχιες δεν έχουν καθορισθεί ακόμα.

Τα νησιά της Δωδεκανήσου κατά σειρά από το

Ρόδο, Κω, Κάρπαθος, Άστυπάλαια, Κάλυμνος, Σύμη, Νίσυρος, Κάσος, Λέρος, Πάτμος, Τήλος και Χάλκη. λέγονται δε με άλλο όνομα και *Νόνιες Σποράδες*.

Όρη. Όπως οι Κυκλάδες, έτσι και τα Δωδεκάνησα είναι οι κορυφές των όρων μιας μεγάλης στεριάς, που πριν από πολλές χιλιάδες χρόνια έβυθίσθηκε και σκεπάστηκε από τη θάλασσα, ενώ οι ψηλές κορυφές των βουνών έμειναν έξω από το νερό και έσχηματίσαν τα νησιά. Γι' αυτό και τα νησιά αυτά έχουν εδαφος όρεινο, όχι όμως και ψηλά βουνά. Το ψηλότερο όρος είναι το *Άταβυρος* της Ρόδου με ύψος 1240 μέτρα.

Θερμοκρασίες, βροχές, ποταμοί. Όπως και στις Κυκλάδες ή θερμοκρασία των νησιών αυτών είναι κανονική και οι βροχές σχετικά σημαντικές. Ποταμοί όμως δεν σχηματίζονται, επειδή άκριβτα τα νησιά είναι μικρά.

Προϊόντα, εισόδημα και άσχολίες των κατοίκων. Σχετικά με το εισόδημα και τις άσχολίες των κατοίκων δεν έχουμε άκριβη στοιχεία, γιατί τα νησιά αυτά μέχρι το 1945 βρίσκονταν στην έξουσία των Γαλλών. Όσο για τα προϊόντα των είναι ανάλογα με τα προϊόντα των Κυκλάδων.

Οι κάτοικοι των άσכולονται στη γεωργία, την κτηνοτροφία, το εμπόριο, την άλιεια και την άλιεια των αρουγισιων. Επίσης στο υπέδαφος των νησιών υπάρχουν άρκετα μεταλλεύματα, όπως σίδηρο και

βοριά προς το νότο είναι:

1. *Η Πάτμος* ή νησί του *Ευαγγελιστού Ιωάννου του Θεολόγου*. Στο νησί αυτό και στο σπήλαιο που βρίσκεται κοντά στο μοναστήρι του Ιωάννου του Θεολόγου, χτισμένο από τον αυτοκράτορα Άλέξιο Κομνηνό, ο Έσάγγελιστής *Ιωάννης* έγραψε την Άποκάλυψη. Έχει έκταση 35 τ. χιλιομ. και πληθυσμό 6000 κατοίκους.

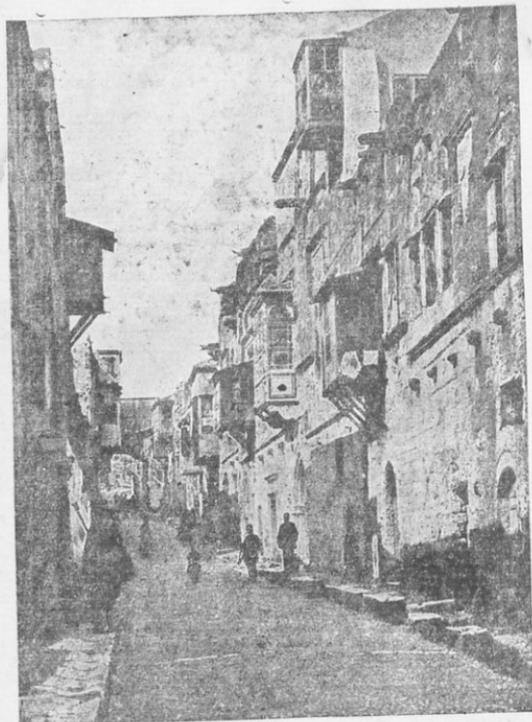
2. *Η Λέρος*. Έχει έκταση 45 τ. χιλιομ. και πληθυσμό 2000 κατοίκους. Άν και πετρώδες είναι εύφορη.

3. *Η Κάλυμνος*. Έχει έκταση 101 τ. χιλιομ. και πληθυσμό 20 000 κατοίκους. Πρωτεύουσά της είναι η *Χώρα* με άσφαλιστό λιμάνι.

4. *Η Κω*, ή πατρίδα του πατέρα της Ιατρικής Ίπποκράτους, έχει έκταση 280 τ. χιλιομ. και πληθυσμό 28 000 κατ. που άσכולούνται στη γεωργία και άμπελοφυτρία. Είναι εύφορη και κατάφυτη από δέντρα, κυρίως έσπεριδιειδή. Επίσης έχει πολλά Ιαματικά νερά θερμά και υπόθερμα. Πρωτεύουσα είναι η πόλη *Κω*. Έξω από την πόλη και σε άπόσταση 2 χιλιομ. σώζονται τα έρείπια του Άσκληπείου, μεγάλου νοσοκομείου της αρχαιότητος.

5. *Η Νίσυρος* έχει έκταση 42 τ. χιλμ. και πληθυσμό 5 500 κατ. Έχει ένεργό ήφαιστειο και Ιαματικά νερά και όρυχεία θειαφιού. Λιμάνι του νησιού είναι το *Μανδρακι*.

6. *Η Σύμη* έχει έκταση 53 τ. χιλμ. και πληθυσμό

Κεντρικός δρόμος της Ρόδου.

Ὁ Κολοσσὸς τῆς ἀρχαίας Ρόδου.

Πελώριο ἄγαλμα στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ ὕψους 80 μέτρων. Κάτω περνοῦσαν τὰ πλοῖα. Ἐπάνω ἔβαιε ὁ Φάρος. Στὸ στήθος τοῦ ἕναρ καθρέπτης ἔδειχνε τὰ πλοῖα ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ μακριά.

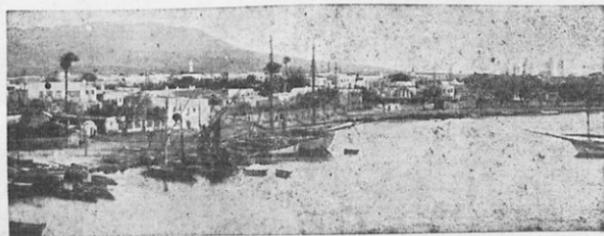
Ἡ Πάτμος.

Ἡ Κάλυμνος.

Ἡ Σύμη.—Τὸ λιμάνι τῆς
καὶ ἡ Ἀκρόπολις.

Κῶς.—Τὸ λιμάνι τῆς

5.500 κατοίκους, που ασχολούνται στο εμπόριο και στη σπογγαλεία.

7) **Ή Τήλος** (έκτ. 60 τ. χιλμ. και πληθ. 5.000 κατ.). Είναι βραχώδης.

8) **Ή Χάλκη**, (έκτ. 22 τ. χιλμ. και πληθ. 5.000 κατ.) Είναι βραχώδης με απότομες ακτές.

9) **Ή Ρόδος**, είναι το μεγαλύτερο νησί της Δωδεκανήσου. Έχει έκταση 1404 τ. χιλμ. και πληθυσμό 45.000 κατοίκων. Στην αρχαιότητα ήταν το ιερό νησί του Ήλιου. Ομώνυμη πρωτεύουσα **Ρόδος** (15.000 κατ.), στολισμένη με πλήθος αγαλμάτων, στοών, αγορών, ήταν το εμπορικό κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου.

Ο εμπορικός στόλος των Ροδίων κυριαρχούσε σ' όλη την περιοχή και το εμπόριο των Ροδίων έφθανε σ' όλα τα μέρη της Μεσογείου. Ο πρώτος εμπορικός ναυτικός κώδικας έγινε από τους Ροδίους και επάνω σ' αυτόν στηρίζεται και ο σύγχρονος κώδικας. Την είσοδο του λιμανιού εστόλιζε ο «Κολοσσός της Ρόδου», χάλκινο αγαλματί φάρος, ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου.

Καταστράφηκε από το μεγάλο σεισμό του 227 π.Χ. **Ή Ρόδος** έχει περί τα 40 χωριά, οι κάτοικοι των οποίων ασχολούνται στη γεωργία, δενδροκομία, εμπόριο και αλιεία.

10) **Ή Κάρπαθος** προς τα ΝΔ της Ρόδου έχει έκτ. 285 τ. χιλμ. και πληθ. 9.000 κατ.

11) **Ή Κάσος** έχει έκτ. 65 τ. χιλμ. και πληθ. 8.000 κατοίκους.

12) **Ή Δουπάλεια** στα δυτικά της ΚΩ έχει έκτ. 95 τ. χιλμ. και πληθ. 3.000 κατοίκους.

Ίστορία. Από τους αρχαιότερους χρόνους οι κάτοικοι της Δωδεκανήσου μνημονεύονται "Έλληνες. Ο Όμηρος αναφέρει ότι στον Τρωϊκό πόλεμο έλαβαν μέρος και οι κάτοικοι των νήσων Ρόδου, Σύμης, Νισούρου, Καρπάθου και Κάσου με αρχηγούς τον Τληπόλεμο, τον Ήρακλείδη, τον Ήφρα δεύτερο στην ανδρεία μετά τον Άχιλλέα, το Φείδιππο και Άντιφο. Στον καιρό του Μ. Αλεξάνδρου οι Ρόδιοι στέλλουν το στόλο τους και πολιορκεί την Τύρο μαζί με τον άλλο ελληνικό στόλο από τη θάλασσα και συντελούν στην καταστροφή της. Όταν το Ρωμαϊκό κράτος διαιρέθηκε, η Δωδεκάνησος απέτέλεσε μέρος του Βυζαντινού κράτους. Το 1309 μ.Χ. η Ρόδος καταλαμβάνεται από τους Ίππότες. Οι Ίππότες βάτοζαν τα νησιά μέχρι του 1523 όποτε και αναγκάστηκαν να φύγουν υπό του Σουλτάνου Σουλεϊμάν.

Από τότε τα Δωδεκάνησα παρέμειναν στην κυριαρχία των Τούρκων.

Κατά την εανάσταση έγιναν ύστερα από άγώνες ελεύθερα μέχρι του 1830 όποτε και έπιστράφησαν στην Τουρκία για αντίλλαγμα της Εύβοίας που κατείχαν οι Τούρκοι, η οποία δόθηκε στην Έλλάδα. Κατά τον Ίταλοτουρκικό πόλεμο του 1911 - 1912 κατελήφθησαν από τους Ίταλούς και το 1946 ύστερα από τον τελευταίο παγκόσμιο πόλεμο έγκρίθηκε η παραχώρησή των στην Έλλάδα. Η επίσημη ένσωμάτωσή των στην Μητέρα Έλλάδα έγινε στις 7 Μαρτίου 1948.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑΙ - ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 9

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ

ΕΙΣ ΤΕΥΧΗ 3

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ

Έγκριθείσα διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 1)37 πράξεως τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου.
Συνιστώμενα διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 13.131)37 ἐγκυκλίου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΑ ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ, ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Π. Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ ἑκάστη «ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ» συνοδεύεται μὲ χάρτες σχεδιασμένους μὲ ἀνεπτυγμένην κλίμακα καὶ μὲ πᾶσαν δυνατὴν ἀκριβείαν. Κάθε ἐξεταζόμενον τμήμα ἀπεικονίζεται λίαν παραστατικῶς τόσο ἀπὸ γεωφυσικῆς ἀπόψεως (ὄρη, ποταμοί, πεδιάδες, λίμναι, κόλποι) ὅσον καὶ ἀπὸ πολιτικῆς (πόλεις, συγκοινωνίαι, ἀρχαιότητες). Τὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα ἐκάστου χάρτου συμφωνοῦν μὲ τὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα τοῦ κειμένου, εἶναι δὲ πλήρη καὶ ἀκριβῆ.

Ὁ ἐπιτυχὴς συνδυασμὸς χάρτου καὶ κειμένου προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ καὶ κινεῖ αὐτὸν εἰς αὐτενεργὴν μελέτην τῆς ὅλης γεωγραφίας. Ἡμερεῖ οὗτος εὐχαρίστω; νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν γεωγραφικὴν ὄλην καὶ προσκίταται αὐτήν.

Ἐν γένει αἱ «ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΙ - ΑΤΛΑΝΤΕΣ» Καραγιάννη αἰσθητολοιοῦν τὸ δυσκολώτατον τοῦτο μάθημα. Ἐκ τῆς χρήσεως τοῦτον κατεδείχθη ἀναμφισβήτητως πλέον οὐ τὸ ζήτημα τῆς διδασκαλίας τῆς Γεωγραφίας εἶναι λυμένον.

Αἱ Γεωγραφικαὶ διδασκαλίαι ΑΝΤ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ - Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
κυκλοφοροῦν εἰς τρία τεύχη ὡς ἑξῆς:

1. ΤΕΥΧΟΣ Α΄ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Περιέχει ὅλην τὴν ὕλην Γ΄ Δ΄ τάξεως σύμφωνα μὲ τὸ Ε.Α.Π., μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ χαρτῶν.

2. ΤΕΥΧΟΣ Β΄ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΝ

Περιέχει ὅλην τὴν ὕλην τῆς Ε΄ τάξεως σύμφωνα μὲ τὸ Ε.Α.Π., μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ χαρτῶν.

3. ΤΕΥΧΟΣ Γ΄ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΑΤΛΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Περιέχει ὅλην τὴν ὕλην τῆς Γεωγραφίας τῆς ΣΤ΄ τάξεως σύμφωνα μὲ τὸ Ε.Α.Π., μετὰ πολλῶν εἰκόνων καὶ χαρτῶν.